

قارداشلىق
QARDASHLIQ

KARDAŞLIK 96

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT VE FOLKLOR DERGİSİ
REVIEW OF CULTURE ART LITERATURE AND FOLKLORE

3

EKİM - ARALIK 2022
OCTOBER-DECEMBER 2022

SAYI/ISSUE
YIL/YEAR 24

Abdülhadi Güzel

12 Aralık 1938 Kulp/Diyarbakır - 22 Ekim 2022 İzmir

KERKÜK VAKFI

KERKÜK VAKFI

KARDAŞLIK

Kültür Sanat Edebiyat ve Folklor Dergisi

Yıl 24 Sayı 96 Ekim - Aralık 2022

ISSN : 1302-2857

Fiyatı : 40 TL

Kerkük Vakfı Adına
İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Erşat HÜRMÜZLÜ

Editör ve Genel Koordinatör
Suphi SAATÇİ

Yazışma adresi
P. K. 20 Cerrahpaşa/İSTANBUL
Tel. (0212) 584 00 75
www.kerkukvakfi.com

İdare Merkezi:
Haseki Sultan Mahallesi Kuka Sokağı
Huzur Apt. No: 1/1
Fındıkzade / İSTANBUL

Temsilciler
Habib HÜRMÜZLÜ (Ankara)
Necat KEVSEROĞLU (Kerkük)
Mehmet Ferit ERBİLOĞLU (Erbil)
Ali İhsan NAQIB (ABD)

Bilim Kurulu
Prof. Dr. Yavuz AKPINAR
Prof. Dr. Zeynep AYGEN
Prof. Dr. Abdülhalik BAKIR
Prof. Dr. Haşim KARPUZ
Prof. Dr. Mahir NAKİP
Prof. Dr. Suphi SAATÇİ
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Yazı Kurulu
Kemal BEYATLI
Aydil EROL
Erşat HÜRMÜZLÜ
Habib HÜRMÜZLÜ
Mahir NAKİP
Acar OKAN
Suphi SAATÇİ
Suphi SALT
Nazım TERZİOĞLU

KARDAŞLIK

Kerkük Vakfı İktisadi İşletmesi tarafından Türkçe, İngilizce ve Arapça olarak üç ayda bir yayınlanır hakemli bir dergidir. Dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu imza sahiplerine aittir. Dergide yayınlanmış yazılar ve fotoğraflar kaynak gösterilerek alınabilir.

Abone yurtiçi yıllık 160 TL, yurtdışı yıllık 50 \$ veya
50 Euro Posta Çeki No: 5325057 Cerrahpaşa/İstanbul veya
İş Bankası İstanbul, Fındıkzade Şubesi
TL IBAN: TR59 0006 4000 0011 0680 8404 92
EUR IBAN: TR27 0006 4000 0021 0683 3124 29
Dolar IBAN: TR89 0006 4000 0021 0683 4004 56

Tasarım
Ercan ŞİMŞEK

Baskı
Şenyıldız Matbaacılık
Zeytinburnu Mah. Gümüşsuyu Cad.
No:3 K:2 Zeytinburnu, İstanbul
Tel: +90 212 483 47 91

NEJDET KOÇAK

TÜRKMEN ÜLKÜSÜ

Yayın Hazırlayan
Erşat HÜRMÜZLÜ

**YENİ
ÇIKTI**

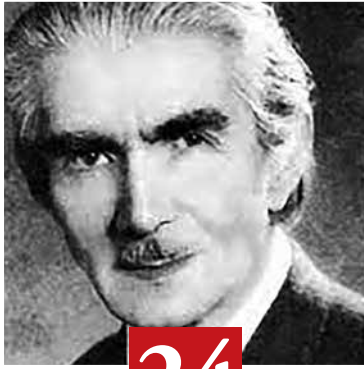
Yeni çıkan
Türkmen Ülküsü kitabını ve
tüm kitaplarımızı
www.kerkukkitapcisi.com'dan
alabilirsiniz.

Arka Kapak Yağlı Boya Tablosu: Ümit SAMANCIOĞLU

İÇİNDEKİLER

12

24

26

32

Tek Bayrak Altında Toplanmadıkça...
Editör'den

2

Bir Rüya ve Bağdat...
Refik FERSAN

24

Bârîka-i Hakikat Musâdeme-i Efîkârdan Doğar
Erşat HÜRMÜZLÜ

4

Erbilli Behçet Kasap'ın Musiki Dünyası
Nâzım TERZİOĞLU

26

Babamın Göz Yaşları
Kemal BEYATLI • şiir

5

Şaşırtan Kökteşlikler
Dil Doktoru

30

Saddam'nan Sora
Şemsettin TÜRKMENOĞLU • şiir

5

Ressam Ümit Samancıoğlu
Osman OĞUZ

32

Afganistan Türkmenlerinin Serdarı:
Abdülkerim Mahdum • Mahir NAKİP

6

Cehennemden Anılar
Rıza ÇOLAKOĞLU

34

Yazı, Editörlük ve Medya Kursu Notları
Oğuz ÇETİNOĞLU

9

Kardeşlik Dergisinde 1961-1976 Yılları Arasında
Yayınlanmış Folklor Türleri • Abdullah Jamal Jihad Jihad

36

Acı Bir Kayıp
Kerkük Vakfı

12

Türkmen Hikâye ve Romancılığı ile İlgili Bir
Tez Daha • Mehmet Ömer KAZANCI

40

Ön Söz
Abdülhadi GÜZEL

13

Türkmen Albümünden
Editörün Seçtikleri

42

Hadi Güzel ile Son Buluşma
Önder SAATÇİ

14

“Azerbaycan'da ve İraq'da Bayatlar”
Kitap Kurdu

17

İNGİLİZCE

44-46

Noktalama İşaretleri
Mehmet Nuri YARDIM

18

ARAPÇA

47-64

Tek Bayrak Altında Toplanmadıkça...

Irak işgali 20. yılına girerken, üzümlere ifade etmek gerekir ki ülkenin nereye gideceği hâlâ belli değildir. Demokrasi kültürü ve geleneği olmayan siyasetçilerin at koştuğu Irak'ta her siyasî kitlenin gündeminde pazarlık taktikleri yer alıyor. 20 yıla yakın bir süredir ülkenin sahip olduğu yer altı servetlerinin çalınmasını önleyecek nezih bir koalisyonun oluşması yolunda ümit ışığı görünmüyor.

Bilindiği gibi Irak'ta 14 Temmuz 1958 tarihinde yapılan askerî darbe sonucu Cumhuriyet rejimi ilan edilmişti. Bu satırın yazarı o tarihlerde henüz 12 yaşında idi. Askerî darbenin çok kanlı biçimde yapılması doğrusu hayra alamet değildi ama yine de halk moralini bozmamaya çalışıyordu. Herkes monarşi rejiminin sona ermesi ile, gökyüzünü kaplayan kara bulutların dağılmasını beklemeye başlamıştı. Yönetime el koyan askerî cuntanın, demokratik seçimlerin yapılmasından sonra, görevini sivil yönetime devredeceği bekleniyordu. Ancak askerî darbeler birbirini kovalamaya başladı. Hepsisi de birbirinden kanlı ve acımasız biçimde devam etti.

O tarihten 2003 yılına kadar, yani 45 yıl boyunca, Irak halkı demokratik seçim, insan hakları, hukuk, adalet ve eşitlik diye bilinen temel insan haklarından mahrum olarak yaşadı. Dikta rejiminin hüküm sürdüğü Irak'ta özellikle Türkmenler, asgarî vatandaşlık haklarından mahrum biçimde varlığını sürdürmeye çalıştı. Önce verilen sonra geri alınan Türkçe eğitim hakları rafa kaldırıldı. Ardından Türkmen öğretmenler sürgüne gönderildi. Türkmenlerin devlet memuriyetlerine tayini yasaklandı. Türkmenlere ait geniş tarım arazileri yok pahasına istimlak edilerek Araplara dağıtıldı. Türkmen müteahhit, iş adamı ve ticaret ehli olanlar devlet ihalelerine giremez oldu. Türkmen toplumu çalışma ve ticaret hayatından dışlanarak fakirleştirildi.

Ülkede ırkçı-şovenist baskılar artarak devam etti. Türkmenlerin Türkçe konuşmaları yasaklandı; yeni doğan çocuklara Türkçe adlar verilmesi engellendi. 1980 yılında Türkmen liderlerin ve aydın kişilerin bir kısmı idam edildi. Yüzlerce

Türkmen genci suçsuz yere hapse mahkûm edilerek zindanlara atıldı.

Adil yargılanma olmadan ömürlerinin baharında 20, 15 ve 10 yıl kadar hapis cezalarına çarptırılan birçok Türkmen genci hapislerde çürüdü. Bu dönem içinde Türkmenler her türlü baskıya, zulme ve katliama maruz kaldı. İnsanlık dışı ve insan haklarına aykırı uygulamalara ve baskılara rağmen Türkmen toplumu millî varlığını sürdürmeye çalıştı. Onca olumsuz şartlara rağmen halk, yine de gelecekte ümidini kesmemeye gayret etti.

Bu durum, 2003 yılında başlayan işgal dönemine kadar devam etti. İşgal döneminde Irak halkı yenden geleceğe ümitle bakmaya başladı. Ülkeye gerçekten barış ve adil bir yönetim gelecek diye beklenildi. Ancak halkın sevinci kursağında kaldı ve büyük bir hayal kırıklığı yaşandı. İşin en kötü tarafı 2005 yılında Irak halkına zorla dayatılan bugünkü çağ dışı anayasa oldu. Bu anayasaya dayanılarak, siyasî partiler etnik ve mezhep ayırımına göre kurulabiliyor. Ülkeyi parçalanma sürecine sokan bu anayasa sayesinde Irak halkı kamplara ayrıldı. Etnik ve mezhep çekişmeleri giderek silahlı çatışma, suikast ve terör eylemlerine dönüştü.

Çatışmaların daha fazla büyümesine işgal güçleri de destek verdi. Bu yüzden Felluce ve Telafer'de yaşandığı gibi önemli şehir merkezlerinde masum sivil halk, karadan ve havadan bombardımana tabi tutuldu. Büyük facialara sebep olan bu savaşın sonunda yüzlerce aile evinden ve yurdundan oldu. Özellikle bu saldırıların en büyük mağdurları, ne yazık ki kadınlar ve çocuklardı. Yüzlerce insan hayatını kaybetti. Yüzlerce ev ve bina harabeye döndü. Bu tahribatın ardından ülke, terör örgütlerinin üssü haline geldi. Zenginlerden fidye almak için başta masum çocuklar olmak üzere insanlar kaçırıldı. Tehdit, şantaj ve çocukları okullardan ve parklardan kaçırmak, olağan işler haline geldi. Ülke adeta uluslararası mafyaların eline geçti. Nitekim aileler çocuklarını okullara ve parklara göndermemeye başladı. Bu ağır şartlar altında ülkede yapılan seçimler birer

göstermelik komedi haline dönüştü. Silahlı milislerin müdahalesi ile sandıklarda oy sayımları sağlıklı ve nezih biçimde yapılamadı. Sandık başındaki gözlemciler alenen tehdit ve darp edildi. Meşruiyetini kaybeden seçim sonuçları, buna rağmen silah zoruyla kabul ettirildi.

Irak'ta hükümetler pazarlıklar üzerine kuruldu. Cumhurbaşkanı, başbakan ve meclis başkanı seçimleri etnik ve mezhep pazarlıkları ile gerçekleştirildi. Anayasada olmadığı halde cumhurbaşkanının Kürt, başbakanın Şii Arap ve meclis başkanının da Sünni Araplardan olmasına yasal kılıflar uydurulmaya çalışıldı. Bu üç düşman kutup ile ülkenin sorunları çözüleceği zannedildi. Hükümet makamlarının emrine verilen bütçeler, gerekli yatırımlar için harcanması gerekirken, paralar buharlaşıyor ve nerelere gittiği anlaşılamıyor. Elektrik enerjisi için bütçede para yok denilirken, çalmak için devlet bütçesinde bol para bulunuyor. Kurulan her hükümette yolsuzluklar olduğu ilan edilmesine rağmen, yasal hiçbir icraat alınamıyor.

Her seçim dönemi sonrası yapılan pazarlıklar, çekişmeler, karşılıklı suçlamalar yüzünden bazen bir yılı aşkın süre geçmesine rağmen hükümetler kurulamadı. Pazarlıkların merkezinde her zaman Şii Araplar, Sünni Araplar ve Kürtler yer aldı. Pazarlık çemberinin içine zaman zaman kıydan köşeden girmeye çalışan Türkmenleri, hiçbir taraf maalesef ciddiye almadı. Kürtler, aralarında çekişme olmasına rağmen, hükümet kurulması ve ganimet paylaşımı konusunda, akıl hocalarının telkiniyle tek vücut oldular. Aynı iş birliği ve pazarlıklar Sünni ve Şii kesimleri arasında da sağlandı. Fakat ne hikmetse Türkmen siyasetçileri hem Irak ve hem de Türkmen kamuoyuna birlik ve beraberlik görüntüsü vermekte başarılı olamadı. Hatta hiçbir akıl ve hiçbir otorite, Türkmen siyasetinin tek hedefe doğru yönelmesi, birlik ve beraberlik içinde hareket edilmesi hususunda etkili ve yararlı olamadı.

Bu hazin görüntüyü Türkmenler, ne yazık ki her seçim döneminde yansıtmışlardır. Bir seçim bölgesinde 5 milletvekili kontenjanı varken, kişisel egolar yüzünden 10-15 aday gösteren Türkmenler kendi oylarını bölerek hüsrana biten sonuçlar almışlardır. Oysa böyle bir durumda 5 veya 6 aday göstererek en azından 4 veya 3 milletvekili çıkarma şansını yakalamaya çalışmak daha akıllıca olurdu. Ama bu yapılamadığı için haliyle sonuç bazen bir veya sıfır olmuştur. Bu olumsuz sonuçlar yüzünden herkes birbirini suçlamakla yetindi. Ortak akıl, siyaset limi ve stratejisi olmayınca hiç şüphesiz bu sonuç bizim kaderimiz olmuştur.

İnsanlar yıkıla yıkıla akıl kazanır derler ama bizler yı-kıldıkça daha da akılsız oluyoruz. Bu kafayla gidilirse Türkmenlerin kaderi galiba değişmeyecektir. Üzüle-rek müşahade ediyoruz ki Türkmenler için her seçim sonucu bir öncekinden daha kötü olmuştur. Şimdi yeni hükümetin kurulması ile seçimlerin yenilenmesi de gündeme gelmiştir. Bu da Türkmenlerin yeni bir tehlike ile karşı karşıya geleceğinin yeni bir habercisi sayılır. İnşallah daha da kötü bir duruma düşülmez.

Yaşadığımız ülke Irak düzelmekten ne yazık ki çok ırak (uzak) görünüyor. Ülkenin durumu bu kadar dibe vurmuşken, Türkmen siyasetinden sevindirici haber beklemek mümkün olabilir mi?

Bir Türkmen olarak gelecekte ümitli olmak hakkımız değil mi, hayatımız Türkmenlerin durumuna üzüle üzüle mi geçecek? Başka devletlere bakıyorum da imreniyorum. Demokratik bir hava içinde huzurlu ve mutlu yaşayan insanlar, tek bayrak ve tek vatan toprağı üzerinde birlikte yaşıyorlar. Bunlar gibi bizim de bir şansımız olsa diyorum.

Ah ah keşke ülkemiz Irak'ta da tek bayrak, tek devlet ve tek resmî dil olsa ve herkes huzur içinde yaşasa. Biliyorum herkes hemen şunu soracak: "Ya bizim dilimiz ne olacak?". Tabii ki böyle bir devlet içinde her etnik topluluk kendi dilinde de okuma ve yazma hakkına sahip olacak. Böyle bir devlette generaller, albaylar, bakanlar, genel müdürler, daire başkanları, rektörler, dekanlar, kısacası sivil ve askerî bütün bürokrat ve teknokratlar etnik ve mezhep kimliğine göre değil, liyakat, beceri, uzmanlık ve yetenek esasına göre göreve atanacaktır.

Tabii ki hayal içinde yüzdüğümün farkındayım. Böyle bir devlet yönetimi ancak gelişmiş, aydın, ileri ve yetişmiş toplumlarda görülebilir. Devlet otoritesi olmayan, eğitim ve sağlık sektörü çökmüş, güvenlik ve adalet mekanizmaları çalışmayan Irak gibi bir ülkede sağlıklı bir yönetimin oluşmasını beklemek, daha uzun yıllarımızı alır. Böyle bir devlete sahip olmak için Irak'taki her kesim her toplum ve her mahfil mücadele vermelidir. Bu yarışta elbette ki Türkmenler de yer almalıdır. Ve her şeyden önce de Türkmenler, mücadeleye kendilerinden başlamalıdır. Şu anda Mevlaya sığınmaktan başka bir çıkış yolu görülüyor.

Süleyman Saitçi

Bârika-i Hakikat Musâdeme-i Efkârdan Doğar

Yurt içi ve yurt dışı televizyon kanallarındaki konuk edildiğim programlarda, halklar arasında diyalog çağrılarında hep bu vecize ile girerdim.

Lügat-i Nâci'de bu cümlelerin Namık Kemâl'e ait olduğu belirlenir. Bu eserde zikredilen cümle "barika" kelimesinin kullanımına örnek olarak gösterilir. Muallim Nâci için de, çağdaşları için de Kemâl bey dendiğinde akla sadece Namık Kemâl gelmektedir.

Barika kıvılcım demektir. Yani fikirlerin çatışması veya çarpışmasından ancak gerçeklerin doğacağı anlamına gelen bu söz, hepimizin ihtiyacını duyduğumuz bir gerçeği göz önüne sermektedir.

Bazı yazılarda görmüşsünüzdür, Nobel Vakfının kapısında şöyle yazıyor: Burada aynı düşünen iki kişiden biri fazladır. Çünkü eleştiri, insanı olgunlaştıran ve inşa eden sütünlardan biridir.

Hız. Mevlana, o zamanlarda bile "Akıl varsa bir başka akılla dost ol da, işlerini onunla danışarak yap" diye seslenmektedir.

Fikirlerin çatışmasından hakikatin kıvılcımı doğar dendiğinde, biz buna bugünlerde **ortak akıl** diyoruz. Görüyorsunuz da bu zamanda en çok buna ihtiyacımız vardır.

Düşünün, neden dernekler kurulur, neden sosyal etkinlikler için insanlar bir araya gelir? Ortak akla ihtiyaç yoksa ferdî işletmeler olur ve bir kişi her şeyi kendisi düşünür ve kendisi uygular.

Zamanımızda yaygın olan illetlerden biri, sivrilen bazı insanların, kendi çabaları ve başarı-

larını hissedince, artık başkasına lüzum kalmadığını sanarak bireysel tutumlar takınmaya başlarlar. Böyle insanlar üzülerken söylüyorlar ki bazen, başkalarının hiç başarılı olmamalarını temenni ederek sahada yalnız kalmayı bir başarı kabul ederler. Halbuki durum tam tersidir, onun başarı şulesi hafiflemeye başlar da ortak akla sığınanların ateşi daha da parlak, bayrakları da daha yüksek olur.

Böyle düşünenlere daha önce de söylediklerimizi hatırlayalım. Zirveye çıkarken, sağında ve solunda gördüklerine selam ver, iyi davran. Çünkü o bulunduğu zirveden indiğinde, ki böyle düşünüyorsan mutlaka ineceksin, o gördüklerini tekrar göreceksin. Belki sen indiğinde onlar çıkmakta olacaklar ve sana selam vereceklerdir.

Atalarımız ne demişler? Birkaç vecizeyi sıralayalım mı?:

- Ağaç, meyvesi olunca başını aşağı salar.
- Bir çiçekle bahar olmaz.
- Bir elin nesi var? İki elin sesi var.
- Çok bilen, çok yanılır.
- Damlaya damlaya göl olur.

Göl peşinde misiniz? O zaman her damladan faydalanmak gerektiğini de bileceksiniz. Fikir dünyasında da buna ortak akıl denir.

Ortak akla müracaat etmemenin en büyük tezahürü, kibir ve kendini yüceltmek ve beğenmektir. Acaba kaçımız bu hastalıktan kurtulabilmiş ve kendisine dava yolunda iyi bir seyir defteri hazırlamıştır?

Bizim davanın ölçüsü tektir. Onu zaman ve siyaset kuralları için değiştirmek hem abestir,

hem de suçtur. Zaten bunu yapmak isteyen hiç kimse başarılı olamamıştır.

Gerek dünya politikasında, gerekse millî dalalarda bunu zaman zaman görmüşsünüzdür. Bir zamanlar, renkli posterleri sokakları süsleyen bazı insanlar, zaman gelmiştir ki yanından geçen bir selamına muhtaç olmuşlar da alamamışlardır. Neden? Çünkü yukarı çıkarken yanından geçtiklerine selam vermeyi düşünmemiş, lüzum görmemişler de, inince de bir selamdan mahrum olmuşlardır.

Bunun tersi de yok mu? Olmaz olur mu? Bazıları da yaşarken de öldükten sonra da hep

saygıyla yad edilmiş, onun yeri doldurulamaz denmiştir arkalarından. Hangisinden olmak istersiniz?

Hepimizin bilmemiz gerektiği denklem de budur. Fikirlerin çatışmasından hakikat kıvılcımı çıkacağına göre buna fırsat verelim. O zaman hepimiz kazanacağımız gibi, fikir ve uğraşlarımız da kazanır.

Ancak aman, yanlış anlamayalım hepimiz. Biz burada insanların, dava adamlarının ve yetkili kişilerin çatışmasından değil, fikirlerin, hatta yaratıcı fikirlerin çatışmasından bahsettik. O kadar.

Ben babamın ağladığını çok gördüm
Öyle cenazelerde değil
Ben okula giderken ağlamıştı
Mezun olurken de
Bir keresinde kan bağışında bulunmuştum
İnsanlığa yararlı olduğum için gülmüştü
Gözlerinden sicim sicim yaş akarak gülmüştü
Evlendiğimde de ağlamıştı
Çocuğumu kucağına alırken de
Evimizin direği annem hastalandığında da
Çaresiz olduğu zamanlarda da bir köşeye çekilir
Gizlice ağladığını da görmüştüm
Bense bir kez ağladım
Öldüğünde
O an babamın bütün ağlayışlarını damarımda hissettim

BABAMIN GÖZ YAŞLARI
Kemal BEYATLI

Bah feleğin işine
Baharına kışına
Her geldi iş başına
Kondu Saddam'nan sora

Kan doldur satılları⁵
Destekle batılları
Türkmen'in katilleri
Döndü Saddam'nan sora

Gör gene şor oldu¹ big²
Elimde kırıldı tığ³
Göz tiktığım⁴ o işiğ
Söndü Saddam'nan sora

Çürüklere kol açın
Geribegeri kaçın
Şemsettin bütün saçın
Yondu Saddam'nan sora

* Saddam'dan sonra

1 Ekşi oldu, ekşidi

2 Bıyık

3 Tığ

4 Diktiğim

5 Kovaları

SADDAM'NAN SORA*
Şemsettin TÜRKMEÑOĞLU

Afganistan Türkmenlerinin Serdarı: Abdülkerim Mahdum

Maziden İbretler

Afganistan'da Türklerin tarihi Gazneliler zamanına kadar uzar, Selçuklular ve Harezmişahlarla da devam eder. Afganistan'da hüküm süren en son Türk boyu Afşarlardır. Asırlarca süren bu topraklardaki Türk hakimiyeti, son iki asırdır Peştunlara geçmiştir. Toplam nüfusu kırk milyona yaklaşan Afganistan'ında Türkleri; Türkmenler, Özbekler, Kırgızlar ve Hazaralar oluşturmakta ve toplam Afganistan nüfusunun takriben dörtte birini teşkil etmektedirler. Kâbil, Kandehar, Mezar-ı Şerif, Şibirgan ve Herat bu Türk boylarının yaşadıkları şehirlerin belli başlılarından. Özbekler genelde şehirde yaşarken, kırsal kesimde yaşadıklarından dolayı Türkmenlerin nüfus kesafeti her zaman yanlış ve az gösterilmektedir.

1979-1989 yılları arasında Afganistan'ı işgal eden Sovyetler Birliği ülkenin siyasi yapısını etkilediği kadar, sosyo-kültürel dokusunu da olumsuz yönde etkilemiştir. Özbek kökenli Raşit Dostum, genel olarak Türklerin ve özel

olarak da Özbeklerin başını çekince, Türkmenler hamişte kalmıştır. Özellikle Turgut Özal'ın Raşit Dostum'a ilgi göstererek makam arabasını hediye etmesi, Dostum'un itibarını arttırmıştır. Türk halkları arasında ciddi bir sorun olmamakla beraber, Dostum'un yıldızının parlaması bu iki Türk halkı arasında bazı ihtilafların su yüzüne çıkmasına sebep olmuştur. Bu ihtilafların ana kaynağı Dostum'un, başta Türkmenler olmak üzere, diğer Türk halklarını görmezden gelmesi, hatta hegemonyası altına almaya çalışması olmuştur.

2004 seçimlerinden sonra Raşit Dostum'un Cumhurbaşkanı 1. Yardımcısı olması gözlerin ona çevrilmesine sebep oldu. 2001 yılında Afganistan bataklığına saplanan ABD 2021 yılında sahayı Taliban'a terk ederken bu coğrafyada Sovyetlerin uğradığı akıbeti o da tatmış oldu. Böylece Dostum da siyasi sahayı terk ederek, ülke tamamen selefi Taliban'ın hükümrânlığına geçmiştir. Demek ki makamlar kişilere ilelebet baki değil, önemli olan hizmet edilen

Abdülkerim Mahdum MHP Başkanı Alparslan Türkeş'le Buluştuğu İstanbul Zeytinburnu'nda 1992

Abdülkerim Mahdum ve Kardeşi Mevlüd Mahdum ile Kabil'de

halkın yaşaması ve hayatiyetinin idamesidir. Taliban rejiminin, General Raşit Dostum'a ait muhteşem sarayının lükslüğü, şatafatlığının ve abartılı süsünün videosunu sosyal medyaya vermesi, Dostum'un nasıl bir karaktere sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Milletinin Hadimi: Mahdum

Öte yandan 1942 yılında Afganistan'ın Cevizcan vilayeti Kızılayak kasabasında doğan Türkmen asıllı Abdülkerim Mahdum, Afganistan'da daha 26 yaşında iken milletvekili seçilir. Afganistan'da boy farkı gözetmeksizin, tüm Türk milletine eksiksiz hizmet vermeyi şiar edinir. İki dönem parlamentoda milletvekilliği yapar. Türk halklarına en belirgin hizmetlerinden biri, okullarda Türk dilinde eğitim verilmesini sağlaması olur. Afgan Radyosunda, Türkmen ve Özbek dilinde ikişer saat yayın hakkının sağlanmasını elde eder. Türk halkları arasında fark gözetmeme hasletiyle öne çıkar. Bu cümleden Afganistan'da Türklerin yoğunlukta yaşadığı kuzey bölgesi için 37 proje hazırlar. Bu hazırladığı projeler arasında altyapı çalışmaları, yol, köprü, okul ve barajların kurulması ve kanallar gibi birçok proje yer alır. Ülkede çeşitli Türk boylarının birlikte yer aldığı, 'Erkin Türkistan' isminde bir Türk partisi kurar ve bir süre parti faaliyetlerini sürdürür.

Abdülkerim Mahdum Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'la Tokat'ta Buluşması 2017

Afganistan Sovyetler Birliği tarafından işgal edildiği 1978 yılında Türkiye'de ikamet eden Abdülkerim Mahdum Afganistan'a döner ancak yaklaşık iki ay geçtikten sonra da tutuklanır. Şibirgan hapisanesinde 14 ay tutuklu kalır. 1980 yılında, Babrak Karmal'in iktidara gelmesiyle, genel aftan yararlanarak hapisten çıkar. Hapisten çıktıktan sonra 6 ay Afganistan'da kalır. Tüm aile fertleriyle birlikte, Pakistan'a geçer. Burada Türk asıllı mücahitlerin, çok haksızlıklara maruz kaldığını görür ve yeni bir parti kurmaya karar verir. 1980 yılında, bütün göçmen Afgan Türklerinin bir araya geldiği "İttihadiye-i İslami Vilayet-i Şimal Afganistan" isminde bir parti doğar. Bu parti, Pakistan hükümeti tarafından diğer Afgan partileri gibi kabul görür. Afganistan'dan gelen tüm Türk mücahitlerinin silahlanmaları konusunda büyük çabalar gösterir.

Gelişmeler planladığı gibi gitmeyince

*Abdülkerim Mahdum Başbakan ve Cumhurbaşkanı
S. Demirel ile Kâbil'de Buluşması*

Türkiye'ye yerleşmek ister. Dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından 1982 yılında, Afganistan'da yaşayan bütün Türk boylarından toplam 4 bin 500 kişi Türkiye'ye getirilir. Tokar'ın Yeşilyurt ilçesinde yıllarca ikamet eden Abdülkerim Mahdum, 2019 Eylül aylarının başlarında ata topraklarına döner ve 30 Eylül 2019 tarihinde hayata gözlerini yumar, Sanki Abdülkerim Mahdum, kendi ata yurdunda ölmek için öz vatanına dönmüş olur.

Afganistan Türklerinin Geleceğine Dair

Rahmetli Mahdum, çok dürüst, âdil ve mütevazı bir şahsiyete sahipti. Derviş meşrep bir insan olup, herkese müsamaha ve hürmetle yaklaşırdı. Bir lider olarak davranışları biraz Rahmetli Ebulfez Elçibey'i andırırdı. Sadece Türkmenleri değil, Afganistan'da yaşayan bütün Türk halklarına aynı gözle bakardı ve muamele ederdi.

Afganistan'da yaşayan bütün Türkleri bir bütün olarak görmek ve yekvücut hareket etmelerini sağlamak elbette gereklidir. Ancak Türk tarihi de bize göstermiştir ki bir boyun diğer bir boya tahakküm etmesi, zulmetmesi ve onu dışlayarak kendi boyunu kayırması her zaman ayrılığa ve parçalanmaya sebep olmuştur. O zaman bir üst akıl her zaman ve her yerde devreye girerek adil ve hakkaniyete dayalı bir çözüm üretmesi gerekiyor. Yoksa Ayrılıkların boyutu, onarılamayan boyutlara ulaşabilir.

Millet olarak Afganistan Türklerinin; Özbek, Türkmen, Kırgız ve Hazaralardan oluştuğunun farkında olunması lazım. Eski Sovyetler

coğrafyasında Komünist Partisinin ektiği "Türk halklarının ayrı birer milletler olduğu" fitnesinin Afganistan'da ma'kes bulmasına izin verilmemeliydi ve verilmemelidir. Evet, bu halkların adını taşıyan üç ayrı Türk devleti olabilir. Zaten Özbekistan, Türkmenistan ve Kırgızistan'ın da Afganistan'daki boydaşlarıyla hakkıyla ve yeterince ilgilendikleri söylenemez. O zaman üst akıl dediğimiz Türk devletlerinin Türklüğün Afganistan'daki mukadderatını masaya yatırıp incelemesi ve bu Türk boylarını bir araya getirebilecek formüller üretmesi gerekmektedir.

Raşit Dostum tecrübesi, Afganistan Türkleri arasında birlik ve beraberliği sağlamaya yetmediği gibi, belki kötü bir tecrübe de oldu denilebilir. Raşit Dostum'un artık ne birleştirici kimliği kaldı ne de yaşı buna müsait. Yani ondan müstağni olunmalıdır. Abdülkerim Mahdum ise Hakkın rahmetine kavuşması, talihsiz bir kader olmuştur. Aslında Rahmetli Mahdum'un Afganistan Türklerine bakışı daha ihatalı (kapsayıcı), dürüst, milliyetçi ve adil bir bakış açısı idi. Ancak Türkmenler hariç, diğer Türk halkları nezdinde çok etkili olmamıştır. Çünkü imkânları çok kısıtlı ve destekçisi pek olmamıştır. Rahmetlinin duruşu, görüşleri, davranışları, dindarlığı daha samimi olduğu açıktır.

Hal böyle olunca aslında o neslin defterini kapatıp, yeni nesil üzerinde yeni bir sayfa açmak lazımdır. Her üç halktan Türkiye'de okuyan ciddi sayıda öğrenciler bulunmaktadır. Bu gençlerin dünyaya bakışları daha objektif, küresel gelişmelere daha açık, alt kimlik kısılcısından kurtulup, üst kimlik şuuruna daha çok ermiş bir nesildir.

Türk milletinin ayrılmaz ve hatta çekirdeğini oluşturan Türkmen halkı, Türkiye dahil Türkmenistan, İran, Afganistan, Irak ve Suriye gibi ülkelerde yaşamaktadırlar. Bu büyük ailenin alt kültürel unsurlarını bihakkın araştırıp ortaya koymak, siyasi olarak bu kültürel hakları yaşaması, ulu Türk milletinin geleceği açısından bir teminattır. Bunun sorumluluğunu daha çok Türkmen gençlerinin üstlenmesi gerekiyor. Ümit, yine yeni nesil gençliktedir.

Yazı, Editörlük ve Medya Kursu Notları

Edebiyatçı velût yazar Mehmet Nuri Yardım; 13,5 X 21 santim ölçülerindeki 272 sayfalık eseri ile 14 yıl boyunca hocalık yaptığı “Yazı ve Editörlük Kursu”ndaki ders notlarını, daha büyük kitlelerin istifadesine sunmak için iki kapak arasında, meslek olarak yazarlığı seçenlerin istifadesine sunmuş. Doğrusu takdire şayan bir hizmet gerçekleştirmiş. Hazırladığı eserde onlarca ansiklopediden, yüzlerce ders kitabından, binlerce makaleden derlenip toparlanabilecek, okuyup anladıktan sonra yazı hayatına adım atacakların ihtiyaç duyduğu bilgileri kolay anlaşılır ifadelerle ve misallerle anlatıyor.

Eserin önsöz başlıklı sayfalarından bir bölüm: “Okuma alışkanlığı çok önemlidir. İleride kitap yazmayı düşünen kişinin öncelikle kendisi çok iyi bir okuyucu olmalıdır. Okumayan, hatta bol bol okumayan asla yazamaz, yazar olamaz. Bunu unutmamak gerek. Kitap yazmak için acele edilmemeli. Peki, zamanı yok mu? Elbette vardır. Her şeyin sınırı olduğu gibi... Heybe dolacak, birikim artacak ve artık çevrenizdekiler, “Dergilerdeki hikâyelerini takip ediyor ve çok beğeniyoruz. Bunları kitaplaştırsan ne iyi olur” dedikleri zaman veya başkaları da “Şiirlerinize hayranız, artık dergi köşelerinde kalmasın bunlar, bir de toplu bir kitapta görürsek seviniriz” dediklerinde, demek ki artık rûştünüzü ispatlamışsınız demektir. Eskilerin tabiriyle vakt-i merhunu (belirli zamanı) gelmiştir. Ondan sonra kitap hazırlığına başlayabilirsiniz. Tabii orada da seçici olmak gerek. Dergilerde çıkmış bütün şiirleri, yazıları, hikâyeleri kitaplaştırmaya gerek yok. En iyileri tercih edilmeli, sadece onlar kitaba girmelidir.

Kitap, geleceğe kutlu bir emanet bırakmaktır,

istikbaldeki nesillere bir mektuptur, geçmişten geleceğe unutulmayacak bir mesajdır. Dolayısıyla her kitap bu şuur içinde hazırlanmalı ve okuyucuya takdim edilmelidir. Kitabın topluma olumlu mesajlar vermesi esas alınmalıdır. Yara açmamalı, derde deva olmalıdır. Kitaplarımızda faydalı bilgiler, doğru duygular ve insana yakışır metinler olmalı. Kitaplarımızı gününbirlik, gelip geçici ve kısa gündem konuları işgal etmemeli. Tekliflerimiz uzun vâdeli olmalı. Yıllar sonra da heyecanla okunabilmeli. Okuyanlar bizi saygıyla, hayırla anmalı. Yazdıklarımız, iz bırakmalı, yüzleri güldürmeli, gönülleri şad etmeli ve bize dualar, şükran hisleri ve teşekkürler getirmelidir.

Yazmanın çeşitli şartları, hususiyetleri vardır. Onlardan birkaçını hatırlatalım: Yazacağımız konu hakkında öncelikle iyi bir araştırma safhasında bulunmalıyız. İnsan bilmediği veya az bildiği konular hakkında ahkâm yürütmemeli, asla fikir beyan etmemelidir. Aksi takdirde bu hâli, ileride ona mahcubiyet getirecektir.”

Tavsiyeler iktibas edilenlerle sınırlı değil, 7 sayfa boyunca devam ediyor. Kitapta ele alınan konular, efradını câmi ayyarını mâni ölçüler içinde tanzim edilmiş olmakla birlikte bilgi haznelerini doldurup taşıyacak zenginliktedir:

Anket, Ansiklopedi, Araştırma, Arşiv, Atasözleri, Biyografi, Deneme, Dergi Editörlüğü, Deyimler, Eleştiri (Tenkit), Gazete Editörlüğü, Hâtıra, Haber, Hikâye, Hitâbet, İnceleme, İnternet Sitesi Editörlüğü, Kitap Tanıtımı, Köşe Yazısı (Fıkra), Makale, Masal, Mektup, Mizah, Monografi, Noktalama İşaretleri, Özdeyiş, Vecize, Özlü Söz, Portre, Radyo Programcılığı, Roman, Röportaj, Senaryo, Seya-

hat (Gezi), Sohbet (Musâhabe, Söyleşi), Şiir, Tarih, Tashih (Düzeltilme), Televizyon Editörlüğü, Tercüme (Çeviri), Tiyatro Yazarlığı, Toplantılar, Yayınevi Editörlüğü ve... Okunabilecek Kitaplar.

Dersler verilirken mutlaka işlenmiş, hakkında yeterli ölçüde bilgi verilmiş olacağı düşünülmeyle birlikte, muhtemelen kitabın hacmini tuğla ölçüğüne ulaştırmamak maksadıyla listeye dâhil edilmediği tahmin edilen konulara birkaç örnek vermek gerekirse...; Lügat (Sözlük), İmlâ Kılavuzu, Bibliyografya bilgileri, kitap editörlüğü gibi konular hakkında yazar adaylarına bilgi verilebilir.

Kitap editörlüğü çok mühimdir. Avrupa ve Amerika'da okuyucu, alacağı kitabın yazarından çok editörüne bakar. Bizde ise, kitap editörleri, "tadilatçı terzi" gibi küçümseyici ifadelerle anılır.

Özellikle yazar adayının ve hatta yetişkin yazarların elinin altında mutlaka birkaç lügat (sözlük) bulunmalı. Az kullandıkları kelimelerin imlâlarını ve manalarını bu kaynaklardan kontrol ettikten sonra yazılarına almaları faydalı olur.

Hazin bir tecellidir: Türkçeyi çok iyi bildiği tahmin edilen yazarlar arasında; "daha, henüz, şu âna kadar" manasındaki "hâlâ" kelimesini, "babanın kız kardeşi" manasındaki "hala" şeklinde yazanlar var. Bilgisine güvenilir bir yazarın yanlışını, doğru zannederek yazanlara sıkça rastlanıyor. Galat-ı meşhur olarak anılan durum, bu şekilde yerleşiyor. Yanlış yazanlar, "galat-ı meşhur lügat-ı fasih hükmündedir" diyerek kendilerini temize çıkarmaya çalışıyorlar. Güzel Türkçemize yazık ediyorlar.

Üslup son derece mühimdir. Her yazar, üslubunu kendisi belirler. "Benim üslubum böyle..." diyerek kimsenin, Türkçeyi bozmaya, çirkinleştirmeye hakkı olmamalı. Devrik cümle kullanmak, üslup değildir. Çünkü Türkçemizde, yazılı metinlerde devrik cümle yoktur. Roman veya hikâye kahramanın te-

laşlı veya sinirli-kızgın durumda iken kullandığı devrik cümleyi olur olmaz her yerde kullanmak, Türkçeye ihanettir, İngilizce ve Fransızcanın kelime dizini kaidesini Türkçeye uygulamaktır. Çok yanlış bir harekettir. "Sözdizimi" ve "sentaks" olarak da anılan nahiv bilgisi edinmeden yazı yazılmamalı. Özellikle yazı hayatına yeni başlayanlar, "devrik cümle kullanmadan edebiyat yapılamayacağını" zannediyorlar. "Çok severim, devrik cümlelerle yazmayı ben..." şeklindeki cümle, Türkçeye ihanettir.

Bir başka Türkçe cinayeti, "-sel", "-sal" takıları ile işleniyor. Osmanlı Cihan Devletimiz döneminde "Mülkiye Mektebi" miz vardı. Millî Eğitim Bakanlığı'nın gafleti ile 'Mülkiye Mektebi' yerine 'siyasal bilgiler' isimlendirmesi tercih edildi. "Mektep" yerine, Fransızcanın "ekol"ü "okul" yapılarak alındı. Sonrası çekirge sürüsü gibi ortalığı kapladı: "hissî" yerine "duygusal", "millî" yerine "ulusal" ucubesi, 'millet' yerine dünyanın en ilkel dili olan Moğolcadan alınan "ulus" kelimesi dilimize girdi. "Ulus" kelimesinin aslı "uluş"tur. Moğolcada "şehir" manasında kullanılır.

"Târih" kelimesi Arapçadır. Târihî kelimesindeki "î" nispet ekini kullanmamak için 'sel' takısı ile 'târihsel' kelimesi uyduruldu. Bu ve benzeri uydurma kelimelerle en değerli varlığımız olan dilimizin pırlanta gibi kelimeleri, sallara bindirilip sellere bırakıldı.

"Türkiye Büyük Millet Meclisi" yerine "Türkiye Büyük Ulusal Kamutayı" isminin kullanılmayacağının garantisi yoktur. "Ev Atıkları" yerine "Evsel Atıklar" demeyi tercih edenler, dilimiz üzerinde her türlü tahribatı yapabilirler. "Tıpsal" ve "sanayisel" atıklar gelecek mi? "Kahvaltısalsal yiysi"ler?

Etrafınızdaki insanları şöyle bir yoklayınız: 'Askerî tesisi gezdim' ve 'Türk askeri geldi.' Cümlelerindeki 'askerî' ve 'askeri' kelimesi arasındaki mana farkını bilen kaç kişi var? Peki... "de – da" takılarından hangilerinin bitişik, hangilerinin ayrı yazılacağını bilen?

Matematik kitabı Türkçe kitabına, ‘Ne çok probleminiz var’ diye sitem etmekte haklı...

Sayın Yardım, seçkin eserinde yazar adaylarını iyiye, doğruya güzele yönlendiriyor. “Tashih” (Düzeltilme) başlıklı yazıdan bir bölüm:

Tashih veya düzeltmenlik bir metindeki dilbilgisi, yazım, noktalama gibi temel dil hatalarını düzeltmek, tamir etmek demektir. Cümle yapısındaki aksaklıkları profesyonel bir okumayla gidermek demektir. Böylece metin daha akıcı, rahat anlaşılır ve işlek bir hâle gelmiş olur. Geçmişte yayınevlerinin, gazetelerin ve dergilerin olmazsa olmaz birimi olan ‘Tashih’ veya bugünkü adıyla ‘Düzeltilmenlik’ ne yazık ki artık ne gazetelerde, ne yayın dünyasında ne de dergilerde bulunuyor. Tek tük bazı kurumlar bu bölümü ayakta tutmaya çalışsa da genelde yok hükmündedir.

Eskiden gazetelerde hatalar daha az olurdu. Harf, kelime ve cümle hatalarından bahsediyorum. Yoksa fıkri hatalar hep ola-gelmiştir. Niçin çok az hata görülürdü? Çünkü gazetelerin ‘tashih servisleri’ vardı. Bu serviste gazetenin imkânına göre iki, üç veya dört kişi çalışırdı. En azından iki musahhih görev yapardı. Musahhihler, basılacak gazetenin tamamını okurdu. Basın, modern tekniği kullanmaya başladığı günden beri tashih servislerinin elemanlarını azalttı, sonunda tamamen bu servisi kaldırdı. Hatalar bu yüzden çok. Takip ettiğim gazeteler arasında bulunan Diriliş Postası’nın künyesinde “Musahhih: İlhan Aküzüm” satırını görüyor, buna çok seviniyorum. Demek ki gazetede tashihe ve musahhihe yâni Türkçeye değer veriliyor. Darısı diğer gazetelerimizin başına...

Tashih niçin yapılır? Sadece harf ve kelime düzeltmek için mi, hayır. Tashih bazen redaksiyon dediğimiz alana da hükmeder. Yâni bozuk cümlelerin, tekrarların önlenmesi de musahhihlerin işidir. Kısacası önümüzdeki metin sayet anlaşılıyorsa demek ki bir tashihe ve redaksiyona ihtiyacı vardır. Bazen konuya dâlan yazarlar, teknik bakımından hatalı yazılar

yazabilir, bunları görmek, haberdar etmek ve düzeltmek musahhihin (düzeltmenin) işidir. Şüphesiz yazar da bazen dalabilir, önündeki metne olan hâkimiyetini kaybedebilir. Yazdığı yazı, yaptığı araştırma veya kaleme aldığı herhangi bir kitapta vahim hatalar da olabilir. İşte musahhihin işi burada başlıyor. Bu bakımdan düzeltmen önüne gelen her metni aynı dikkatle okumak mecburiyetindedir. “Nasıl sağanl şanlı yazar, kaleme almıştır, hata olmaz” dememesi gerekiyor. Zira bilhassa basında birçok meşhur yazarın yazılarında bulunmaması gereken hatalara rastlanmıştır. Tabii musahhihin de gözünden kaçınca okuyucu hatalı yazılar ve yanlış ifadelerle karşılaşılıyor. Bunun için tashihçi bir köprü görevi görüyordur. Yazarla okuyucu arasındaki sağlam köprüdür.

Hazırlanan kitap bir tercüme de olabilir, telif de... Tashihçi kitapta verilen kaynakları kontrol etmelidir. Kullanılan kelime ve kavramların doğruluğundan emin olmalıdır. Bu konuda tereddüt edildiği zaman derhâl sözlüklere, ansiklopedilere ve temel kitaplara müracaat edilmelidir. Kitap dinî bir eser ise ve pek çok âyet-i kerîme veya hadis-i şerifi ihtiva ediyorsa Kur’ân-ı Kerîm’e ve hadis kitaplarına bakılıp karşılaştırılmalıdır. Gerçekten doğru mu, yanlış yok mu diye. Herhangi bir din adamının veya mezhep imamının sözleri de verilebilir. Onlar da yine kaynaklara bakılarak doğrulanmalıdır. Bu iş artık tashihin dışına çıkıp redaksiyona girer. Yâni kitap baştan sona elden geçirilmeli, hatasız bir şekilde basılıp okuyucuya ulaşması temin edilmelidir. Söz konusu kitap tarihî bir roman veya inceleme de olabilir. Yine tarih kaynaklarına bakılmalı. Kısacası tashih edilen kitap hangi konuda ise o mevzudaki kaynak kitaplara müracaat edilmeli ve eserdeki iktibasın hatalı olup olmadığına bakılmalıdır. Mehmet Nuri Bey’in ‘acil ve devamlı “Yardım”larına pek çok kişinin ihtiyacı var.

AKIL FİKİR YAYINLARI

Alemdar Mahallesi, Alayköşkü Caddesi, Küçük Sokak Nu: 6/3 Çağaloğlu, Fatih, İstanbul
Telefon: 0.212-514 77 77

ACI BİR KAYIP

Değerli bir Türkmen ve Türkmeneli dostu Abdülhadi Güzel'in 22 Ekim 2022 tarihinde İzmir'de vefat ettiğini büyük bir üzüntü ile öğrenmiş bulunuyoruz. Rahmetlinin cenazesi 24 Ekim 2022 Pazartesi günü Helalpara Camii'nde kılınan öğle namazından sonra Menderes Görece Kabristanı'nda toprağa verilmiştir. Uzun yıllar Bağdat Türk Kültür Merkezi'nde, daha sonra Kerkük'teki Türk Kültür Merkezi'nde öğretmen olarak değerli hizmetler ifa etmiş ve Türkmen gençlerine Türkçe öğretmiştir. Böylece Türkmenlere Türklük sevgisi aşılayarak halkın gönlünü kazanmış idealist bir eğitimci ve fedakâr bir Türk milliyetçisi idi.

Kerkük Vakfı ve Kardeşlik Dergisi camiası olarak Abdülhadi Güzel'e rahmet dilerken, onun çok samimî duygularını dile getirdiği "Ön Söz" başlıklı yazısını yan sayfaya alıyoruz. Abdülhadi Güzel bu "Ön Söz"ü rahmetli Mustafa Kemal Ahmet Dendenoglu'nun "Aynaya Baktım" (Ankara, 2004) başlıklı şiir kitabına yazmıştır. Ruhu şad ve mekânı cennet olsun.

KERKÜK VAKFI

Ön Söz

Bu kitapta yer alan şiirler, Türklük dünyasının en parlıtlı şehri Kerkük ve Kerkük dolaylarında yazıldı. Irak Türklerinin ortak adı olan Kerkük'ün altı petrol denizi, üstü baştan başa ateştir. Böyle bir ortamda doğup büyüyen Kerkük Türkü, doğup büyüdüğü şehrin ne petrolünden ne de ateşinden hayır gördü. Petrol denizinin ve Baba Gurgur dedikleri nar-ı ezelinin, ezelden beri hayır ve sefasını yâd; kahır ve cefasını Kerkük Türkü çekti. Sürgün, hapis, mal ve canla çekilen bu kahır ve cefadır ki, Kerkük'ü şairler, yazarlar ve ressamalar şehri yaptı.

Şairler kafilesinin başında, kendi ifadesiyle toprağını seven, kimsesiz, biçare ve fakir Fuzuli; kafilenin sonunda ise onlarca şair. Bu onlarca şairden biri de Mustafa Kemal! Mustafa Kemal Dendenoğlu. Bir Irak Türkü olan şair Fuzuli, Mustafa Kemal'den beş yüz yıl önce yaşadı. Ancak, ikisinin kaderi, hep yalnızlık, haksızlık, devasız dert ve bitmeyen çile oldu. Fuzuli, hayatının sonuna kadar çektiklerini, bir beyitle özetledi.

Ne yanar kimse bana âteş-i dilden özge
Ne açar kimse kapım bâd-ı sabâdan gayri
Soydaşı, sevdiği ve kutsal saydığı toprağının
çocuğu, günümüz şairi Mustafa Kemal de aynı
duygularla yaşadı, aynı duygularla feryat etti:

Yeni yapılan evler Bedulara¹ armağan

Petek bizim bal bizim bardağımız dolu kan
Meğer Baba Gurgur² muş başım belaya sokan

Mustafa Kemal'in şiir sanatı, şiirdeki başarısını ehline bırakalım. Önemli olan Mustafa Kemal'in feryadıdır. Şiirinin siyasi ve sosyal yanıdır. Türk

1 Bedu: Çölde yaşayan Arapların genel adı.

2 Baba Gurgur: Kerkük'te, ne zamandan beri yandığı bilinmeyen ateş.

aydını, sınırlar ötesindeki Mustafa Kemal'i, Mustafa Kemalleri duymadı; daha doğrusu duymak istemedi. Kırk yıldan beri radyolarımızın çaldığı ses sanatçılarımızın okuduğu;

“Aynaya baktım saç beyaz olmuş”
türküsüne dönüp bakmadı. Bu ilgisizliğin belisini fakir Türk halkı canıyla ödedi. Kerkük, Erbil, Musul, Telafer, Horasan unutulunca Doğu, Güney Doğu illerimiz dara düştü!

Yıllarca öğrencilik, öğretmenlik yaptım. Okuduğumuz ders kitaplarımızda Irak Türkleri veya Kerkük diye bir konu görmedim. Öğretmenlerimizden de bir söz duymadım. Öğretmenliğim de ta 1972 yılının Mayıs'ına kadar öğrenciliğim gibi geçti. 1972 yılının Mayıs'ında yolum Kerkük'e düştü. Kerkük çarşısında aynaya baktım. Kendimi Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa'da gördüm. O çarşının anlatılması zor olan Türklüğü karşısında vicdanım sızladı. Ömrümün en büyük mahcubiyetini duydum. Beni Mustafa Kemal, Ata Terzibaşı, Mehmet İzzet Hattat, Salah Nevres, Abdülvahit Küzecioğlu, Ekrem Tuzlu, Mehmet Mehdi, Abbas Erenay, Halit Ramazan ve nice değerli benzerlerinden habersiz büyüten, okutan, öğretmen yapanlara sitem etmeyeceğim. Sitemim Mustafa Kemal'in “Aynaya Baktım” kitabının neşrinden sonra da aynaya bakmayanlara, tutumlarında ısrar edenlere olacak. Ön sözün son sözünü, hakkıyla “ŞANLI” sıfatına sahip yarık yürekli Şanlıurfa halkına bırakıyorum.

Urfalıyam ağam ben
Dertlere ortağam ben
Haber verin Kerkük'e
Ölmemişem sağam ben

Abdülhadi GÜZEL
Ekim, 2004

Hadi Güzel ile Son Buluşma

İlk bir kış günüydü... İzmir'e son gidişimden bu yana belki yirmi sene geçmişti. Nedense bir başka severim İzmir'i, her ne kadar çok az misafiri oldumsa da... İşte bir kere daha kapısından giriyordum bu şehrin; yalnız bu sefer kırk yılı aşkındır görmediğim Hadi Güzel Hoca'mı ziyaret etmekteydim. Bu ziyaret hem yıllar sonra bir değerli hocamı görüp elini öpmek için hem de Kardeşlik dergimiz için onunla bir görüşme yapıp kendisinin hatıralarını derlemek içindi.

Telefonda hocamla anlaştığımız yerde servis aracından indim. Bir süre yürüyüp onunla buluşacağımız yere geldim. Kendisi de uzak-tan belirdi. Her ne kadar eski hâlini andırmasa da gönüller bir olunca gözler de hemen birleşiyordu. Hadi hocamla sarılıp kucaklaştıktan sonra bir yandan yürüyüp bir yandan hâl hatırlar faslını icra ediyorduk. Kısa bir yürüyüşten sonra bana yolumuz üzerindeki bir pastanede kahvaltı ikram etti. İzmir'in meşhur boyoz böreği menümüzün başındaydı. Garson bir de yumurta arzu edip etmediğimizi sordu, biz almadık. Meğer İzmirililer boyozu yumurta ile yerlermiş. Onu da öğrenmiş oldum.

Hadi Hoca'mın eşi biraz rahatsızdı -maalesef bundan yedi ay önce onu da kaybettik- Evlerinde Gürcistanlı olsa gerek, bir yardımcısı vardı. Eşinin hizmetine bakmaktaydı. O yüzden hanım teyzeyle fazlaca vakit geçiremedik. Ancak Hadi Hoca'mla bütün bir gün artık bizimdi.

Hadi Bey Karabağlar semtinde oturmaktaydı. Apartman dairesine girince önünüze. İki tarafı fotoğraflar, resimler ve portrelerle dolu enine bir koridor geliyordu. Bu koridor âdeta bir resim galerisi idi. Koridoru süsleyen portreler kimlere aitti diye sorarsanız; Atatürk, İnönü, Enver Paşa, Menderes, vs... Hadi Hoca âdeta bir tarihi bu tasvirlerle evinin duvarlarına işlemişti. Öte tarafta ise evin salonunda çok geniş, duvardan duvara bir kütüphanede edebiyat ve tarih kitaplarının ağırlıklı olduğu bir kütüphane yer alıyordu. Hadi Hocam demek ki bu geniş kütüphaneden zihnine ve benliğine yüklediği bilgileri bize taşıymıştı.

Daha sonra Hadi Hoca'nın misafir odasına geçtik. Misafir odasının duvarları da Kerkük'le doluydu... Bir yanda ünlü Kerküklü Şair ve Hattat M. İzzet Hattat'ın "Çobansız kuzunu (kuzu-yu) kurt kapar." yazılı hat levhası, diğer yanda Kerküklü marangoz Muhammet Suphi'ye yaptırdığı, Fuzuli'yi canlandıran ve kabartma sanatıyla bir kez daha ebedileşen meşhur "Ne yanar kimse bana âteş-i dilden özge / Ne açar kimse kapım bâd-ı sabâdan gayrı" beytinin işlendiği bir ahşap tablo, öte tarafta ise Kerkük Sarayı... Anlaşılan o ki Hadi Hoca belki bedenlen Kerkük'ten ayrılmıştı, ama Kerkük'ü de kalbinde taşıyarak İzmir'e gelmişti yıllar önce. O kadar ki bir ara oturduğu apartmanın adını "Kerkük Apartmanı" şeklinde değiştirmek istemiş, bunun için bir mermer levha bile hazırlamış; fakat komşularını bu hususta ikna edememiş. Hadi Hoca levhayı atmayıp evinin kilerinde, bir köşede muhafaza ediyordu.

Sohbetimize yardımcılarının bize ikram ettiği kahveyle başlamıştık. Hadi Bey'e yönelmek üzere hazırlamış olduğum uzun bir soru listem vardı. Fakat sohbet öyle bir tatlı idi ki kendimizi birden hatıraların girdabına kaptırdık. Baktım ki sorular işime yaramayacak, o günlerde hazırlanmakta olan 77. sayıda yazacağım yazıya malzeme sağlayabilmek için konuşmalarımızı telefonumla kaydetmeyi daha uygun buldum. O konuştu ben dinledim, o konuştu ben dinledim... Hadi Bey sadece Kerkük'teki vazifesini icra etmemiş, aynı zamanda Kerkük'ün ileri gelen şahsiyetleriyle de yakın ilişkiler kurmuştu. Kerkük'te tanımadığı insan yoktu neredeyse... Yaşı 80'i aşmasına rağmen hafızası pırl pırlıdı. Hem de dergimizde daha önceden yayınlanmış bir fotoğrafta bulunanlardan birinin adının resim altında yanlış yazılmış olduğunu, doğrusunun ne olduğunu bilecek kadar...

Hadi Hoca'm Türkiye'den önce Bağdat'a gelmişti. Bağdat'taki Türk Kültür Merkezinde bir müddet çalışmış, sonra Kerkük Türk Kültür Merkezine naklolmuştu. Kerkük'te çalıştığı yıllarda Merkez'in müdürlüğünü üstlenmiş, Merkez'de öğretmen olarak görevli bulunan Gülçin Hanım'la da uyumlu bir ikili olarak çeşitli hizmetlere damgasını vurmuştu. Onun zamanında Kerkük Türk Kültür Merkezi gerçekten bir cazibe merkezi hâline gelmişti. Merkez'de 23 Nisan, 19 Mayıs, 29 Ekimlerde millî bayramlar kutlanıyor, tiyatro, müzik gösterileri yapılıyordu. O yıllarda bir de Fuzuli'yi anma gecesi düzenlenmiş ki onun davetiyesini dahi saklamıştı ve bana büyük bir zevkle o davetiye göstermişti.

Bu tür faaliyetler elbette o dönemde Ba'as rejiminin dikkatini çekmekte ve Merkez'e gelip gidenler takip ve taciz edilmekteydi. Hadi Hoca bu gibi baskıların da şahidiydi. Bütün bunlara göğüs gererek o yıllarda Türk kültürüne dair çeşitli faaliyetleri sürdürmek her babayığının harcı değildi gerçekten. Kendisi bu baskıları atlatmak için emniyet yetkilileri ve il yöneticileriyle de zaman zaman görüşerek onları teskin edip bir bakıma Ba'as yetkililerinin muhtemel bir kısım şirretlerini Türkmenlerin üzerinden bir şekilde defetmişti. Bir ara bahis Irak'taki siyasi meselelerden açılınca da bu sefer

edebiyata yöneldik ve Süleyman Nazif'in eski yazıyla basılı olan "Fırak-ı Irak" eserini birlikte okumaya koyulduk. Süleyman Nazif'in muazzam nesriyle kâğıda döktüğü hüznü onca yıl sonra biz de yüreklerimizde hissettik.

Hadi Bey Bağdat'ta Türkoloji bölümünün açıldığı ilk zamanları da anlattı bana. Necmettin Hacıeminoğlu Hoca'nın hangi zorluklarla bölümü kurduğunu, bu ilk devrede kendisinin de fakültede, sayısı 10-15 civarında olan ilk Türkoloji öğrencilerine ders verdiğinden de bahsetti.

Kendisiyle en heyecanlı sohbet anlarımız devrin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün Kerkük Türk Kültür Merkezini ziyaretine dair konuşmalarımızdı. Benim de daha on yaşındayken hazır bulunduğum o günkü kalabalığın nasıl bir heyecanla davrandığını ve çıkan kargaşada bazı gençleri polisin elinden nasıl aldıklarını anlatmıştı. Bunları konuşurken bir taraftan da o günlerde Kerkük Türk Kültür Merkezinde çekilmiş fotoğrafları da gösterdi bana. Bunlardan bir kısmını o anda, hemen oracıkta telefonumla fotoğraflayarak 77. sayıda yayınlamıştık. Sonra o yıllarda bu ziyaret haber konusu eden Türkiye'deki gazeteleri

özenle muhafaza etmiş ve ciltlemiş olduğunu gördüm. Gayet özenle ciltlenmiş olan o sayılar gerçekten de birer belge niteliğindedi.

Hadi Bey'in zengin sohbet sofrasına bir ara verip bu sefer birlikte, yakınlarda bulunan bir restorana gidip zengin bir sofraya oturduk. Hoca'mın gönül zenginliğini sofrasında da görmüş oldum.

Hadi Güzel Türkiye'ye döndükten bir süre sonra Mısır'da da bulunmuş, orada da Mısırlıların sıcak ilgisiyle karşılanmış ve oradan getirmiş olduğu bir Osmanlı armasını misafir odasının duvarına asmıştı. Mısır hatıralarına da kulak verdikten ve felektten bir gün çalmışçasına hoşça saatler geçirdikten sonra ayrılık vakti gelip çattı. Hocam akşam yemeğini de teklif ettiyse de otobüs saatimin yaklaşmış olmasından dolayı o sofraya oturmak kismet olmadı. Zaten, öğlen sofrası iki öğünlüktü desem mübalağa etmiş olmam. Böylece, Hoca'mdan ayrılıp bir taksiyle terminale yollandıktan sonra artık Isparta'ya dönüş yolculuğuna başlamıştım. Hoca'mla o tarihten sonra, birkaç kere, telefonda, âdeta İzmir'deki sohbetimiz devam ediyormuşçasına uzun uzun konuşmuştuk. Beni, her konuşmamızda yazlıklarına da davet etmişti; ancak bir kere daha dünya gözüyle onu görmek bir türlü nasip olmadı. Sonraları sağlığının gittikçe bozulduğunu öğrenmiş ve bir kere daha kendisiyle zor şartlar altında telefonda konuşmuştum. Hoca'mı rahatsız etmemek için bu konuşmamız öncekiler kadar uzun olamadı elbette. Ancak, bugün dahi sesi ve o tatlı esprileri kulaklarımda çınlıyor.

Dopdolu bir öğretmenlik hayatının gerçi, kısa bir bölümü olan Kerkük ve Bağdat'ta geçirmiş olduğu yılları, böylesine dolu dolu geçiren Hadi Güzel bugünün öğretmenlerine de en güzel örnektir. Doğru dürüst bir ders kitabı dahi olmayan bir dönemde Türkiye'den getirmiş oldukları ilkökul birinci sınıf okuma kitabını zorlukla Kerkük'e taşıtan ve bunlarla biz öğrencilere Türkiye Türkçesini öğreten böyle bir öğretmen modelini şimdi mumla aramaktayız. Bu idealizmi, bu inancı, bu Türklük sevgisini hem yaşayan hem de bize yaşatan Hadi Güzel Hoca'mıza Allah'tan gani gani rahmet diliyorum, ruhu şad mekânı cennet olsun.

“Azerbaycan’da ve İraq’da Bayatlar”

Azerbaycan’da Irak Türkmenleri üzerine en çok araştırma yapan Prof. Dr. Zezenfer Paşayev, bildiği gibi hayatının en güzel yıllarını bu alana hasretmiştir. Hatta bölge dışından olmasına rağmen Irak Türkmenleri hakkında en çok araştırma yapan kişi olarak da şöhret sahibi olmuştur.

Azerbaycanlı alim Prof. Dr. Gezenfer Paşayev, Irak Türkmenlerinin folklorunu, halkiyatını, edebiyatını ve içtimai hayatını birçok yönden araştırmıştır. Paşayev bu sefer yeni bir araştırma ile karşımıza çıkmış bulunuyor. Kitap olarak hazırladığı bu araştırmanın başlığı şöyledir: “Azerbaycan’da ve İraq’da Bayatlar”.

Bakü’de 2022 yılında basılan kitap 270 sayfadan oluşmaktadır. Kitaba İsa Hebibbeyli “Emekdar Elm Hadimi Zezenfer Paşayevin Bayatnamesi” başlıklı geniş ve kapsamlı bir sunuş (s. 5-15) yazmıştır.

Paşayev’in kitabı üç ana bölüm üzerine kurulmuştur.

I. Fasil: Azerbaycan’da Bayatlar.

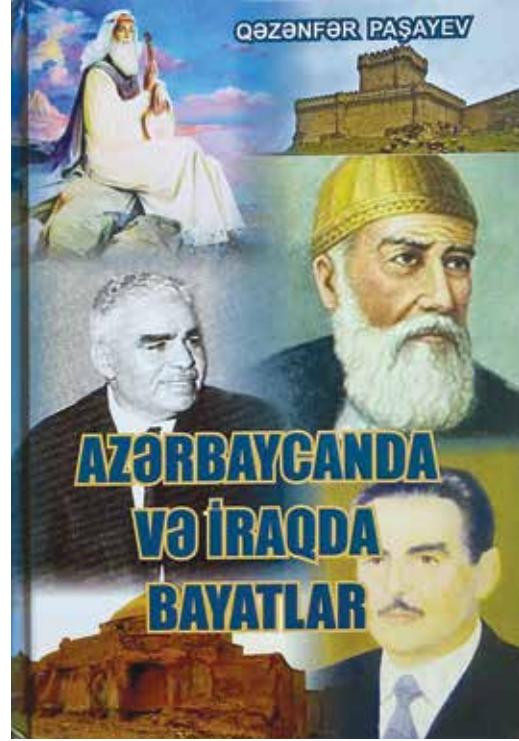
Bu bölümde Bayat Kalesi, Kitab-ı Dede Korkut, Kitab-ı Dede Korkut’un 1300 Yıllığı, Kitab-ı Dede Korkut’un Ansiklopedisi, Dede Korkut Parkı ve Abidesi ve Derbendde Bayatlar konuları ele alınmıştır.

II. Fasil: Bu fasılda Bayat Boyu, Bayat Kabile ve Aşiretleri Hakkında Tarihi Araştırmalar.

Bu bölümde Irak’ta Bayatlar, Irak’ta Bayat Aşiretleri, Bayat Kelimesinin Anlamı, Irak’taki Bayat aşiretlerinin durumu ve yerleşme merkezleri ve İran Bayatları hakkında yapılan araştırmalara değinilmiştir.

III. Fasil: Bu fasılda 2 Hisse yer almıştır. I. Hisse de Dede Korkut; II. Hisse Reyler başlığı altında kitap hakkında bilim insanlarının görüşlerine ayrılmıştır.

Bütün araştırmalarını büyük bir vukuflla ortaya

seren Paşayev, bu çalışmasında da önemli gerçekleri göz önüne sermiştir. Bu gerçeklerin en önde geleni de Bayat boyunun varlığıyla ayan beyan olmuş ki Kuzey Azerbaycan, Güney Azerbaycan ve Irak Türkmenleri birbirinin özbeöz kardaşı ve soydaşlarıdır. Kabul etmek gerekir ki hem Kuzey hem Güney Azerbaycan hem de Irak Türkmenleri, siyasi sınırlar onları ayırsa bile onlar hem kültür hem gönül coğrafyasının ayrılmaz birer parçalarıdır.

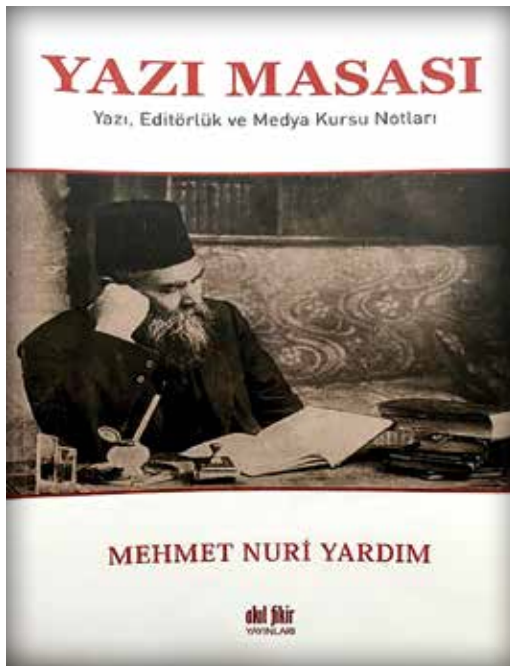
İkinci bir gerçek de beşeriyete Kitab-ı Dede Korkud ve Fuzuli gibi değerler kazandıran Bayatlar, insanlık alemine görkemli bir miras bırakmış olmalarıdır. Değerli alim Zezenfer Paşayev’in hazırladığı bu ehemmiyetli araştırmanın ilim alemine sunulması, Bayat Boyu hakkında ilim dünyasına yeni bilgiler ve duyuşlar kazandıracaktır. Bu vesileyle sayın Paşayev’i tebrik eder, başarılarının devamını dilerim.

Noktalama İşaretleri

Noktalama işaretleri, yazının anlaşılmasını kolaylaştırmak, anlamı kuvvetlendirmek için kullanılan nokta, virgül, iki nokta, tırnak işareti, parantez, çizgi, üç nokta, soru ve ünlem gibi işaretleri yerli yerine koyma keyfiyetidir.

Mânânın aydınlanmasına, okumanın düzenlenmesine, yanlış anlaşılmalara önlenmesine yardımcı olan noktalama işaretleri, durakları ve ses kontrollerini belirleyerek okuyucunun dikkatini zinde ve uyanık tutar. Tonlama ve vurgulamalar için gereklidir.

Biz konuşurken, isteklerimizi iyice anlatabilmek için sesimizi yerine göre bazen yükseltir, bazen da alçaltırız. Sözlerimizin bazı yerlerinde az, bazı yerlerinde daha çok dururuz. İşte konuşurken yaptığımız bu duraklarla ses değiştirmelerini, yazıda bir takım işaretlerle gösteririz. Yazdıklarımızın anlaşılmasını kolaylaştıran bu işaretlere “Noktalama İşaretleri” veya “Yazı İşaretleri” denilir.

Yollarda trafik memuru olmayınca nasıl kurallar bozuluyor, kazalar meydana geliyorsa, bir yazıda da noktalama işaretleri konulmayınca yazı metnlerinde de benzer kazalarla, vahim hatalarla karşılaşılır.

Bizim yazı hayatımıza noktalama işaretlerinin ilk girişi, Tanzimat'tan sonradır. Tanzimat Edebiyatı'nın ortaya çıktığı dönemde şair ve yazarlarımız noktalama işaretlerini ilk defa kullanılmaya başlamışlardır. Bu işaretleri ilk kullanan ise, edebî yeniliğimizin babası sayılan gazeteci yazar İbrahim Şinasi'dir. Şinasi'den sonra Namık Kemal, Ziya Paşa ile diğer şair ve yazarlar da bu işaretleri kullanmaya başlamışlardır. O günden bu yana belirlenmiş noktalama işaretlerine, çok az istisna olsa da hemen hemen herkes uymaktadır. Şimdi, kullandığımız Noktalama İşaretleri'ni alfabetik olarak görelim:

Bölme İşaret (/)

1. Birbirinin yerine kullanılabilir iki unsur arasına konulur ve “veya” anlamı taşır. Örnek: Baba evi / ocağı
2. Metin içindeki şiir mısralarının arasına konulur:

“Ne hasta bekler sabahı / Ne kanlı şehidi mezar.” (Necip Fazıl)

İki Nokta [:]

1. Bir açıklama yapılacağı, bir konuda izahatta bulunulacağı zaman kullanılır. Örnek 1: Prof. Dr. Kemal Eraslan, Türk Edebiyatı Vakfı'nda Türkçe hakkında güzel bir konuşma yaptı. Prof. Eraslan konuşmasında şöyle dedi: “Türkçe, millet olarak bizim varlık sebebizdir.”

Örnek 2: Mütefekkir yazar Mehmed Niyazi, Bâbüli Sohbetleri'nde yaptığı konuşmada şunları söyledi: “Peyami Safa, bana göre Cumhuriyet devrinin en büyük romancısıdır.”

2. Bir cümlemin sonunda açıklama yapılacaksa veya örnek verilecekse iki nokta kullanılır:

Örnek: Yükselmek için ilk şart: Çalışmak.

Tercüman-ı Ahval vb.

Eskiden “iki nokta üst üste” denilirdi. Çünkü yan yana iki nokta da kullanılırdı. Bugün artık yan yana iki nokta değil üç nokta kullanılıyor. Doğrusu da budur. Dolayısıyla “iki nokta üst üste” demeye gerek yok, kısaca “iki nokta” denilebilir.

Kesme İşareti (') (Apostrof)

1. Kesme işareti (eskiden apostrof da denilirdi) Özel isimleri eklerden sonra ayırmak için kullanılır.

Örnek 1: Yazar Üstün İnanc, Eyüp Sultan'a doğru gitti, çok sevdiği şair Necip Fazıl Kısakürek'in mezarını ziyaret edecekti.

Örnek 2: Hikâyecî Şerif Aydemir, Harput'a çıkarken çok sevdiği rahmetli gazeteci yazar ve edebiyat tarihçisi Ahmet Kabaklı Hoca'yı hatırladı, hüznüldü.

Örnek 3: Bu yıl da rahmetli Cahit Zarifoğlu'nu Küplüce'deki mezarı başında andık.

2. Şairler bazen kesme işaretini, aruz ve hece vezinlerine uydurmak için kelime kısaltmalarında kullanırlar.

Örnek: Beni bırakıp gitme n'olur?

3. Arapçada hemze ve ayn harflerinin yerinde kullanılır:

Örnek: San'at mes'ele, Ken'an...

Kesme işaretleri bugün bazı kelimelerde artık kullanılmamaktadır. Örnek olarak verdiğimiz bu kelimeler artık sanat, mesele ve Kenan şeklinde yazılmaktadır. Çünkü ilimde “galat-ı meşhur” diye bir kavram vardır. Buna göre toplumda yaygın olan ve artık değiştirilemeyecek kadar kullanılan yanlış kelime ve telaffuzlar, mecburen doğru kabul edilmektedir. Bunu kabul etmeyip ısrarla eski imlayı kullananlar da bulunuyor.

Kısa Çizgi (-)

1. Satır sonunda kelime bitmezse, heceler bir çizgi ile ayrılır. Bugün bu durum, daha ziyade el yazılarında ve daktilolarda geçerlidir. Bilgisayarlar ise genelde hece bölmesi yapmıyor, bölünen kelimeleri otomatikman alt satıra atıyor. Böylece yanlış hece bölünmesi meydana gelmemiş oluyor.

2. Arapça, Farsça tamlamalara konulur:

Örnek: *Servet-i Fünun, Tasvir-i Efkâr,*

3. İki millet, iki tarih arasına konulur:

Örnek 1: İngiliz – Amerika Anlaşması gerçekleşti.

Örnek 2: Birinci Dünya Harbi, 1914-1918 yıllarında yaşandı.

Örnek 3: Türkiye – Azerbaycan Ekonomik İşbirliği imzalandı.

4. İlâ anlamında kullanılan kelimelerin veya rakamların arasında kullanılır:

Örnek 1: Caddede hızla kaçan çocuk, 15-16 yaşlarındaydı.

Örnek 2: ESKADER'in düzenlediği Bâbîâlî Sohbetleri'nde dinlediğim yazar 60-65 yaşları arasındaydı.

Köşeli Parantez []

Normal bildiğimiz parantez kadar sıklıkla kullanılmaz. Açıklamalarda, sözlüklerde nakledilen yazılarda, bazen parantezin, tırnak işaretinin yerinde köşeli parantez kullanılır. Genelde ansiklopedilerde ve ilmî metinlerde tercih ediliyor.

Örnek 1: İstiklâl Marşı muhteşem bir şiiirdir. O, [Mehmed Âkif Ersoy] bu milletin gerçek sözcülerinden, fikir ve ahlâk temsilcilerinden birisidir.

Örnek 2: Selâmı öven fikir adamı Fethi Gemuhluoğlu gönüllerde taht kurdu. Koca bir nesil yetiştirdi. Edebiyata, sanata değer verdi. O büyük dâvâ adamı [Fethi Gemuhluoğlu], aradan geçen bunca yıla rağmen unutulmuyor, hayırla, saygıyla ve şükranla yâd ediliyor.

Nokta (.)

1. Hüküm bildiren cümlelerin sonunda kullanılır.

Örnek1: Bugün nasipse işe gideceğim.

Örnek 2: İnşallah Birlik Vakfı'nın Cumartesi Sohbetleri'ne artık katılacağım.

2. Eskiden kurum ve kuruluşların adlarının kısaltılmasında kullanılırdı. Şimdi T.C. (Türkiye Cumhuriyeti) hariç bütün kısaltmalarda nokta kullanılmamaktadır.

Örnek: PTT, TBMM, İETT vs.

3. Kelime kısaltmalarında kullanılır.

Örnek: Arapça (Ar.) Farsça (Frs.) vb. (ve başkaları)

4. Belli bir günü gösteren tarihlerde gün ve ayla-

rın sonunda kullanılır. Örnek: 20.4.2011
Tarih yazarken mümkünse ay'ı yazıyla yazmakta fayda vardır.

Meselâ: 20 Nisan 2011. Bu şekilde yazmak, beraberinde kolaylığı getirir. O zaman sözkonusu tarih, daha net ve rahat biçimde okunabilecektir. Yani 20.4.2011 yerine 20 Nisan 2011 demek daha çok tercih edilmelidir.

5. Sıra gösteren rakam veya harflerden sonra kullanılır.

Örnek: a. Sesli harfler b. Sessiz harfler

6. Saat ve dakika gösteren sayıların arasına konulur.

Örnek: Ben sabahları saat 7.30'da uyanırım.

7. Kelimelerin kısaltılması durumunda da nokta kullanılır.

Örnek: Profesör Doktor Mehmet Kaplan yerine Prof. Dr. Mehmet Kaplan,

Profesör Doktor Muhammed Hamidullah yerine Prof. Dr. Muhammed Hamidullah,
Doktor Necmettin Turinay yerine Dr. Necmettin Turinay gibi.

8. Ayrıca cadde ve sokak ismi kısaltmalarında da kullanılır:

Örnekler: Akdeniz Caddesi yerine Akdeniz Cd., Battal Gazi Sokağı yerine Battal Gazi Sk., gibi... Yüzbaşı Davut yerine Yzb. Davut

9. Rakamla sıra bildirilen hâllerde de “-ncı, -nci” eklerinin yerinde kullanılabilir.

Örnek: “Muhterem Yüceyılmaz, Ömer Seyfeddin Hikâye Yarışmasında birinci oldu.” cümlesi yerine “Muhterem Yüceyılmaz, Ömer Seyfeddin Hikâye Yarışması'nda 1. oldu.” denilebilir. Son zamanlarda yaygın olan kullanım ise şöyle:
4. Murad yerine 4'ncü Murad. 2. Abdülhamid yerine 2'nci Abdülhamid.

Noktalı Virgül (;)

1. Anlamca birbirine bağlı bulunan cümlecikler arasında kullanılır.

Örnek: Kerem, Cemal Reşit Rey Konser Salonu'ndan içeri girdi; Ahmet Özhan'ın konserini büyük bir zevkle dinledi.

2. Aralarında anlam bakımından münasebet bulunan, genelde ikinci cümlenin birinci cümleyi açtığı metinlerde kullanılır. Atasözlerinde de bunu sıklıkla görürüz.

Meselâ: At ölür, meydan kalır; yiğit ölür şan kalır.

3. Birbirine bağlaçla bağlanmış cümlelerde bağlaçtan önce de kullanılır:

Örnek: Biliyorum beni hiç sevmediniz; ama bunun için size öfkelenemiyorum.

4. Virgülle ayrılmış örnekleri farklı örneklerden ayırmak için de noktalı virgül kullanılır.

Örnek: Bisküvi, lokum, çikolata; üzüm, muz, mandalina, portakal...

Soru İşareti (?)

1. Sonuna geldiği cümle, kelime grubu veya tek kelimeyle soru sorulduğunu gösterir. Bilmemeyi, şüpheyi de gösterir.

Örnek: Bu sene Mehmet Kaplan hakkında bir anma toplantısı yapıldı mı?

3. Sorudan sonra, hüküm veriliyorsa o zaman soru işareti konulmaz.

Örnek 1: Bu sene Mehmet Kaplan hakkında bir anma toplantısı yapıldı mı, zannediyorum yapıldı.

Örnek 2: Orhan Veli ve Garip şairleri aruzu ve eski şiirimizi iyi bilir miydi, pek sanmıyorum.

Tek Tırnak (')

Cümlede özellikle belirtilmek istenen kelimeler tek tırnak içine alınır.

Örnek 1: Safiye Erol'un *Makaleler* adlı kitabında tarihî şehirlerimizden 'Edirne' ve 'Bursa' çok sık geçer.

Örnek 2: Abdülhak Şinasi Hisar'ın *Boğaziçi Mehtapları*, 'İstanbul'un ve 'Boğaz'ın çok güzel tasvirleriyle doludur.

Çift tırnak olan metinde başka iktibas varsa konuşma tek tırnakla gösterilir.

Örnek 1: “Mehmet Kaplan, Cemil Meriç'i çok beğenirdi. Cemil Meriç de romancılar arasında Kemal Tahir'i sever, 'O büyük bir romancıdır.' derdi.”

Örnek 2: Ahmet Özdemir, Mehmet Zeki Akdağ'ın şiirini anlatıyordu. Konuşmadan sonra söz alan Mehmet Nuri Yardım, “Mehmet Zeki Akdağ için 'Günümüzün Karacaoğlu' diyorlar. Bu doğru mu acaba?” diye sordu.

Tırnak (Çift) (")

1. Çift tırnak işareti, Türkiye'de genelde yapılan çeşitli iktibaslarda (alıntılarda) kullanılmaktadır. Bir başka yazardan veya eserinden alıntı yaptığımızda mutlaka aldıklarımızı tırnak içinde belirtmeliyiz. Tırnağı açmalı ve biz kapatmalıyız.

İktibas edilen (alıntılanan) metinler tırnak içine alınır. İki nokta üst üste konulduktan sonra tırnak açılır, sonra iktibas metni eklenir. Bittikten sonra da tırnak kapatılır.

Örnek 1: Bahaeddin Özkışı, *Uçdaki Adam* romanı şöyle biter:

“Nasıl yaptıysa yaptı. Rum tacir, bir süre sonra beyin yanına başına yerleşti ve onunla samimi bir sohbete daldılar.”

Örnek 2: Üstat Sezai Karakoç *Kıyamet Aşısı* adlı eserinde bulunan “Kalp Medeniyeti” yazısı şu satırlarla sona erer:

“Vasıtası kalp olan bir hakikatin tesirini hangi vasıta, hangi tesir yok edebilir?

Kalp ve kalplerimiz, yalnız İslâm için konuşuyor ve çarpıyor.”

Örnek 3: Cemil Meriç, “Dergiler, hür tefekkürün kalesidir.” der.

2. Konuşmalar arasında tırnak kullanılır.

Örnek: Ali’ye Fatih’te rastladım, “Nereye gidiyorsun?” diye sordum. “Vakıfta Yazı ve Editörlük kursum var, oraya gidiyorum.” dedi.

3. Metinlerde adı geçen makale, şiir adları tırnak içinde verilir.

Örnek 1: Süleyman Nazif’in “Kara Gün” adlı makalesi muhteşem bir hitabe örneği, vatanperverlik göstergesidir. İngilizler bu makale üzerine Süleyman Nazif’i öldürmek istediler.

Örnek 2: Necip Fazıl’ın “Otel Odaları” şiiri ne kadar duygu yüklüdür, bilirsiniz.

Uzun Çizgi (–)

Konuşma aralarında, diyaloglarda uzun çizgi kullanmak yaygındır. Bilhassa tiyatro ve senaryo metinlerinde çok kullanılır:

Ali ile Ayşe arasında şu konuşma geçti:

-- Ayşe, Bahaeddin Özkışı’yi okudun mu?

-- Hayır Ali, adını ilk defa senden duyuyorum.

-- Sana tavsiyem, *Köse Kadı* romanını oku, çok seveceksin.

Üç Nokta (...)

1. Maksada bağlı olarak sözü kesip cümlelerin gerisini, okuyanın anlayışına bıraktığımızda cümlelerin sonuna konulur.

Örnek1: Ahmet vatanını canından bile o kadar çok seviyordu ki...

Örnek 2: Sultanahmet’te okunan akşam ezanını huşu içinde dinliyordu...

2. Bir takım örnekler verilirken veya bir takım şeyler sayılırken bunlara daha başkaların katılabileceğini belirtmek için de üç nokta kullanılır.

Örnek: Çarşamba Pazarı’nda sebze çeşidi boldu: Domates, patlıcan, biber...

3. Açıklanması istenmeyen kelimelerin yerine konulur.

Örnek: Muharrir Sıtkı Bey, başından geçen olayından sonra gazetede yazı yazmayı bırakmıştı.

4. Herhangi bir metin başından itibaren alınmıyorsa, baş tarafına üç ve daha fazla nokta konulmalıdır. Cümlelerin veya paragrafların sonunda da alınmıyorsa aynı şekilde sıralı noktalar konulur.

Meselâ:

..... “Günde beş vakit namazın çokluğundan şikâyet edenler, insanların çoğunun vakitlerini gezvelikle, kumar, içki veya eğlence yerlerinde geçirdiklerini, can sıkıntısından patlayacak hale geldiklerini hiç düşünmüyorlar.” (Mehmet Kaplan, *Büyük Türkiye Rüyası*, Dergâh Yayınları)

5. Benzer örneklerle konuya devam edilebileceğini göstermek için kullanılır.

Örnek: Bahçemizde fıstık, elma, ... daha bir çok meyve ağacı vardı.

6. Anlam olarak tamamlanmamış cümlelerin sonunda kullanılır.

Örnek: Gelirken istediğim kitabı almamışsa...

7. Sözü bir yerde kesildiğini ifade etmek için de üç nokta kullanılır.

Örnek:

- Toplantıya niçin gelmedin?

- Benim o gün....

- Mazereti bırak, hakikati söyle.

Ünlem (!)

Ünlem, genelde hayret, şaşkınlık, nida ve ürkme gibi eylemlerden sonra kullanılır.

Örnek 1: Çakan yıldırım bir anda ortalığı aydınlatınca Ali korktu!

Örnek 2: Ayşe, öğretmenlik kurası açıklandı da kazandığını öğrenince sevincinden bağırdı: Heyyy!

Ünlem işareti parantez içine konursa söze, şüphe, alay anlamı verir veya ne demek istenildiğinin anlaşılmadığını belirtir.

Örnek 1: Bazı kişiler, büyük düşünür Cemil Meriç'i, Osmanlı Türkçesi'ni savunduğu için gerici (!) kabul ettiler.

Örnek 2: Küçük Ali, arkadaşı Ömer'le iddiaya girişti: Şimdi bir bağırısam, sesim karşıki dağlarda yankılanır (!)

Virgül (,)

1. Cümle içinde birbiri ardınca sıralanıp aynı görevi yapan isimler, sıfatlar, zamirler, zarflar ve anlamca birbirine bağlı cümlecikler virgüllerle ayrılır. Okurken virgül olan yerlerde noktadan daha az durulur.

Örnek 1: Türkiye'nin dünya çapında yetişmiş büyük sanatkârı Hattat Hâmid Aytaç, bu sene de klasik sanatlarımızı yaşatan sanat çevreleri tarafından Karacaahmet Mezarlığı'ndaki kabri başında ziyaret edildi, ruhuna Kur'an-ı Kerim'den aşirler okundu, dualar edildi.

Örnek 2: Adamın köyde küçük, bahçeli, tek katlı, güzel bir evi vardı.

2. Seslendirme bildiren kelimelerden sonra da virgül kullanılır:

Örnek: Dostlar, lütfen birbirimizi dinleyelim.

Yıldız (*)

Yıldız (*) not işareti olarak kullanılır. Özellikle dergilerde yazarların durumları göz önünde tutularak sayfanın altında açıklama olarak yer alır.

Örnek: Gazetecilere bir açıklama yapan Semavi Eyice (*) İstanbul'un tarihî dokusunun bozulduğunu söyledi.

(*) Prof. Dr. Sanat tarihçisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü emekli öğretim üyesi.

Yazılarda En Çok Yapılan İmlâ Hatalarından Bazıları

1. Her yazının mutlaka başlığı olmalıdır. Yazı başlığının hemen altında yazarının ismi ve soyadı belirtilmelidir:

Örnek 1:

Hezarfen Süheyl Ünver'i Nasıl Tanıdım?

Uğur Derman

Örnek 2:

Bir Bayram Hâtırası

Sâmiha Ayverdi

2. Kitap içindeki veya dergilerde yayımlanan makaleler turnak içine alınmaz. Ama başka bir yazının içinde o makaleden bahsedilecekse, mutlaka ismini turnak içine almalıyız:

Örnek 1: Şerif Aydemir'in *Mendilim Sende Kalsın* isimli kitabındaki "Kırçılı Palto" adlı hikâyesi çok duyguluydu ve beni etkiledi.

Örnek 2: Refik Halit Karay'ın "Eskici" adlı hikâyesi, gurbet konusunu mükemmelce işleyen duygulu ve hüznü bir metindir.

3. Bugün Türkçe imlâda iki nokta yan yana kullanılmıyor. Doğrusu da budur. Ama bazı yazarlar hâlâ kullanmaya devam ediyorlarsa da bu, asla geçerli değildir. Yazılarda ya tek nokta veya üç nokta kullanılmalıdır. Cümlede hüküm bitmişse tek nokta, düşündürmek veya duygu katmak amaçlanıyorsa üç nokta yan yana kullanılır.

Örnek1: Muhammed Ali bugün vakfa gitti.

Örnek 2: Erol sinemada "Ömercik" filmini seyrederken hüznüldü, çocukluğuna gitti ve uzun süre geçmişe daldı...

4. Yazıların başlığı ve imzaların puntosu küçük olmalı. Sadece kelimelerin baş harfleri büyük olmalı. Bazı yazarlar soy isimlerini tamamen büyük yazıyorlar, buna gerek yok. Resmî yazışmalarda soyadı büyük yazılsa bile edebiyat metinlerinde buna ihtiyaç yok. Fatih DUMAN yanlış. Doğrusu Fatih Duman şeklindedir.

5. Metnin içinde bazı kelime ve isimleri tamamen büyük yazmaya gerek yok.

Örnek: "Orhan Şaik Gökyay, şiirlerinde VATAN sevgisini çok güzel anlatıyor." şeklinde yazmak yanlıştır. Doğrusu şöyle olmalıdır: "Orhan Şaik Gökyay, şiirlerinde vatan sevgisini çok güzel anlatıyor."

6. Yazımızda ille de vurgu yapmak istiyorsak o zaman da bu ifadeyi "Orhan Şaik Gökyay, şiirlerinde 'vatan' sevgisini çok güzel anlatıyor." şeklinde kullanabiliriz.

7. Çok sık bir şekilde kelimeleri bold (siyah) yazmaya lüzum yok. Böyle bir durum, yazıdaki estetiği azalttığı gibi okuyucunun dikkatini de ziyadesiyle dağıtır, fayda yerine zarar verir.

8. Paragraf yerinde açılmalı, yerinde kapatılmalı. Bazı yazarlar paragraflara karşıdır. Bir paragrafı bir sayfa, bir buçuk sayfa halinde devam ettiren

yazarlar var. Bu şekilde kaleme alınan metinlerin okunması zor olur. Okuyucunun dikkati dağılabilir. Çok sık paragraf açmak da doğru değil. O da bıkkınlık verir. Paragraf yerinde ve kararında olmalı. Genelde birkaç cümleden sonra paragraf açılabilir. Ama bu kural değil. Beş altı cümle kurduktan sonra da paragraf yapılabilir. Daha ziyade konu bütünlüğüne dikkat edilmelidir

9. Metinlerde çok sık italik (eğik yazı şekli) yapılmamalı. Bazıları alıntılarda italik kullanıyor. Buna gerek yok. Metinlere alınan şiirler belki italik yapılabilir. İktibas oldukları anlaşılсын diye. Ama çoğunlukla şiirler de normal şekilde (düz yazı ile) kullanılmalı, italik olarak değil.

10. Bir şiiri yazımıza alıyorsak şairinin adını mutlaka belirtmemiz lâzım. Bilinmiyorsa bu da ifade edilmelidir. Şiirin şairi "Lâedri" olabilir. Yani şairi belirsiz ise bu durum da mutlaka aktarılmalıdır. Hatta mümkünse şiirin, şairin hangi kitabından alındığı gösterilmelidir. Şayet şiir kitapta değil de dergide veya gazetede çıkmışsa bu da belirtilmelidir.

Örnek 1: Ziya Osman'ın *Geçen Zaman* kitabında geçen "Çocukluğum" şiiri, insanı alır, o rengârenk masumiyet çağlarına taşır.

Örnek 2: Sedat Umran'ın *Türk Edebiyatı*'nda çıkan "Paspas" adlı şiiri, onun 'Nesne Şairi' olarak anılmasını sağlamıştır.

11. Metinde bir söz veya cümle yer alıyorsa kaynak mutlaka belirtilmelidir.

Örnek: Romancı Safiye Erol, *Makaleler* adlı kitabında İbrahim Hakkı Hazretleri'nden sıkça söz eder.

İtalik'i Sıkça Kullanış

12. İtalik harf karakteri sadece kitap, dergi, gazete adlarında geçer. İsimlerde kullanılmaz.

Örnek 1: Nihad Sâmi Banarlı'nın edebiyat makaleleri, 1950'li yıllarda *Hürriyet* gazetesinde yayımlanmıştır.

Örnek 2: İlhan Geçer'in bütün şiirleri *Hisar* dergisinde çıkmıştı.

Örnek 3: Mizahtan, nükteden, tebessümden hoşlananlar, Mehmet Nuri Yardım'ın *Edebiyatımızın Gülüryüzü, Tarihimizin Gülüryüzü* ve *Mizahın İzahı* adlı kitaplarını okumalıdır.

13. Şiir ve makale adları çift tırnak içinde verilmelidir.

Örnek1: Ahmet Muhip Dıranas'ın "Olvido" adlı şiiri hüznün doludur.

Örnek 2: Sezai Karakoç'un "Diriliş" isimli makalesini büyük bir dikkatle okumuştum.

Örnek 3: Cahit Sıtkı Tarancı'nın Otuz Beş Yaş isimli şiir kitabında geçen "Gün Eksilmesin Pencereden" şiiri, insanoğlunun her zaman hayata bağlanması gerektiğini anlatır.

14. Çok uzun ve çok kısa cümleler kurmamalı. Kısa cümleler sık, uzun cümlelerin kontrolü ise zordur. Meşhur yazar Halit Ziya Uşaklıgil, bazı romanlarında bazen neredeyse bir sayfayı aşan cümleler kurmuştur. Ancak o zaman toplumdaki edebiyat birikimi çok farklıydı ve bu metinler rahatlıkla anlaşılabilirdi. Çünkü Türkçe o devirle saltanatlı bir güçte sahipti.

15. Devrik cümle için şu söylenebilir: "Azı karar, çoğu zarar." Az kullanıldığında nesre (düz yazıya) bir renk ve tat verebilir. Çok kullanıldığında ise bu sefer yazının türü bozulur, nesir şiire dönüşür. Mensur şiirler (measureler) diye bir edebiyat türü vardır ama yaygın değildir. Şiir şiir olarak, nesir de nesir olarak kaleme alınmalıdır.

16. Kelime kavram birimi, cümle hüküm unsuru, paragraf ise bir düşünce parçasıdır. Paragraflara bölünmeden yazılan bir yazı, okumayı zorlaştırır, metni anlamayı ve ana fikri kavramayı güçleştirir. Paragraf, bağımsız bir yazı gibi düşünülmesi ve mümkünse böyle olmalıdır. Âdetâ yazının küçük bir örneği kabul edilmelidir.

17. Bütün bunların yanı sıra zaman zaman bizi tereddüde düşüren imlâ işaretleri olabilir. Böyle zamanlarda en sağlıklı yol, güvenilir sözlüklere ve Türk Dil Kurumu'nun (TDK) son baskılı imlâ kılavuzuna müracaat etmektir. Böylece yazı çalışmalarında en az hata yapılmış olur. Aksi takdirde yazdığımız yazıların, metinlerimizin yanlışlıklardan kurtulması ve arınması asla mümkün olmaz. Bu da beraberinde birçok problemi getirir.

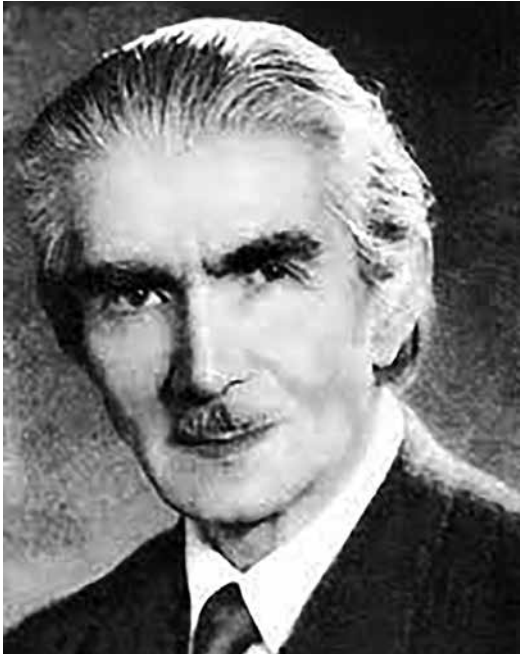
18. Elbette her yazı, anlaşılacak için kaleme alınır. Öyleyse yazdıklarımızın daha iyi anlaşılması ve rahat kavranabilmesi için bu temel hususlara ve kurallara çok dikkat etmek mecburiyetindeyiz.

Bir Rüya ve Bağdat...

1935 senesinde yine Münir, refikam ve Artaki ile İstanbul'dan Balıkesir yoluyla İzmir'e gittik. Orada birkaç konser verdikten sonra sırasıyla Aydın, Nazilli ve Denizli'ye; avdetle Söke, Ödemiş, Tire'yi dolaşarak tekrar İzmir'e geldik.

İzmir'de şöyle bir rüya gördüm:

Etrafı gümüş parmaklıklarla çevrilmiş bir türbe. Türbenin baş ucunda bir kapı. Ben, Münir'le birlikte bu kapıdan giriyoruz. Üç köşe ve her köşede geniş pencere birer oda. Bu odanın sağ köşesinde, yeşil örtülü bir rahlenin üzerinde büyük bir Kur'an-ı Kerim açık duruyor. Rahleye yaklaşıyorum, "İkra b'ismi"¹ sure-i şerîfesini okuyorum. Münir'e hitaben; "Haydi Münirciğim, şu sureyi okuyuver, arka-

1 Kur'an'ın 96. Suresi olan "Alak" suresi. "Oku rabbinin adıyla ki, bütün mahlûkatı yarattı" mealindeki bu ayetle başlar.

sından da üç ihlâs bir fatiha okuyup şu zâtın ruhuna hediye edelim" diyorum. Münir güzel sesiyle okumaya başlıyor ve ağlayarak uyanıyorum.

Ertesi günü bu rüyayı Münir'e ve Fahire'ye anlattım. "Hayırdır inşallah" dedik ve seyahatimize devam ettik. Sırasıyla Manisa, Akhisar, Alaşehir, Uşak, Adana, Tarsus, Mersin ve Gaziantep'e kadar gittik. Avdette tekrar Adana'ya geldik. Ramazan oğulları Sahibinin Sesi'nin mümessilleriydi. Bize bir telgraf sıkıştırdılar. Bana hitaben, Bağdat erkânıharb reisi Taha Paşa tarafından yazılmış bir davetiye... Taha Paşa evvelâ İstanbul'a göndermiş, çocuklar da İzmir'e yollamışlar, İzmir'den de nihayet Adana'ya gönderilmiş... Iraklılarla Türkler arasındaki muhadenetin takviyesi maksadıyla Irak'ta bazı müessesât-ı hayriye menfaatine birkaç konser ihzar ettiğini ve bizim kabul edip etmiyeceğimize dair cevabımızı bekliyor. Derhal muvafakat cevabını verdik ve hemen İzmir'e üçüncü defa geldik. Pasaportlar yapıldı, yola çıktık. Irak hududunda Taha Paşa'nın yaveri tarafından karşılandık, bizi Musul tarihiyle Bağdat'a götürdüler. Fevkalâde hüsn-i kabul gördük. Bize Bağdat'da bazı cemiyet-i hayriye menfaatlerine on konser hazırlamışlar. Bu konserler verildi.

Bağdat'da Taha Paşa'yı ilk ziyaretimizde, her şeyden evvel Hazret-i Abdülkadir Geylânî'yi ziyaret etmeliğimizi rica etti. Hemen bir otomobile atladık, doğruca türbe-i şerîfenin kapısından girdik.

Etrafı gümüş parmaklıkla muhat (çevrilmiş) olan sandukayı görür görmez, rüyamın ay-nını görüyorum zannettim. Hemen Münir'e döndüm. Her tarafım titriyordu. Artaki de

bizim ile birlikte idi. Hiç unutmam, bu muhterem adam, yani Artaki, parmaklığa yüzünü gözünü sürerek, ağlayarak dua etti. Bir de baş ucunda kapı gözüme ilişmesin mi? Her üçümüz de derhal kapıdan girdik, üç köşeli odadayız. Sağ tarafta bir rahle, açık Kur'an'ı Kerim!. Bir göz atalım, aynen rüyada gördüğüm gibi "Ikra b'ismi" sure-i şerîfesi değil mi? İşte o vakit içim çekildi, gözlerim bir an için kapandı, kendimden geçtim. Münir, besmele-i şerîf ile sureyi okumaya başladı. Ben ağladım, o da ağladı. Üç ihlâs bir fatiha okuduktan sonra, Hazretin ruhaniyet-i kudsiyetlerine hediye ettik ve dualarımızı eda ettikten sonra ayrıldık. Taha Paşa'ya bütün safahatı arz ettim. Hayrette kaldı ve bana lâıyk olmadığım teveccühlerini esrgemedi. Adeta bir mertebeye mazhar olduğumu tebşir etti (müjdeledi). İnşallah...

Bağdad'da geçen hayatımız pek samimidir. Şimdiki naib-i kral Abdülillah ile hemen her gün birlikte gezerdik. At pazarına, spor eğlencelerine, mesirelere, civar sayfiyelere, Kâzimiye'ye ve daha birçok yerlere giderdik. Bir ay kadar, bütün Ramazan Bağdad'da kaldık. Bayram ertesi yılbaşına, yani 1936 senesine tesadüf ediyordu. Biz o geceyi Bağdat-Basra treninde teş'îd ettik. Dört yataklı hususi bir vagon, bize mahsus idi. Bir şişe rakı aldık. Mezelerimiz de mükemmel idi. Birkaç kadeh içtik, çaldık, okuduk, ertesi sabah erkenden Basra'ya vasil olduk.

O sırada, Kuveyt Şeyhi Musabbah, sarayında birkaç hususi konser vermemiz için bizi Kuveyt'e davet etti. Ben daveti kabul etmek istedi isem de, arkadaşlarım rıza göstermediler... ama bana uymadıkları için, sonra bir hayli nasıl pişman oldular...

Avdette tekrar Bağdad'a geldik. Paşa'yı gördük. Kuveyt'e davet olduğumuzu fakat Şeyh Efendi'yi tanımadığımız için gitmekten sarfı nazar ettiğimizi arz ettiğimiz zaman "Eyvah, büyük bir fırsat kaçırmışsınız. Şeyh Musabbah hazretleri gayet münevver, Londra'da tahsil etmiş, bir tarihlerde Türkiye'yi de ziyaret etmiş, Türk muhibbidir. Refikasının biri de halis

Refik Fersan (İstanbul, 1893-İstanbul, 1965), Fahire Fersan (İstanbul, 1900-İstanbul, 1997)

muhlis Istanbuldudur" demesin mi? "Sizi ihya ederdi. Çok yazık oldu.."yu ilâve etti. Artık iş isten geçmişti. O akşam davetli bulunduğumuz bizim sefirimiz Tahir Lûtfi Bey merhum da Şeyh Musabbah hazretlerini ziyaret etmediğimizden dolayı müteessir oldu.

Bir-iki gün zarfında İmâm-ı Âzam hazretlerini ve tekrar Hazret-i Abdülkadir'i ziyaret ettikten sonra, Bağdad'dan ayrıldık. Kerkük'te bir konser verdik. Kerkük kumandanı Bekir Sıdkı Paşa, bizlerden Süleymaniye'de askerî mahfilde de bir konser vermemizi rica etti. Oradan Süleymaniye'ye hareket ettik.

Refik Bey, Refik Fersan ve Hatıraları, (Yayınlayan: Murat Bardakçı), Pan Yayıncılık, İstanbul, 1995, s. 159-162.

Artaki Candan (Selanik, 1885-İstanbul, 1948)

Münir Nureddin Selçuk (İstanbul, 1900-İstanbul, 1981)

Erbilli Behçet Kasap'ın Musiki Dünyası

Hemşehrileri arasında Hallûb veya Hillob olarak tanınan Erbilli ses sanatçısı Hacı Behçet Kasap, 26 Eylül 2022 tarihinde 89 yaşında dünyaya gözlerini yumdu. Erbil'in Araplar Mahallesinde doğup büyüyen Hacı Behçet, çocuklukta okula gitme fırsatı olmamıştır. Bu yüzden okuryazarlığı olmayan yani ümmi bir ses sanatçısı sayılırdı. Geçimini kasaplıkla kazanırdı. Usta bir hoyrat okuyucusu sayılan Kasap, en çok Erbil'e özgü Kerem havası okumakla şöhret bulmuştur. Eğlence ve özel münasebetler dışında diğer hemşehri sanatçılarıyla Erbil şubesi olarak 1974'ten beri faaliyet gösteren Türkmen Kardeşlik Ocağı'ndaki milli törenlere katılıp o yıllarda aktif bir rol oynamıştır. Ayrıca, Erbil ses sanatçılarının temsilcisi olarak 1976 yılında Türkiye'nin Osmaniye şehrinde düzenlenen şenliklere katılmıştır. Sanatçı, şenlikte Kerem havası okumasıyla hazır bulunanların beğenisini kazanmıştır. Evli ve beş erkek çocuk sahibi olan Behçet Kasap'ın

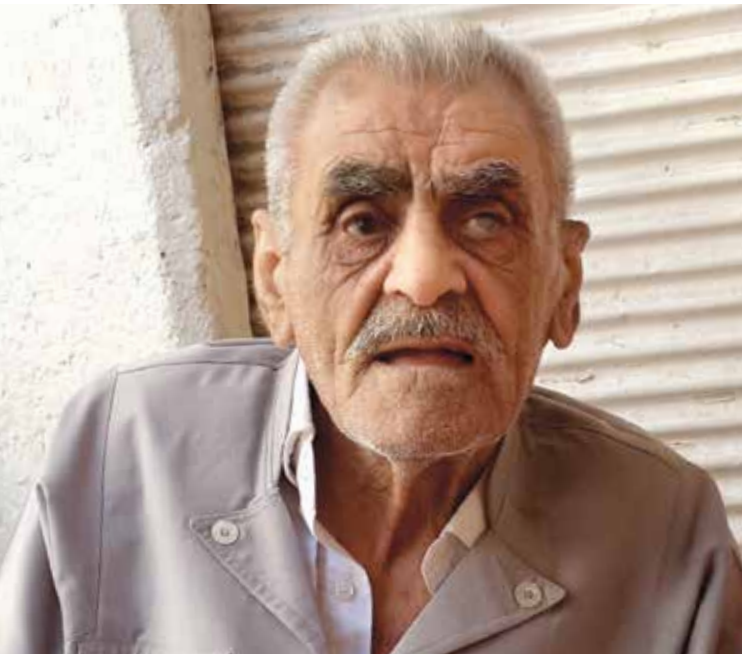
büyük oğlu Azad da babasının izinden giderek sanat hayatına atılmış, törenlerde yeni yetişen sanatçılar arasında varlık göstermiştir. Diğer oğlu İdris ise hoyrat ve şiirler yazan Erbil'in genç şairleri arasında yer almıştır.

Behçet Kasap, Erbil'in eski kuşak hoyrat çağırıcıların arasında tanışmasına nail olduğum iki sanatçıdan biriydi. Sanırım Hillob'ın sesine yıllar önce ilk defa Kerkük'ün popüler okuyucusu Haba olarak bilinen Abdolvahap ve Fazıl Kasap'la beraber 1971 yılında Erbil'de kaydettikleri yaygın ses bandıyla aşına oldum. O, son yıllarda her gün sabahın erken saatlerinde çarşıya gelerek genellikle Kayseri'deki (Kapalıçarşı) Naccarlar (Marangozlar) çarşısında bulunur ardından bazen çayhaneye (kahveye) uğrar, öğlene doğru da eve dönerdi. Ben de araştırmacı ve yazar Burhan Yaralı vesilesiyle çarşıda birkaç defa sanatçıyla görüşerek muhabbetimiz olmuştur. Burada yapılan röportaj ise sanatçıyla 27 Mart 2016 tarihine denk gelen görüşmemizin birinde gerçekleşti. Sohbetimiz Dayı Behçet'le aşağıya alınan gam üzerinde söylenmiş birkaç hoyratla başladı ve akabinde sorulara geçildi.

Negamnan
Çal bı sazı negamnan
Gir gevlım sarayına
Bax yaşıram ne gamnan

Negam bilir
Ud keman negam bilir
Kalbi daş olan insan
Hayatta ne gam bilir

Negamı var
Ud keman negamı var
Gidin Burhan'nan sorun
Bax xaxın ne gamı var

Negama kaldım
Saznan negama kaldım
Ne dostum dosta benzer
Ne evim eve benzer
Ge(l) bax ne gama kaldım

Babağam var
Kafeste babağam var
Zordan meni güldürtme
Gevlimde babam gam var

Babağam'çin
Den kurdum babağam'çin
Uşağıydım besledim
Sen meni baba gam'çin

Babağam yer
Denimi babağam yer
Başım alsam gidersem
Nenemnen babam gam yer

Oyana gam
Yatıpsa oyana gam
He yana dolandırсам
Dolandı o yana gam

N(âzım) T(erzioğlu): Dayı Behçet kendini tanıtır mısınız?

Tam adım Behçet Assaf Ali Kasap, ancak

halk arasında Behçet Hallûb olarak tanındım. 1933 yılında Erbil'in Arap Mahallesinde dünyaya göz açtım. Okula gitme fırsatım olmadı. Çocuklukta kasaplığı meslek edinerek çalışma hayatına atıldım. Bir ara kasaplıktan vazgeçerek şoförlük yaptığım da oldu, daha sonra eski mesleğime geri döndüm.

NT: Sanat hayatına nasıl ve ne zaman başladınız?

Çocukluk yaşlarımda annemin dağarcığından faydalanarak pek çok eski hoyrat ve dörtlükleri ondan öğrenmiş, adeta sanat hayatımda ilk okulum olmuştur. Aynı çağlarda eğlence ve dini törenlerde bulundum, oradaki havayı teneffüs etmeye çalıştım. Öylece Erbil ve Kerkük'teki zamanın ses ustalarını izledim ve onları taklit ederek hoyrat usulleri meşk etmeye başladım. Ayrıca ellili yılların başından beri her münasebette Erbil çağırıcıları ve sanatseverleriyle Kerkük'e uğrayarak oradaki ses sanatçılarıyla yakından tanışma fırsatı buldum. Yerli ezgilerin arasında Erbil'e özgü bir usul kabul edilen Kerem havası, diğer Erbilli meslektaşlarım gibi benim de en çok sevdiğim ve törenlerde sıkça icra ettiğim usullerin başında gelir. Bunu öğrenmemde bugün adları kayıplara karışan merhumlar Mehmet Otrakçı ve Yasin Şekerci'nin emekleri büyüktür, onla-

rı burada minnetle yad ederim. İşte bunların hepsi beni bu vadiye iten birer faktör sayılır.

NT: Gelmiş geçmiş ses ustaları arasında hangileri sizin dikkatinizi çekti? Bunların arasında sevdiğiniz ve beğendiğiniz var mı? Tören ve eğlencelerde hangi ses sanatçılarıyla karşılaşıp hoyrat çağırdınız?

Muhakkak Erbil'de bizim kuşaktan önce gelen okuyucuların en başında Şahaba gelmektedir. Fakat ona yetişmedim çünkü ben altı yaşındayken o vefat etmiştir. Ancak Şahaba'yı gören ve sesini duyanlardan onun meth ü senasını çok duydum. Şahaba, kendisinden sonraki sanatçıları etkilemiştir. Yaşı bizden hayli büyük olan bir başka hoyrat okuyucusu da Samed Küreci'dir. Sesi çekici olmamasına rağmen hoyrat usullerinin pek çoğunu bilir ve güzel icra ederdi. Yeğeni Hamid Küreci de eski çağrıcılardan sayılırdı. Özellikle Divan ve Kerem havasını ustaca okurdu. Sesi oldukça güzeldi.

Benimle aynı mahallede doğup büyüyen ve Mışko olarak tanınan Şevket Sait'in ustalığı inkâr edilemez, sesi ve edasıyla herkesi büyü-

lerdi. Mışko bizim bir değerimizdir. Haydar Bakkal ise yüksek bir sese sahipti, güzel beste söylerdi. Akrabası olan Hacı Cemil Kapkapçı mevlitlerde yetişmiş hoyratları ve Kerem havasını güzelce icra edenlerdendi. Faik Bezirgân, mesleği vasıtasıyla Bağdat, Musul, Kerkük vs. şehirleri gezerek Iraklı sanatçı ve makamşinaslarla yakından tanışmış, musiki kültürünü zenginleştirmiştir. Irak makamları konusunda hepimizden daha hakimdi. Bu konuda Bezirgân'dan sonra Nurettin Assaflı aynı çizgide olduğunu diyebilirim. Celal Çakmakçı da Faik Bezirgân'ın bir takipçisi sayılır. Mehmet Ahmet Erbilli ile Yunus Hattat söz yazmada, kalıcı ve güzel beste yapmada şöhret bulmuşlardır. Bunların dışında Şakir Hama Faris, Taha Benna, çaycı olan Hasan Huca ve Camile gibi günümüzde adları kayıplara karışan Erbilli hoyrat çağrıcılarımız da az değildir.

Kerkük'teki okuyucularından ise kimiyle meclislerinde bulunup yakından musiki sohbetlerinden faydalandım, kimiyle de bizzat karşılıklı hoyrat çağırdım. Meclislerde bulunduğum ses sanatçıları Reşe Küle Rıza, Mehmet Çülboyun, Mehmet Gülboy, İzzettin Nimet başta gelir. Hatta hiç unutmam 1960 yılından önceleliydi, Altunköprü'de Kerküklülerle bir musiki münasebetimiz oldu. Orada İzzettin Nimet'le karşılıklı hoyrat çağırarak teşvik mahiyetinde bana bir şeyler söyledi. Nimet'in sesi harika, hoyrat ve beste icrası ise mükemmeldir. Kerkük'ün büyük ses sanatçısıdır. Şu an hatırlımda kaldığı kadar eğlence ve münasebetlerde beraber hoyrat çağırdığım Kerkük'ün diğer ses sanatçılarından Abdulvahit Küzeci, Fahreddin Ergeç, güzel Gazel-Bayat okuyan Ali Kaleli, Kerim Osman, Abdulvahap Haba'dır.

NT: Zengin musiki kültürümüzde bizim bildiğimiz pek çok makam ve hoyratın usulleri mevcut, siz eğlence ve törenlerde hangilerini okudunuz ve okumaktasınız?

Öyle, Irak'ta bizler yani Türkmenler köklü ve zengin bir musiki kültürüne sahibiz. Bu sanat, yüzyıllar boyunca usta-çırak ilişkisiyle elden ele devralınmıştır. Bize de bu şekilde intikal

etti. Eski ustalardan öğrenip icra edebildiklerim hoyrat usullerinin bazıları Yolcu, Nobatçı (Nöbetçi), Yetimi, Kerkük'te Delihaseni denilen Bileyoldaş, Ömergele, Kurda, Muhalif... okuyabildiğim makamlar ise Gazel-Bayat, Hicaz, Divan, Mensûrî, Rast, Deşt, Saba, Segâh, Çargâh, İbrahimi, Nârî, Barzavi... Tabii kendini usta sayanlar bunları bilmeli ve aslısını bozmadan en güzel şekilde icra etmelidir. Okunan usuller makamı, hoyratı ve bestesi hepsi birbirine uyumlu olmalı, örnek diyelim Divan ile başladın ona bağlı Kurda hoyratı okumalısın...

Erbil'de -metin olarak- sekiz dokuz çeşit divan var mesela bunlardan birisi şöyledir:

*Kıl inâyet şu gevlimin gamı var
Nûş eden gelsin beri ki elinde aşkın câmi var
İki baş bir yastıkta herkesin öz yârı var
Dörtten beşten divâneler Şâm'da Kırklar dağı var*

ardından "Aaah aahh ahhh aaaahh....." başlayan Kurda hoyratına bağlanır.

Bir de Mansûrî'den ve ona bağlayarak Ömergele'den birer örnek okuyayım size:

*Heey neeemaaaaan nemaaan heyy neemaaan hey
bîdad heyyy
Heyyyy ah çekerem hasretivden yanayım
Yansın üregim kuru cana kalayım
Neeemaaan heyy nemaaan heyy nemaaan heyy
bîdad heyy
Başım alıp gideyim kime şikâyet edeyim
Yoktur bir ehl-i sevab bir bade zehir versin şerbet
yerine içeyim
Neeemaaan heyyy nemaaan heyyy nemaaan heyyy
bîdad heyy*

şu da Ömergele hoyratı:

*Leble neynim
Odu(r) dağ
O tepedir odu(r) dağ
Ağa neynim paşa neynim dede neynim leble neynim*

Aklımı baştan aldı

Yârda olan o dudağ

Ağa neynim paşa neynim dede neynim leble neynim

ve son olarak buna bağlı mesela "Hele yâрім yâрім hele" bestesi (türküsü) okunabilir.

NT: Malumunuz bizim Irak Türkmenleri arasında halk hikâyelerinden en çok Arzı Kamber matalı (hikâyesi) yaygındır. Sizin de bu hikâyeyi bilenlerden birisiniz diye biliyoruz. Zamanımız kısıtlı olması ve sizi yormamak için hikâyeden sadece geçen bazı dörtlükleri bizim okuyucularla paylaşır mısınız?

- Hay hay memnuniyetle,

Men Kanber'em xane boy
Arzı'nan çox ettim toy
Keresin men yemişem
Ayranın başıva koy

Mene karıdan oldu
Zülfi sarıdan oldu
Şahtan adam getirdim
Büyük Tarı'dan oldu

Karının özlerinnen
O tahne sözlerinnen
İsterem o Xuda'dan
Muncix ver gözlerinnen

He huyudu huyudu
Turşu summak suyudu
Küle boy torba sakkal
Kamber ağa buyudu

Hacı Behçet, bu kaç dörtlükleri söylerken saatte bakarak eve dönme zamanı çoktan geldiğini anlamıştı. Bu yüzden bizden özür dileyerek izin istedi. Bir başka zaman fırsat bulunca kalan soruları yanıtlayacağını ve Arzı Kamber hikâyesini daha detaylı anlatacağını söyleyip ayrıldı. Biz de bu vesileyle kendisine şükranlarımızı ileterek uğurladık. Ancak bir daha sanatçıyla bir araya gelmemiz kismet olmadı. Mekânı Cennet olsun.

Şaşırtan Kökteşlikler

-1-

Kuşak / uçkur / uhçur:

Kuşak ve **uçkur** kelimelerinin aynı kökten geldiği söylene aklınıza yatar mı? Şimdi biraz Türkçemizin derinliklerinde gezinip bu iki kelimenin macerasına bakalım.

Eski Türkler, şalvar vb. alt giyimin belde durması için kullanılan nesneye **kur** demişler. Bunun içten bağlananı da “iç kur” o da zamanla olmuş **uçkur**. Irak Türkmenlerinde içteki sesler yer değiştirerek ve biraz da değişerek bu nesnenin adı **uhçur** olmuş.

Peki **kuşak** nasıl oluyor da bu **kur** kökünden geliyor? Bunun da cevabı Irak Türkmen ağzlarında: **kurşah** (< kur-çak). Irak Türkmenleri tokalı bel bağlarına da **kurşah** derken Türkiye Türkleri tokasız bel bağlarına **kuşak** demişler. Tokalı olanlarınaysa “kemer”. Türkiye Türkçesinde **kuşak** sonra almış başını gitmiş ve birçok yeni anlam kazanmış. Bunları merak edenler sözlüklere bakabilir.

Kaşıntı / kaşıma / kaşımak / kaşık / kaşuğ:

Türkçemizde **kaşıntı**, **kaşıma**, **kaşımak** kelimelerinin hepsinin **kaşı-** fiilinden geldiğini söylersek herkes inanır. Fakat, Irak Türkmenlerinin **kaşuğ** diye telaffuz ettikleri **kaşık** da aynı köktendir dersem “ne alaka” diyenler çıkabilir. Hatta belki, “Pilavı kaşıyarak mı yiyoruz?”, diyenler de çıkabilir. Ben de onlara derim ki ister pilavı ister kaşıkla yenen herhangi bir başka yiyeceği afiyetle yerken **kaşık** denen nesnenin hareketine hiç dikkat ettiniz mi? Vücudumuzun bir bölgesini kaşımaya benzemez mi **kaşık** kullanımı?

İbinmek / ibit- / yuvmak / yumak / yünmek:

Türkçemiz öyle dallanıp budaklanmış ki neredeyse her bir mahallenin ayrı bir konuşma şekli oluşmuş. Dilciler bunlara ağız diyorlar. Bu kadar çeşitlenen Türkçenin içinde aynı kökten gelen bazı kelimeler zamanla birbirine benzemez hâle gelmiş. Bunlardan biri “yıkamak” anlamına gelen **yu-mak** fiili. Anadolu’da çokça kullanılır. Hatta **yunmak** ve **yünmek** şekilleri de var. Bunlar da “yikanmak” anlamında. Peki, Irak Türkmenlerindeki **ibinmek** “Bir şey, iyice su alması için, bir süre suda bekle-

iyice ıslan-” ve **ibitmek** “Bir şey, iyice su alması için, bir süre suda beklet-, iyice ıslat-” fiillerinin bunlarla ilgisi ne?

Efendim, biz Irak Türkmenleri Azerbaycanlı kardeşlerimiz gibi baştaki “y”lerin çoğunu söylemiyoruz. Anadolu’daki kardeşlerimiz ise “y”yi düşürmemişler; ancak aslı **yub-mak** olan fiili önceleri **yuv-mak**, sonraları **yu-mak** / **yü-mek** şekillerinde söylemeye başlamışlar. Biz Irak Türkmenleriye aynı kelimeyi **ibin-** / **ibit-** şekillerine getirmişiz.

Bir çarşı hamamında, gecenin geç saatlerinde, hamam sahibi kapıyı açıp içeriye, Hamamda yunan (yıkanan) var mı?, diye seslenir. İçeriden şu cevap gelir: Ustam, ben Kayserliyim.

Kayserili kardeşlerimize de candan selamlar...

-2-

Ateş / od / odun / ocak / otağ / oda:

Yine birbiriyle kökteş fakat birbirine yabancılaşmış kelimeler. **Od** eski Türkçede “ateş” anlamında. Bugün yalnızca şiirlerde, şarkılarda, türkülerde geçiyor. **Odun** ise “ateşte yanan nesne”. **Ocak** kelimesinin bunlarla ilgisi de az çok anlaşılıyor artık değil mi? “Odunun ateşe atıldığı yer”. Peki ya **oda**? Efendim, o da **otag** “çadır”dan geliyor. Hani var ya **otağ-ı humâyun** “padişah çadırı”. İşte o **otağ** zamanla olmuş **ota**, en sonunda da **oda**. Ne olmuş bu kelimeye diye sorarsanız, Oğuz Türkleri sondaki “g” sesini atmış ve ortadaki “t”yi “d”ye çevirmiş. Peki, **odla** ateşle ilgisi ne? Eskiden atalarımız çadırların içinde ateşle ısınmazlar mıydı? Yani, “od ile ısınılan yer” demek istemişler. Bu arada, **ateş** kelimesini unutmayalım. Efendim, o da Acemlerin bizden alıp, allayıp pulladıktan sonra bize sattıkları bir kelime. Dilcilerin tabiriyle bir geri ödünçlememiz. Nereden nereye...

Tikiş / tikân / tikke:

Bu üç kelimenin anlamları ne kadar birbiriyle ilgisiz görülürse de üçü de **tik-** (dikmek) “bir çubuğu bir yere dik gelecek şekilde sabitlemek” kökünden geliyor. Irak Türkmenlerinin **tikiş** dediği işlem de zaten iğneyi dik bir şekilde kumaşa saplamak de-

ğil mi? **Tikân** (< tik-gen)ın bunlarla ne ilgisi var? O da elimize dik bir şekilde batıyor. Peki, Türkiye Türklerinin “kuşbaşı” dedikleri ve ağzımıza lokma lokma attığımız o leziz et parçalarına neden **tikke** (< tik-ge) denmiş? Çünkü onlara da şişler dik bir biçimde batırılıyor. **Tikke** bir de Türkmen çocuklarının bilye oyunundaki çukura deniyor. Bunun ne ilgisi var dersiniz? Efendim eski Türklerde o çukura bir çubuk dikilirmiş o yüzden dikilecek yer anlamında ona da **tikke** demişler.

Yazık / azgın / azgun:

Eski Türkler **yazmak** fiilini “hata et-, günah işlemek, yanılmak, karşı gelmek” anlamlarıyla kullanırlardı. Türkiye Türkçesindeki “**yazık** günah” ikilemesi, eski Türkçedeki bu anlamları hatırlatıyor. Günah işlemek “doğru yoldan sapmak” olduğundan çokça günah işleyenlere Türkiye Türkleri başta ki y’yi atarak **azgın** demişler. “Yoldan sapma” aynı zamanda “yolunu kaybetme” anlamına da geldiğinden **azgın** “yolunu kaybetmiş” anlamıyla da kullanılmış şu Kerkük hoyratında:

Atma den
Azğun kuş’cın atma den
Vur düşmanı mızraktan
Sene qilinc atmadan

Düğün / düğün / düğüm / düğme:

Irak Türkmenleri evlenme törenlerine “toy” derler. Türkiye Türkleri ise **düğün** (< tüğ-ü-n). Bu kelimenin kökü “bağlamak, düğümlmek” anlamındaki “**tüğ-**”. Ne alaka diye sorarsanız, evlenenler birbirine **düğüm**lenircesine bağlanıyorlar ya... Peki Türkiye Türkçesindeki **düğüm** (< tüğ-ü-m) Türkmenlerde ne oluyor? **Düğün. Düğme** (< tüğ-me) de elbisenin parçalarını birbirine tutturuyor. Allah kim-senin kismetini **kör düğüm / kör düğün** etmesin.

Evelleme
Develleme
İgne igne
Üçü **düğme...**

-3-

Çatı / çatık / çatma / çatışma:

Bu kelimelerin hepsi de çat- fiilinden geliyor. Çatmak Türkiye Türklerince “birine sataşmak” anlamı da taşıyor. Irak Türkmenleri ve Doğu Anadolu halkı ise bu çatmak karşılığında “şer satmağ” derler.

Gözleri fettan güzel
Derde dert katan güzel
Elinden nere gedim
Bize **şer satan** güzel

Kavgada da insanlar birbiriyle, şiddet kullanarak temas ettiklerinden aralarında **çatışma** oluyor. Ayrıca, evlerin üzerini örten kiremitlerin en üstte birbiriyle birleşmesine **çatı** demiş Türkiye Türkleri. İki kaşın birbiriyle birleştirilmesine de “**çatık** kaş”. İnsanların kızgınlığını da ifade ediyor bu tabir. Irak Türkmenleri ise bunu “**çatma** kaş” şeklinde söylüyorlar:

Her kabahat mende ise
ala göz, **çatma** kaş,
alma yanağ, kaytan
dudağ, cümlesi sendedi.

Tappuz / toppız / tambuz / tombız / dambuz:

Başında, iğnelerle dolu bir top bulunan eski bir silaha **topuz** denirdi. Irak Türkmenleri “ucunda tokmak olan sopa”ya da **toppuz** derler. Dilimizde bu silahın ucundaki topun “yumru” şeklinden hareketle bazı nesnelere de bu kelimenin farklı telaffuzlarıyla adlar verilmiş. Mesela, kızlar saçlarını bazen **topuz** eder. Irak Türkmenleri, “gürbüz” çocuklara “top gibi” olduklarından, **tappuz** derler. “Ellerini yumruk şekline getirdiklerinde” de **tappuz / toppız** etmiş olurlar. Yumruğun alt kısmıyla birine vurduklarında da o kişiye **tambuz** çalmış olurlar. Türkmenler **tambuzu** aynı zamanda “tutam”, “avuç” anlamında da kullanırlar. Çünkü pirinç, un gibi maddeleri tuttuklarında elleri yumruk şekline girer. Türkiye Türklerinin “toplu iğne” dediğine de **dambuz** der Irak Türkmenleri. Bu kelime Türkçeden Arapçaya “debbus” (< topuz) şeklinde geçmiş, sonra Irak Türkmenleri bunu **dambuz** şeklinde geri almışlar.

Köpek / köpük / köpme:

Bu kelimelerin üçü de eski Türkçedeki “köp” (çok) kelimesine dayanıyor. **Köpek** (< köp-e-k) “tüyleri çok olan ve şişkin bir görünüm arz eden” bir cins it. Sonraları “it” kelimesi dilde geriye itilince hayvanın sıfatı onun adı olmuş: köpek. **Köpük** (< köp-i-k) ise “içinde hava kabarcığı olan şişkin su damlası”. Irak Türkmenlerinin en meşhur tatlılarından biri olan ve Türkiye Türklerinin “lokma” dediği **köpme** (< köp-i-me) de aynı kökten geliyor. Kızgın yağda içine hava giren hamur şişerek **köpme** oluyor.

Sıcak / isitmeh / ısıık:

Eski Türkçede ısı “sıcak” anlamına geliyordu. **Sıcak** kelimesi de “ısıg-cak” şeklinden gelir. Baştaki “ı” düşmüş. Irak Türkmenleri ise insanın yüksek ateşli hâline “isitmeh” derler. Bu kelimede baştaki sesi düşürmezler. Kırgızlar da dağların arasına düşen ve kış mevsiminde, onca soğuğa rağmen, suyu hiç donmayan, suyu “sıcak kalan” göllerine **Issık Göl** demişler. Onlar da kelimenin sonundaki “g”yi “k” yapıp öylece korumuşlar.

Ressam Ümit Samancıoğlu

Asıl adı Ümit Ömer Hurşit olan sanatçı 1963 yılında Kerkük'ün Musalla Mahallesinde dünyaya geldi. İlk ve orta eğitimini Kerkük'te gördü. Ailesinde resme ve sanata çok önem verildiği için, kendisinde resim sevgisi başladı. Resim sanatını ilk olarak ailesinin ve özellikle babasının yönlendirmesi ile benimsedi.

Akademik anlamda resim eğitimimi Süleymaniye'de "Güzel Sanatlar Enstitüsünde" tamamladı. Kerkük'te resim öğretmeni olarak görev yaptı. Değerli resim hocalarından etkilendi. Esinlendiği büyük hocalardan arasında Nureddin İzzet, Fahri Celal, Halit Ramazan gibi çok kıymetli ressamlar vardır. Onların sayesinde birçok tablosuna renk katmış oldu.

Ümit Ömer'e göre herkes kendi kendine resim yapma işini öğrenebilir. Ancak bunun için fırça, boya, tablo vs. gibi malzemeler gerekebilir. Kendisi resim çalışmalarında sulu boya, akrilik, yağlı boya ve pastel boyaları kullanmaktadır.

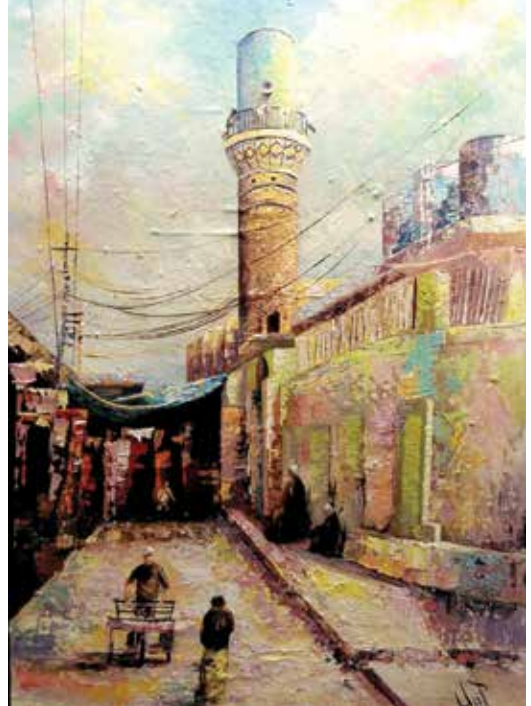
Yurt dışında Türkiye İzmir'de (28) tablodan oluşan bir sergi düzenledi. Serginin adını

"Kerkük'ten İzmir'e" koydu. Böylece hem Kerküklü olduğunu ve Kerkük şehrini öne çıkardı. Bu vesileyle ayrıca Kerkük'te sanat ve resme ne kadar önem verildiğini belirtmiş oldu.

Sanatçı daha çok soyut resimler üzerine çalıştı. Resmettiği her tabloda bir hikâyeyi dile getirdi. Bazen yaşadığı gerçek hayattan, bazen de bir şarkı sözünü tuvaline aktardı.

Sanatın topluma mesaj verdiğine inanan sanatçı, toplumun sanatsız olamayacağını ve iyi bir ressam olmanın altın kurallarının birincisinin her zaman çalışmak ve resimden vazgeçmemek olduğunu ifade etmektedir.

Daha çok doğa resimlerine benimseyen sanatçı soyut resimlerden uzak durmamaktadır. Küçük yaşta melekelerini resimde ve sanatta gösteren çocuklara iyi davranılmasını tavsiye etmektedir.

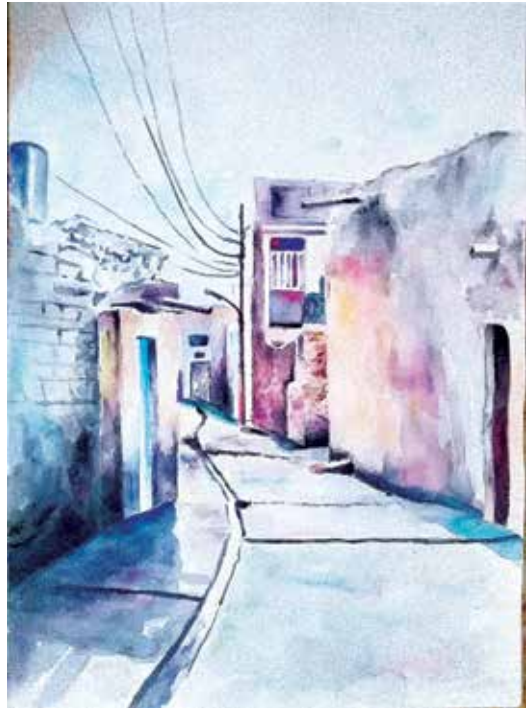

Resim yapmak için defter, kalem, fırça ve boya gibi gereken malzemeleri temin etmek ve küçük yaştan itibaren çocukları resme teşvik etmenin doğru olduğunu söylemektedir. Bu hususta yanlış yorumlardan kaçınılmalıdır. Çocukları resme teşvik etmek yerine, onları resimden caydırmak, resmin güzel değil bir sanat olmadığını söylemek, ya da evde boya ile çalıştıklarından evi kirlettikleri için resim yapmalarına mâni olmak yanlıştır. Bu davranışlar çocukları resme ve sanata yönlendirmek yerine onları tamamen sanattan uzaklaşmalarına sebep olurlar.

Sanatçı Ümit Samancıoğlu “öncelikle çocuklara gereken malzemeleri almak ve çocukları resme ve sanata yönlendirmek; renkler, resim ve sanat hakkında onlara yardımcı olmak ve gerektiğinde de yaz tatillerinde çocukları resim kursuna kaydederek böylelikle hem resim eğitimini profesyonel bir kişiden alırlar hem de boş vakit geçirmenin yerine resimle uğraşırlar” diye ebeveynlere tavsiyede bulunmaktadır.

Sanatçı hem yurt içinde ve hem yurt dışında birçok sergiye katılmıştır. Biri Kerkük'te, diğeri İzmir'de olmak üzere iki sefer kişisel sergi açmıştır. Bunun yanında Kerkük Sanatçılar Sendikasında üye olduğum için yurt içinde birçok sergiye katılmıştır. Özellikle Kerkük, Bağdat, Basra ve Süleymaniye gibi şehirlerde düzenlenen sergilere katılmıştır. Ayrıca pandemi dönemi sürecinde İzmir'de yapılan birçok dijital sergiye iştirak ederek resim sanatı alanındaki çalışmalarını sergilemiştir. Sanatçının büyük kızı İnci de babası gibi resim eğitim aldı ve resim öğretmeni oldu.

Cehennemden Anılar

1983 yılının son baharıydı Ebu Gréb siyasi tutuklular ceza evinin kapalı bölümünden görüşmesi olan mahkûmlar şubesine (eşyalarımız sırtımızda) kabirden kalkmış gibi gayet acınılır bir durumda çıkardılar bizi geçici olarak çıplak karyolalar üste yarı açık yarı kapalı olan bir barakaya yerleştik. İlk önce “kapalı ceza evinden çıktığımız için” orada herkes bizimle görüşemiyordu. Ancak ilk defa beni rahmetli Sadun Köprülü aradı ve akşama bir sofraya yemek getirdi.

Bizi koğuşlara dağıtırken ben dava arkadaşlarımı orada Türkmenlerin bulunduğu El-Medrese adı verilen koğuşa gitmeye kandırdım. O koğuştaki Türkmenlerden başka her türlü siyasî görüşe mensup mahkûmlar da bulunuyordu.

Saddam rejimine karşı olduğumuz için hepimizin birer kardeş olduğumuzu sanıyordum. Çok sürmeden birinin öbürüne düşman kesildiğini anladım. Ben tutuklanmadan önce küçük kardeşim Davut idam edilmişti. Ağabeyim Bakır da bir kardeşim idam eden, öbür kardeşimi de hapse atan Saddam’a hizmet etmem diyerek El-Kadisiyye diye adlandırdıkları haksız savaşa katılmayıp asker kaçağı bulunuyordu. Böylece her yerden kırılgan ve yorgun olduğumuz için gayet maddî sıkıntı çekiyorduk. Bununla ilgili görüşmecim olmadığı için sofradaşlarımdan ayrılmak zorunda kalmıştım. Üç öğün dağıttıkları “kana”*da geçinirdim ve zaruri şeylerimi almayı da boncuk işlemekle, katma ve iplikten ayakkabı örmekle temin ederdim. Hele dışımdan artanı da ayda bir bana uğrayan yaşlı babamın cebine dürterdim. Çünkü ben hiç kimseden sadaka kabul etmezdim. Hatta bana ısrarla kesilmiş bir tavuk sadaka vermek isteyen Hilleli bir arkada-

şımın ant keffaresini ödemek için hafta başı görüşmesine gelen kardeşine bir boncuk maddalya işlemeye, bende kalmasın diye söz verdim. Hatta hapisten çıkana kadar üstümdeki aynı yırtık giyside kaldım Mahpushanenin en kötü ve bıktırıcı yanı, akılları birbirine uymayan, karakterleri birbirinden farklı, dünya görüşleri, düşünceleri ve tavırları değişik kimselerin ister istemez bir çatı altında yaşadıklarıdır. Hapis içinde hapis... Anlaşmazlık, boş yere çekişmek, kavgaya normal şeylerdi mahpushanede... Televizyonu kapat, ses çıkarma bir dert, tuvalet sırası iki dert... Günde elli kere belirli belirsiz nedenlerden dolayı sana düşman gözünü bakan, kinde yoğrulmuş kimselerle yüzyüze gelmek zorundasın...

“Ya bu derdi çekmeli ya başını beton duvara vurmali”

Yine de mahpushanede de her yerde olduğu gibi kötüler çok iken iyi insanlar da bulunurdu, hayatın kanunu bu... Kötüler olmasa yahşılının kadri bilinmez, siyaha karşı beyaz, acı olmasa şirin tadı bilinmez, mutluluğa değer veren ezinc ve sefalet, kapkara geceden sonra aydın şafak beklenir... Eğer öyle olmasaydı dünyanın dengesi bozulurdu; öyle olmasaydı hayatın hiçbir manası olmazdı... Kısacası her şeyin önemini zıttı belirler.

Ben ise bundan ondan uzak, ranzama kapalı boncuk cüzdan işlemek, ayakkabı örmek işlerinde dümük... Eğer ayak yoluna gitmek zorunda olmasaydım ranzadan aşağıya inmezdim, bazen kimi arkadaşlar mizah ederek “Rıza Efendi ranzadan tuvalete bir yol olsaydı hiç de aşağıya inmezdin” derlerdi bana.

Bilindiği gibi Musul Emniyet Müdürlüğü-

Beşinci Şubede sorgulama sırasında kötü ve işkenceden idrar yolları hastalığına yakalandığım için peşi sıra ayak yoluna gitmek zorundaydım. Ranzam Sadun Köprülü'nün karyolasına pek yakın olduğu için şiir falan yazamazdım. Fırsat buldukta kimi dizeleri karalayıp hemen yatak altına soktuğum gün gibi yadıma düşüyor.

Boncuk işleme ve ayakkabı yapımı bir az zor ve gözlere zarar veren bir sanat olduğu için bazen dinlenmeye ihtiyaç duyardım. Ara verdiğim o vakitleri de boşa gidermezdim. En çok Türkmen dava adamı Enver Neftçi'nin yanına oturup dereden tepeden konuşurduk. Ağırbaşlı vakur bir adam. Gayet saygı duyardım ona. Binbaşı Esad Reşid tepeden tırnağa bir Türkçü olsa da fazla kavgacı olduğu için kimse onu sevmezdi. İzzettin Mendelavi ile aramız hoşuydu. Yalnız şahsi menfaati yüzünden benimle olumsuz tavır takındığı için bir süre aramız bozuldu.

Bazen yaşlı adam Dayı Fatih'in yanına uğrayıp onunla hoşbeş ederdik. Zavallı yaşlı adam hasta olduğu için gençler Muazzem, Erşet Salih, İmad Sıddık Dayı ona hizmet ederlerdi. Ben hapisten çıktıktan sonra Allah'ın rahmetine kavuştuğunu duydum. Herkesten uzak tuvalete yakın tek başına bir karyola üstte Hacı Nihad adında kabuğuna çekilmiş sinirli bir adam yatardı, sorununa vefalı gözünü şimşek kırmaz mert birisi. Hakiki Türkmen olmakla birlikte aşırı dinci bir adam, hatta Ramazan-ı şerif günleri sahur vaktinde gizlice Kur'an-ı Kerim dinlerken yanında yasak olan küçük bir radyoya el konuldu. Ben onu çok severdim, o da beni severdi. Aramızda uzun uzun edebi tartışmalar olurdu. Horyatlarını bana okurdu. Hatta eski Kerkük horyatlarından olan

Düşte gör
Hayalda gör düşte gör
Düşenin dostu olmaz
İnanmazsan düş te gör

Horyatı dilinden düşmediği için kendisine ait olduğunu sanırdım. Günlerin birinde hor-

yatlarını bana okurken bir horyatının cinassız olduğunu dediğim için bana kızdı, ben onu gayet sevdiğim için aldırmadım. Aradan bir iki hafta geçtikten sonra benden özür dileyerek "Rıza kardaş geçenlerde bir horyatımın cinassız olduğunu demiştiniz, ben de arayıp tarayıp sözünüzün doğru olduğunu anladım" dedi.

İkinci Kadissiye dedikleri birinci körfez savaşının en kızgın yıllarıydı, o vaktin despotu Saddam Hüseyin, Hitler gibi olmayı düşlüyordu. Biz mahkûmlardan da İzzi'l-Arap dedikleri Saddam Hüseyin'e biat istendi. Biz hepimiz korku belası yüzünden biat ettik. Sadece bir tek kişi biat etmedi, o da Hacı Nihad Akkoyunlu mertçesine "Saddam'a biat etseydim bir avuç yıl hapiste çürümezdim" diyerek her türlü işkenceye maruz kaldıktan sonra "kellemi kesseniz de biat etmem" dedi.

Muhammed İzzet Hattat bana şiirlerini okurken bir parça şiirini düzeltmek istediğimde üzüldü bana ve ondan sonra onun benden nefret ettiğini duydum. Ancak duymamışım gibi bunu normal sayarak onunla alakayı kesmedim.

Ebu Erkan dedikleri benden on yaş büyük, benim gibi hem fakir hem de miskin olan Muhammed Zühdü adında bir Kerküklü bana eğilim gösterirdi. Gitgide aramızda samimi bir dostluk bağı kuruldu. Açık fikirli, aydın birisi, Arap edebiyatı ile ilgilenirdi. Doğrusu ben de onda edebî istidat gördüğüm için ölçü ve uyak gibi şiir kurallarını öğrettim ona. Kısa süre sonra beğendiğim şiirler yazmaya başladı. Birbirini sever ve birbirinden ayrılmaz bir duruma geldik. Ne yazık ki Ebu-Gréb cezaevinin Hafif Hükümler Şubesine naklim çıktı. Hiç unutmam saat gecenin üçüydü benimle vedalaşırken "Rıza ben sensiz n'ederim" diyerek ayrıldık. Aradan uzun yıllar geçtikten sonra İstanbul'da Kerkük Vakfı'na uğradığımda Dr. Suphi Saatçi'ye "şiir yazmayı ben Rıza Çolak'tan öğrendim" demişti.

Kardeşlik Dergisinde 1961-1976 Yılları Arasında Yayınlanmış Folklor Türleri

1. Giriş:

Irak Türkmenleri tarihleri boyunca Irak coğrafyasında, Necip Fazıl'ın "Sakarya Türküsü" şiirindeki, "Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya" ibaresinin tam karşılık bulduğu bir hayat sürdü. Irak yönetimleri; zamanla güçlenebilecek olan Türkmenleri engellemek için türlü yollara başvurdu. Türkmenlere, türlü baskılar yapıldı ve onlara karşı türlü asimilasyon politikaları uygulandı. Bütün bu yaşananlar Türkmenlerin, ağıtlarını, manilerini, hoyratlarını; sızlayan, kanayan yaralarla ve acılarla yoğurarak icra etmesine sebebiyet verdi. Bu felaketlerin en acı vereni ise 14 Temmuz Kerkük Katliamıdır. Bu hadiseden sonra Irak Türkmenleri bir silkinme ve toparlanma sürecine girmiş oldu, Irak Hükûmeti de o güne kadar Türkmenlere yapmış olduğu baskıların bir nevi diyeti gibi onlara bazı kültürel haklar tanıdı. Bunlardan biri 1960'ta Bağdat'ta Türkmen Kardeşlik Ocağının kurulması, diğeri ise Ocak tarafından "Kardeşlik-الاخاء"² dergisinin kurulmasına izin verilmesidir³.

İşte bu yüzden, bu derginin Irak Türkleri için ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bağdat'ta 1961-1976 yılları arasında çıkarılan "Kardeşlik-الاخاء" dergisi, aylık bir edebiyat ve kültür

dergisi olarak yayın hayatına başlamıştır. 48-56 sayfa arasında çıkan derginin dili Arapça ve Türkçedir (Türkiye Türkçesi). Ancak Irak Türkleri o yıllarda Türkçeyi Arap harfleriyle yazmaktadır. Bu yüzden derginin Türkçe kısmı eski yazılıdır. Bununla birlikte, Temmuz 1964-Temmuz /Ağustos 1971 tarihleri arasındaki sayılarda, Arap harfli Türkçe sayfaların yanında Latin harfli bazı sayfalar da yer almaktadır. Dergide bir taraftan Türk dili, Türk tarihi, Irak Türklerinin folklor ve edebiyatına dair bilgiler içeren makaleler, araştırmalar ve yazı dizileri yayınlanmış; bir taraftan da haber, duyuru ve ilanlarla Irak'taki Türk nüfusunun sosyal iletişimi sağlanmaya çalışılmıştır.

"Kardeşlik-الاخاء" Türkmen yazarların, Irak'taki kardeşlerine tanıtmak ve Türkmen kültürünü yaymak için yaptıkları önemli bir girişim olarak kabul edilir. Bu yayın son derece başarılı idi. On beş yıl boyunca Türkmen edebiyatına ve kültürüne hizmet bayrağını taşıdı. Bu derginin ilk sayısı, İmtiyaz Sahibi: Dr. Merdan Ali, Başyazar Muhammed Hacı İzzet ve İdari İşler ve Yazışmalardan Sorumlu: Tahsin Behçet ile Mayıs 1961'de yayımlandı. İlerleyen yıllarda derginin yazarları arasına Habib Hürmüzlü -aynı zamanda Yazı İşleri Sekreterliğini de üstlenerek-, İhsan Sıddık Vasfi, Rıza Demirci, Vahideddin Bahaddin gibi edebî ve kültürel ağırlığı olan şahsiyetler de katıldı. Böylece, "Kardeşlik-الاخاء", yayınlandığı yıllarda, Irak Türkmen kültürüne büyük hizmetler sundu.

Irak Türkmenlerinin yayın organı olan "Kardeşlik-الاخاء" dergisinin taradığımız seksen sayısında⁴ en çok göze çarpan tür hoyrat

4 Derginin koleksiyonuna şu bağlantıdan ula-

1 S. Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi.

2 Dergi hakkında geniş bilgi için bkz. Önder Saatçi, "Irak Türklerinin Varlık Mücadelesinde Bir İrfan ocağı: Kardeşlik Dergisi", Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu (19-21 Ekim 2016-Elâzığ), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2108, 1. Cilt, s. 345-378,

3 Habib Hürmüzlü, "نادي الاخاء التركماني ومجلة الاخاء", مذكرات صحفي تركماني Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, s. 153-185.

olmuştur. Bu türe dergide çoğunlukla “hor-yat” olarak rastlansa da “hoyrat” adına da yer verilmiştir. Bunun dışında *ninniler, maniler, atasözleri, eskiler sözü, giyim kuşam, hikâyeler, ağıtlar, tapmaca adı* altında bil-meceler, *Kerkük havaları, yerli âdetler ve inançlar, çocuk oyun manileri, eski besteler, güzel teşbihler, dil hakkında söylenen söz-ler, türküler, yapılması uğursuzluk getiren işler, toylar, vasiyler, Azerbaycan hoyrat-ları, günlerin vafı, masalların başlangıcı, meşhur masallar, kız alıp verme usulleri, sünnetler, söğüş adı altında beddualar, du-alar, insan uzuv ve organları hakkında söy-lenilen sözler*, vb. yer almaktadır.

Biz bu makalemizde Kardeşlik dergisindeki, Irak Türkmen folkloru malzemesi hakkında bazı örnekler vermeye çalışacağız:

Kardeşlik'te 1961 ve 1976 Yılları Arasında Yayımlanmış Folklor Türleri:

2. İnceleme:

2.1. Anlatmaya Bağlı Halk Edebiyatı Ürünleri:

2.1.1. Fıkralar:

Eski Hikâyelerden:

Bir çocuk şokağa çıkarken oña: “Yeri hey on bir kişiye varan neneli!” Çocuk eve dönerken annesinden bunun doğru olup olmadığını sorunca anne der: “Dur oğlum bir hesap edim: Heseke, Mesek, Muştafa, ‘Ali, Cemşir, Burafa, damda yatan, pambuğ atan, şoğan satan...Bir de rahmetli babav!”

Not: İkinci bir rivayetde kadın şöyle söyler: “‘Ali, vâli, pîr vâli, dört de onnan ileri, dam-da yatan, pambuğ atanla bez satan, bir de se-niv rahmetli atav. Oğlum elim hamurdadı, he buncası yâdımdadı!”⁵.

2.1.2. Masallar:

Üçlü “Müselles” Masallar:

şılabilir: https://drive.google.com/drive/folders/1BiP604ejpRi-hV6T9XN34V-mtxfF_-NZ (Erişim Tarihi: 26.09.2022).

5 “Folklor”, Kardeşlik- الاخاء, Y:1, S: 11 (Mart 1962), s. 42.

Bir gün ‘ilim, fakir, şervet üç arkadaş bir ara-ya toplanırlar ve bunlara şeref teşadüf eder ve konuşular, ayrılmak isterlerken birbirinden gelecek def’a birlikde buluşmak için adres sorarlar. Bunlardan ‘ilem cevap verir “Bira-derler beni ararken ma’hed ve mekteblerde bulursunuz. Fakîr de biraderler beni ise kuş ve caddelerde bulursunuz. Servet ise benim yerim köşk ve kasırlardadır. Şoñ konuşan şe-ref “Biraderler vallahi baña iyi bakınız, ben-den ayrılmayın. Çünkü benden bir def’a ay-rılan bir daha beni bulmaz, demiştir”⁶.

2.2. Didaktik/Öğretici Türler:

2.2.1. Atasözleri:

Sağlık varlıktan iyidir.

Egri ağaç düz olmaz, rende vursav yüz yerden⁷.

2.2.2. Bilmeceler:

Gider gider yerinde

Altun kemer belinde

Gece gündüz yol gider

Gene durup yerinde (değirmen)⁸.

2.2.3. Deyimler:

Genç Haqqında Sözler:

Toppuzu değirman dolandırır⁹.

2.3. Dini Görüş ve İnanışlar Çerçevesinde Şekillenen Halk Edebiyatı Ürünleri:

2.3.1. Dualar ve Beddualar:

“Ohhay ekmeği yesen”, “Dırnağıva daş deg-mesin” “Egri yola çıhasan, düz yol karşıva gelsin”,¹⁰.

“Köküvüze kibrit şuyu çalansın”¹¹.

6 İhsan Hüseyin (Der.), “Folklor”, Kardeşlik- الاخاء, Y: 2, S: 5 (Eylül 1962), s. 47.

7 “Folklor”, Kardeşlik- الاخاء, Y: 1, S: 11 (Mart 1962), s. 43.

8 “Folklor”, Kardeşlik- الاخاء, Y: 1, S: 1 (Mayıs 1961), s. 32.

9 “Folklor”, Kardeşlik- الاخاء, Y: 2, S: 11-12 (Ni-san 1963), s. 53.

10 “Folklor”, Kardeşlik- الاخاء, Y: 2, S: 9 (Ocak 1963), s. 41.

11 “Folklor”, Kardeşlik- الاخاء, Y: 2, S: 8 (Ocak 1962), s. 45.

2.3.2. Halk İnançları:

Yeni olan çocuğun civarında ağlamak uğursuzdur¹².

2.3.3. Yeminler:

Yalan diyersen (söylersem) namusumda bulum (bulayım)¹³.

2.4. Manzum Türler:

2.4.1. Havalalar:

Od düştü saz kamaşa
Su neynesin yanmışa
Hudam şabırlığ versin
Evinнен ayrılmışa
(Sazlamağ Havası “Ağıt”)¹⁴.

2.4.2. Hoyratlar:

Dağ alması
Yeşildi dağ alması
Dost mene bir daş vurdi
Çetindi sağalması¹⁵.

2.4.3. Mâniler:

İncili şedef kol bağuv
Altun kemer bel bağuv
Kimlerde konyağ içdöv
Gelipsen darmadağın¹⁶

2.4.4. Çocuk Oyun Şarkıları (Tekerleme):

Zara zara zambura
Hak başında tãmbura
Yel gele yandıra
Yâğış gele söndüre¹⁷

2.4.5. Tekerlemeler:

Gitdim bazara ‘incir almağa

Qara qazana zincir almağa
Babam evinde çoñ yorulmuşdum
Gelmişem burda dincim almağa¹⁸

2.4.6. Türküler:

Hörmatıda bağ olmaz
Qara zalhım ağ olmaz
Qası sürme kız seven
Üreginde yağ olmaz¹⁹

2.5. Gelenek, Âdet ve Usuller:

2.5.1. Eskiden Sünnet:

Sünnet olan çocuk için yeni giyişler edilirdi. Sünnet olan çocuk bir veya iki çocuk ile beraber sünnet olurdu. Sünnet olanlar hamama yıkanmak için giderlerdi. Hamamdan konağa, meyter, geçiye giren, koyuna giren, pamuğa girenler ile atlı karıncaya binenlerle beraber getirilirdi. Köçek – bu da rakkaş dedikleri bir er idi – hamamdan konağa deyin oynardı. Ba’z sünnet olanlar def ile ‘alemlerle beraber konağa getirilirdi. Konağa ulaşıldıktan sonra, çocukları berber sünnet ederdi. Bu berber çok zamanlar babanın berberi idi. Çocuk büyük oluncaya deyin ne hamamçıya ve ne de berbere para vermezdi, Para babasından alınırdı. Çocuğı sünnet esnasında berberin hıfesi (yardımcısı) tutardı. Yere bir peştamal serilirdi, üstüne hil’atlar (hediyeler) atılırdı. Bu hil’atlar berberin olurdu. Sünnetli için de ayrıca üç gün eve hil’atlar getirilirdi.

Geçiye giren – bir adam üzerine keçi derisi giyerdi, başında geçi başı bırakırdı. Ona (geçiye giren) söylenirdi.

Koyuna giren –geçiye giren gibi, bir başkası koyun derisine girerdi. Pamuğa giren –bir adam cesedi üzerine pamuk koyardı ve her yanı pamuk dolardı.

Koyuna Giren – geçiye giren gibi bir başkası koyun derisine girerdi. Pamuğa giren – bir

12 “Folklor”, Kardeşlik- الاخاء, Y: 2, S: 4 (Ağustos 1962), s. 46.

13 “Folklor”, Kardeşlik- الاخاء, Y: 6, S: 3 (Temmuz 1966), s. 30.

14 “Folklor”, Kardeşlik- الاخاء, Y: 1, S: 12 (Nisan 1962), s. 30.

15 “Folklor”, Kardeşlik- الاخاء, Y: 1, S: 7 (Kasım 1961), s. 48.

16 “Folklor”, Kardeşlik- الاخاء, Y: 1, S: 7 (Kasım 1961), s. 49.

17 “Folklor”, Kardeşlik- الاخاء, Y: 2, S: 3 (Temmuz 1962), s. 45.

18 M. Taha Kayacı (Haz.), “Folklor”, Kardeşlik- الاخاء, Y: 5 (Kasım- Aralık 1965), S: 7-8, s. 41.

19 “Folklor”, Kardeşlik- الاخاء, Y: 1, S: 10 (Şubat 1962), s. 39.

adam cesedi üzerine pamuk koyardı ve her yanı pamuk dolardı.

Atlı Karınca - Bir adam başına peştamal örtterdi, bir kâmişa binip cîrît başardı²⁰.

2.5.2. Eskiden Kızı Almadan Önce Begeme Usûlü:

Oğlanın annası diğer bir kadınla kızın bulunduğu evin kapısını çalarlar. Şusuz olduklarını ileri sürüp biraz şu isterler, kız şuyu götürürken boyuna bosuna endâmına dikkat ederler. Bundan sonra kapının arkasına havışın köşelerine iyice göz geçirirler. Toprak zibil görmezlerse kızın temizliğine bir delâlet sayılır. Bu arada ocağ başına kadar ulaşırlar. Ocağ i[l]en ağacı (odun) yoklarlar. Ağacın (odunun) iki ucu kırmışsa kızın pıntılığına eğer yalnız bir ucu kırmışsa da temiz olduğuna delâletdir. Kadının biri kıza başının “seçmesini” teklif eder, başa iyi bakarsa müdebbir bir ev kadını olabilir. Bir de kızın giydiği elbisenin kenarları buruşup buruşmadığına dikkat edilir. Eger buruşmuşsa ev işiyle ve çırık egirmekle dümiğ olduğuna bir aletmetdir. Bundan sonra kadınlar evden çıkmadan önce, kız öpmeyi de ihmâl etmezler ve böylece kızın ağzından koku gelip gelmediğini de anlamış olurlar²¹.

2.5.3. İmâm Zeyne'l-Âbidîn Köyünden Bir Çocuk Oyunu: Şaşam Oyunu

Çocuklar – Sayıları ne kadar olursa olsunlar bu oyunda ikiye bölünürler. Her çocuğun elinde tahta gibi yaşsıca bir degnek olur. Yerde bir çukur kazılır, ayrıca yuvarlak bir taş da bulunur. İkiye bölünen çocukların bir takım kuyu başında durmak için, ikinci takım ise kuyuya taş atmak için rol almağa (yaşma kuru) atarlar. Yaşma kuru işi kimiñ lehine çıkarsa o

tağım kuyu başında durar, ikinci takımın kuyuya taşı atmasına engel olur, Onlar degnekleriyle taşı getirerek kuyuya atmaya uğraşırlar, bunlar ise yine degnekleriyle taşı kuyu yakınından uzaklaştırmaya çalışırlar, ikinci takım taşı kuyuya fırlatmayı başarır ise oyunu kazanmış olur ve o zamân da kendileri kuyu başına gelmiş olurlar, yenilenler ise karşı takımın rolünü alırlar, oyun böylece hareketli bir şüretde devâm eder²².

3. Sonuç:

“Kardeşlik-الاخاء” dergisi yayın hayatına başladığı günden itibaren Irak Türkmen kültürünün bütün kollarındaki verimlere sayfalarında yer vermiştir. Bu ürünlerin en başında da folklorla dair olanlar gelir. Bu yazımızda elbette dergideki bütün folklor ürünlerinin dökümünü yapmadık; ancak dergide ne gibi ürünlerin bulunduğu dair bazı örnekler verdik. Bu gibi örneklerden yola çıkarak araştırmacıların Irak Türkmen folkloruna ait unsurlara ulaşabileceğini umuyoruz. Bu şekilde, bir yandan folklor araştırmalarında yazılı belgelerin ne derece önemli bir yer işgal ettiği ortaya konmuş olacak diğer yandan Irak Türkmenleri gerek anavatanda gerek Türk dünyasında gerek diğer ülkelerde daha iyi tanınmış olacaktır.

Transkripsiyon İşaretleri:

- ā: uzun a
- é: kapalı e (e-i arası ses)
- ğ: gayın
- h: hırıltılı h
- ī: uzun i
- ķ: art damak k'si
- ñ: geniz n'si
- ş: kalın s
- ţ: kalın t
- ‘: ayın

20 “Folklor”, Kardeşlik-الاخاء, Y: 2, S: 8 (Ocak 1962), s. 45.

21 “Folklor”, Kardeşlik-الاخاء, Y: 2, S: 3 (Temmuz 1962), s. 45.

22 M. Hurşit Dakuklu (Der.), “Folklor”, Kardeşlik-الاخاء, Y: 5, S: 4 (Ağustos 1965), s. 32.

Türkmen Hikâye ve Romancılığı ile İlgili Bir Tez Daha

Yakın bir tarihe kadar Türkmen edebiyatı dendi mi, hatıra şiir gelir ve çoğunlukla edebiyatımızın değeri bu tür üzerinden araştırmalar, yorumlar yapılarak ortaya konurdu. Başta hikâye ve roman olmak üzere diğer edebiyat türlerinden söz etmeye, fazlaca yaklaşım gösterilemezdi. Çünkü bunların örneği yoktu, varsa da, hem nicelik hem de nitelik bakımından önemsenmeyecek kadardı. Öyle bir anlayış, öyle bir iddia vardı, öyle bir tasavvur zihinlere egemendi. Ancak bu, zamanla ortaya çıkan bilgilerin doğrultusunda değişmeye başladı. İlk bilgiler, Bağdat Elyazmaları Merkezi'nden elde edildi. Bunlar sırasıyla Mahmut Nedim Kerküklü'nün "Mübarezeyi Aşk veya Marmara Denizinde Bir Mezar" hikâyesi ile Hayrettin Farukî'nin "Kadın Kalbi" romanıydı. Tarafımızdan edebiyat dünyasına, metinleri, tahlilleri ve sözlükleriyle sunulan bu eserlerin, ilk yayın organımız olarak bilinen Havadis gazetesinde de tefrika edilmiş olduğunu, daha sonra ele geçirdiğimiz bu yayın organımızın bazı sayılarından öğrendik. Yalnız bunlar değil, gerek Havadis gazetesi, gerekse de Maarif dergisinde, bunların yanı sıra, tek tük olsa da, bazı hikâyelerin yayımlanmış olduğunu, bugün kesin olarak bilmekteyiz.

Böylece Türkmen hikâye ve romancılığının, her milletin edebiyatında olduğu gibi, bizim edebiyatımızda da, matbaa ve matbaacılığın ülkemizde yaygınlaşmasıyla başladığı olgusu ortaya çıkmış oldu. Bugün herkes, bu konuda geri kalmışlık diye bir sorunun yaşanmadığı kanısında, kanaatindendir. Ancak İngiliz işgali sırasında yaşanan huzursuzluklar, değil hikâye ve romancılığı, değil edebiyatı, genellikle sosyokültürel hayatı her yönüyle, her yanıyla olumsuz bir şekilde etkilemiş oldu. Bu yüzden ortalıkta bir kesinti süreci, bir boşluk süreci yaşandı. Daha önceden yapılan çalışmaları unutturacak kadar kritik bir boşluk süreci...

Bu süreç, Kardeşlik dergisinin 1961 yılında yayın hayatına başladığı tarihe kadar devam etti. Dergiyle birlikte önümüze yeni adlar, yeni imzalar çıkmaya başladı. İlk hikâyeciliğimizde, daha sonra romancılığımızda bir kıpırdama, bir canlılık yaşamaya başlandı. 1970 yılında Türkmenlere tanınan kültürel haklarla birlikte yayın hayatına başlayan Yurt Gazetesi ile Birlik Sesi dergisi, bu konuda elden gelen katkıları esirgemedi. Hikâye ve roman-

cılığımıza yeni imzalar kazandırdı. Hatta sürekli olarak yayımladığı örneklerle, bu imzalar arasında, yarış benzeri bir atmosfer yaratmayı sağlayabildi. Zamanla, küçümsenmeyecek kadar bir birikim oluştu. Diğer edebiyat türleriyle rekabet edebilecek veya yan yana yürüyerek varlığını, gözlerden kaçamayacak kadar gösterebilecek bir birikim...

Bu yüzden, kimi edebiyat tarihçilerimiz, seksenli yılları, haklı olarak, hikâye ve romancılığımızın parlak yılları olarak nitelendirmektedirler. 2003'ten sonra, önümüzde açılan yeni fırsatlar, bütün olumlu tarafıyla hikâye ve romancılığımıza da yansdı.

Artık herhangi bir şarta bağlı kalmadan yazabiliyor, istediğimiz temaları, sansür korkusu, rejim korkusu yaşamadan ele alabiliyoruz.

Artık kendimize özgü yayın organlarımız vardır. Hikâye ve romanlarımıza, kayıtsız şartsız olarak yer veren yayın organlarımız... Yani fikir özgürlüğü yanında, bir de basın-yayın özgürlüğü gibi mucize bir dönemde yaşıyoruz...

Ayrıca kalemine, hikâye ve roman yazmanın daha yakışır olduğuna inanan, güvenen, yazarlar. Hikâye ve romancılığın görevine ve bu edebiyat türleri üzerinden tezlerini, fikirlerini, mesajlarını daha kolay, daha rahat iletebileceklerine inanan, güvenen yazarlar...

Bunlardan birisi, hepimizin yakından tanıdığı yazarımız Kemal Beyatlı'dır kuşkusuz ki...

Kemal Beyatlı'nın günümüze kadar yayımlanmış olduğu 13 eserden beşi hikâye ve roman eserleridir:

1. Kerkük Seni Yazdım – Roman-Anı / İstanbul 2008
2. Kerkük'te Korya Pazarı – Uzun Hikâye / İstanbul 2009
3. Kerkük'te Zaman - Uzun hikâye/ İstanbul 2013
4. Yabancı – Hikâyeler/ Ankara 2015
5. Kasırgada Yol Alanlar- Roman/ 2020

Bunlar arasında "Kerkük'te Korya Pazarı", Erşat Hürmüzlü tarafından Arapçaya çevrilmiştir.

Unutmayalım ki, Beyatlı hikâye konusunda, birkaç ödüle layık görülmüştür. 1987 yılında Yurt gazetesinin açmış olduğu Nesimi hikâye yarışmasında "**Sınav**" hikâyesiyle üçüncülüğü kazanmıştır. 2008 yılında Uluslararası Kaşgarlı Mahmut'un

1000. yıl doğumu dolayısıyla Avrasya Yazarlar Birliği tarafından düzenlenen hikâye yarışmasında "İstanbul'da Bir Kerküklü" hikâyesiyle Irak etabında birinciliği kazanmış, Türk dünyası genelinde mansiyon derecesine girmiştir. 2020 yılında, yine Kaşgarlı Mahmut yarışmasının altıncısında "**Aşkın Bilinmez Hali**" hikâyesiyle üçüncü olmuştur. Bütün bu çalışmalarından dolayı, Bursa Uludağ üniversitesinde, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda, "**Kemal Beyatlı'nın hikâye ve romanlarında yapı ve izlek**" başlıklı bir teze konu olmaya öngörülmüştür. Tezi, Kerkük Üniversitesi, Türkçe Bölümü mezunu, genç akademisyenimiz Hiba Aydın Asaad (yazılarında kullandığı imza: Hibe Aydın) Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu danışmanlığında 2022 yılında gerçekleştirerek, yüksek lisans derecesine layık görülmüştür.

Tez, giriş, sonuç, kaynakça ve ek sayfaları hariç, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Irak Türkmenlerinin tarihi ve edebiyatı ele alınmakta, ikinci bölümde Beyatlı'nın hayatı, edebi kişiliği, sanat anlayışı, eserleri ve aldığı ödüller hakkında bilgiler verilmektedir. Tezin temel konusuna üçüncü bölümde ışık tutulmaktadır. Bu bölümde Beyatlı'nın iki romanıyla iki uzun hikâye eseri, yapı ve izlek bakımından detaylı olarak incelenmektedir. Bunlar sırasıyla "Kerkük Seni Yazdım", "Kasırgada Yol Alanlar", "Kerkükte Korya Pazarı", "Kerkükte Zaman" adındaki eserlerdir. Eserler, önceden özetleri, isim-içerik ilişkisi bakımından, sonradan olay örgüsü, zaman, mekân ve şahıs kadrosu açısından, bilimsel yöntemlere dayanarak, etraflıca incelenmeye, analiz edilmeye çalışılmıştır. Hibe Aydın, çalışmasının sonuç bölümünde, özetleyerek aşağıya aldığımız tespitlerde bulunmaktadır.

- Kemal Beyatlı, şair olmaktan çok bir romancı ve hikâyecidir. Bu türlerde daha genişçe kalem oynatmasının nedeni, şiirin dar kalıbına her sosyal temayı, her siyasi konuyu sığdırmanın mümkün olmadığından ileri gelmektedir. Hikâye ve romanda bu gibi tema ve konular daha rahat işlenebiliyor.
- Kemal Beyatlı'nın Irak Türkmenlerini ve Kerkük'ün belli bir dönem içerisindeki tarihini anlattığı hikâye ve romanları, tarihsel belge nitelikleri taşımaktadır.
- Kemal Beyatlı, hikâye ve romanlarında 1960 ile 2010 tarihleri arasında Irak'ta yaşanan siyasi olaylar ile bunların sonucu olarak topluma yansıyan dramaları ele almakta, özellikle Baas rejimi ve Amerikan işgali dönemlerine ışık tutmaktadır. O dönemlerde, Türkmenlere uygulanan soykırımlar, Körfez Savaşları, Peşmerge saldırılar ve Amerikalıların bölücü siyasetlerine dikkatleri çekerek Türkmenlerin trajedisini dünyaya duyurmaya çalışmaktadır.
- Kemal Beyatlı, hikâye ve romanlarında Türk-

menlerin milli davalarına bağlı olduklarına, yaşadıkları vatanın birliğini savunduklarına yer verilmekte ve bu konuda taviz vermediklerini, vermeyeceklerini anlatmaya çalışmaktadır.

- Kemal Beyatlı, hikâye ve romanlarında, yakın ve uzak tarihten anlattığı olaylar üzerinden toplumsal hafızayı canlı tutmayı amaçlamaktadır.
- Kemal Beyatlı, hikâye ve romanlarını yalın bir ifade, duru bir anlatım tarzı kullanarak yazmaktadır. Ancak toplumun sürekli olarak uğradığı haksızlıklar, baskılar, eritme, çürütme eylemleri yüzünden, konularına genellikle karamsarlık ve hüznün duyguları, egemendir. Hayal kırıklığı hâkimdir.
- Kemal Beyatlı, hikâye ve romanlarında kişilerin ruhsal hâllerinden çok yaşanan olaylara önem vermektedir. Bireyin iç dünyasından önce, olayları ve çatışmaları yansıtmaya çalışmaktadır.
- Kemal Beyatlı'nın hikâye ve romanlarında hayli bir kadro kalabalığı vardır. Bunun nedeni, anlattığı olaylardan etkilenen kişilerin büyük bir topluluk oluşturduğunu duyurmaktır.

Bu tespitlerden, Beyatlı'nın, bir tezli hikâye ve roman yazarı olduğuna gidilebilir. Böyle bir sonuç çıkarılabilir bu tespitlerden. Zira hikâye ve romanlarında Beyatlı, ele aldığı sosyal ve siyasal konulara, inandığı dava açısından, milliyetçilik, ülkücülük açısından bakmakta, değerlendirmektedir. Bu gerçeğin, net olarak Hibe Aydın tarafından yapılan çalışmada, saptanmış olmasını çok isterdim. Zaten hikâye ve romanların, içeriği yan dursun, adları bile bu gerçeği ortaya koymaktadır.

Yeri gelmişken, Beyatlı'nın "Kerkük Seni Yazdım" romanı, Rawyar Abbas Jaffer Al- Jabbari tarafından 2021'de Sakarya Üniversitesinde hazırlanan "Irak Türkmen Romanları Üzerine Bir Çalışma" başlıklı bir doktora tezinde de ele alınmış, yine detaylı olarak incelenmiş olduğunu hatırlatalım. . Aynı romanın, "Irak Cumhuriyet Dönemi Türkmen Romanı" adlı diğer bir çalışmada da analiz edilmiş olduğunu görmekteyiz. Bu çalışma, yüksek lisan tezi olarak, Erceyız Üniversitesinde, Doç. Dr. Mümtaz Sarıççek danışmanlığında, 2019 yılında Mustafa İsmail Sabir tarafından yapılmıştır. Bütün bu çalışmalarda, az farklı olsa da, aynı sonuçlara varılmıştır. Emeği geçenleri kutlarken, Kemal Beyatlı kardeşimizi de, Türkmen hikâye ve romancılığına sağlamış olduğu katkılarından dolayı tebrik ediyor, kendisinden nice nice başarılı ürünler beklemekte olduğumuzu belirtmek istiyorum....

Türkmen Albümünden

Kültür Merkezi (Kerkük, 1970)

Kültür Merkezi (Kerkük, 1970)

Editörün Seçtikleri

Kültür Merkezi (Kerkük, 1970)

Kültür Merkezi (Kerkük, 1970)

KERKÜK VAKFI
KERKÜK FOUNDATION

QARDASHLIQ

REVIEW OF CULTURE ART LITRERATURE AND FOLKLORE

Year: 24 Issue: 96 October - December 2022

ISSN : 1302-2857

On behalf of the Kerkük Foundation
Owner of the right and editor in Chief
Erşat HÜRMÜZLÜ

Editor and Genel Coordinator
Suphi SAATÇI

Correspondence Address
P. O. Box 20 Cerrahpaşa/İSTANBUL
Tel. (0212) 584 00 75
Fax (0212) 584 00 76
www.kerkukvakfi.com
www.kardaslik.org
email: kardeslik@kardeslik.org

Administrative Office
Haseki Sultan Mahallesi Kuka Sokağı
Huzur Apt. No: 1/1
Fındızkade/İSTANBUL

Representatives
Habib HÜRMÜZLÜ (Ankara)
Necat KEVSEROĞLU (Kerkük)
Ali İhsan NAQIB (ABD)

Consulted by an Anditorial
Reference Counsul
Prof. Dr. Yavuz AKPINAR
Prof. Dr. Abdülhalik BAKIR
Prof. Dr. Haşim KARPUZ
Prof. Dr. Mahir NAKİP
Prof. Dr. Suphi SAATÇI
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU
Prof. Dr. Abdüsselam ULUÇAM

Editorial Board
Kemal BEYATLI
Aydil EROL
Erşat HÜRMÜZLÜ
Habib HÜRMÜZLÜ
Mahir NAKİP
Acar OKAN
Suphi SAATÇI
Suphi SALT
Nazım TERZİOĞLU

QARDASHLIQ

Published quarterly in Turkish, English,
and Arabic
by İzzettin Kerkük Culture
and Research Foundation
(Kerkük Fondation)

Authors are responsible for the raticles and photographs published in
this review. Articles and photographs published in the review may be
used elsewhere by indicating the source

Contents

Citizenship

Erşat HÜRMÜZLÜ

45

Section in Turkish

01-43

Section in Arabic

47-64

Citizenship*

Principles pertaining to citizenship were established by the Iraqi government according to basic laws and regulations at the inception of the first Iraqi constitution on March 21, 1925, when they were amalgamated into the “Fundamental Law” endorsed by Faisal I, the King of Iraq.

However, prior to it the proclamation of Iraq as a sovereign country, the first draft of the Fundamental Law was prepared by the (British) colonial authority in 1921. The law adopted the principles of nondiscrimination among the Iraqis for reasons of ethnicity, language, religion or beliefs. All the subsequent Iraqi constitutions and related amendments maintained these principles, although they procrastinated on other controversial issues in the constitution. Percy Cox, the British High Commissioner, initiated the organization of a group of experts in the community and chaired the committee responsible for preparing the draft of the constitutional law. The draft was forwarded to the Colonial Office in the United Kingdom for revision before being submitted to the Iraqi government. Input was sought from a second committee that included prominent Iraqi citizens such as Naji As-Sawidi, Sasson Hyskail and Rustum Hayder, in addition to some British officers. Objections were raised in the second committee to certain points regarding the powers of the parliament and the monitoring of the government by the legislative authorities; the original draft assigned this authority to the King. Permission for amendment

was granted by the Colonial Office and the monitoring authority was restored to the legislators in the final draft.

To ensure the broadest possible level of public awareness, the original draft of the suggested constitution was printed in the three main languages of Iraq: Arabic, Kurdish and Turkish, as recalled by those who witnessed events at that time. Following long delays, the final draft of the constitution was presented to the Founding Assembly in June, 1924.

A special parliamentary committee deliberated on the draft and revised it. The draft contained 123 articles and consequently, it was presented to the parliament and approved on July 10, 1924. Objections of the committee on some thorny issues related to the approval of the Iraqi British pact, borders and petroleum, delayed the announcement of the approval and adoption of the Constitution. The draft had safeguarded these issues by including article 114, which stated that all regulations enforced by the British from 1914, and all subsequent regulations issued by King Faisal I, be adopted and applied up to the date of the Constitution's implementation.

On July 29, 1925 the first constitutional amendments were considered. These related to the absence of the King from the country; allowances for the parliament members and the establishment of a Supreme Court. The second amendment included on October 27, 1943 totaled fifty articles dealing with essential modifications of regulations as well

* Citizenship: The Iraqi Government's Concept

as editing the Constitution's language. After the amendments, the constitution contained 125 articles, and an additional section was added to article 120 relating to procedures for declaring martial law.

These amendments considered issues that were beyond the authority of the elected parliament regarding the ordering of a general amnesty. The amendments also considered the principles of constitutional legislation similar to these practiced in other countries, provided that decisions for accepting them would be made in a special meeting of both houses (Lords and Parliament).

Modifications of article 18 that dealt with citizens' rights included and elucidated the granting of equal rights to all Iraqis. Generally speaking, this issue was more or less integrated into the previous constitution's wording, and was included in the civil and political rights of the citizens, which stated that citizens would not be subject to discrimination on any basis or in any circumstances.

Eventually, the wording was changed to read: Iraqis are equal in enjoying the civil and political rights related to duties or accountability. There should be no discrimination for reasons of origin, language and religion. Public jobs and civil or military positions should be granted to them only. Expatriates will not be given these positions unless under exceptional legal exemptions.

Article 6 of the constitution specifically focused on the issue of citizenship in Iraq by stating: "Legally there are no differences between Iraqis' regardless of differences in ethnicity, religion or language". Article 16 finalized the fundamental principle involved and stated: "Various ethnic groups have the right to establish schools which teach in their languages to preserve their ethnicity, provided that the curriculum is legally adopted."

An Iraqi election committee, established in 1920, met for the first time on August 20th and was charged with drafting appropriate legislation for the election of the National General Assembly. This committee met with a total of 18 members and the city of Kirkuk was represented by two members, namely: Izzet Pasha Al-Kirkukli and Khairullah Hassan Effendi. The election of the National General Assembly was postponed by the colonial authorities in order to facilitate the coronation of King Faisal I.

Interestingly, article 8 of the "Colonial British Regulations for Iraq" clearly stated that there should be no discriminatory practices among Iraqis on the basis of nationality, religion and language. It encouraged teaching through the medium of native languages and discouraged the denial of rights to any of the groups. Furthermore, it called for support of private schools where children were taught through their own native languages and safeguards to protect their autonomy. Abiding by these principles, the Iraqi government assured the people on many occasions and especially at the coronation of King Faisal I on August 23, 1923 that every citizen's religion, ethnicity and language would be protected as stated in the 1922 British-Iraqi agreement wherein, in Article 3, it demanded assurance from the King of Iraq that there should be no religious or linguistic discrimination among the peoples of Iraq, and ethnic languages should be granted the right to education in its native language.

King Faisal repeatedly emphasized freedom of education through ethnic languages in his speech of June 11, 1935 and also called for the freedom to use ethnic languages in court proceedings. He said "The Kurd will learn in his language as does the Arab and Turk".

· From the book (The Turkmen and Iraqi Homeland)

الذي يحافظ على الماضي ينال المستقبل المشرق

انه الأمس الذي يؤرخ 14 تموز 1958 ليلتقي 28 تموز 2008 . انه الأمس الذي اصطبغ بلون الدم في كورباغي بخط التقاء مع التون كوبري وتلغفر وتازة خورماتو وطوز خورماتو وكل مناطق توركمناييلي.
انه الأمس الذي سيبقى يحمل صورة الشهيد عطا خير الله وإخوانه.

انه الأمس الذي برق فيه نجوم عبد الله عبد الرحمن ونجدة قوجاق والأخريين. انه أمس الشهيد فاتح شاكور وحسين علي موسى (تمبل عباس) وجليل عمر وغيرهم. انه أمس أمهاتنا وأخواتنا وزوجات جميع الشهداء في اتخاذ دور الأب والأخ والابن. انه أمس الأرواح الزكية التي صعدت مطمئنة الى بارئها على طريق صنع يوم مشرق يفخر به من يأتي من بعدهم من التركمان. انه أمس جميع الراحلين من التركمان المبدعين والمثقفين والعلماء والأدباء.

انه أمس كل من ما زال (رغم تقادم العمر والسنوات) يضع التركمان وحقوقهم في المقام الأول في جميع فعالياته حتى في حياته اليومية العادية. نعم أيها الشباب التركماني ... هؤلاء هم رموز أمسنا الذين خطوا الدرب لنا ونحن نسير فيه ... و سيكون هذا الدرب أمانة في أعناقكم في قابل الايام. فلا تيأسوا مهما فعلت الايام والأأيادي القذرة فالتركمان منذ الأزل لا يعرفون اليأس. فالتركمان منذ أجداد أجدادنا لم يعترفوا بالمستحيل ...

فكلمة المستحيل شطبت من قاموس التركمان ... مهما دارت العجلة ضد الحق فإنها دورة زائلة لا محال ... والمستقبل بإرادة الله للحق والعدل والأخلاق ... والتركمان كانوا وما زالوا هم أصحاب الحق والعدل والأخلاق ... لذا سينصرهم الله النصر المبين ان عاجلا او آجلا .

أيها الشباب التركماني ...

اسألوا عن ماضيكم ...

ادرسوا صفحات ماضيكم ...

المزيد المزيد من الدقة والحرص والتفاني

الاستفادة من تجارب الرواد وخبراتهم

استنبطوا من الماضي المشرق لأمتكم الدروس والعبر لتستندوا عليها في يومكم هذا وتؤسسوا لغد شعبكم التركماني المشرق ...

فإذا كان كل هذا الفخر هو أمسنا

فالفخر الأكبر في مستقبلنا ان شاء الله.

شبابنا الذين يشكلون حوالي 65% من مجموع الشعب التركماني تقع على عاتقهم مهمة القيادة في أي مفصل من مفصلات الحياة السياسية والاجتماعية والإدارية وغيرها، ولأن هناك الكثير من شباب هذا اليوم يعيشون حياتهم وكأنها ابتدأت من اليوم الذي ولدوا فيه أو من الايام التي أصبحوا فيها يعون بعض وليس كل ما حواليلهم، وليس لهم هم سوى ان يعيشوا اللحظات الحاضرة وما سيستمعون بها من أيام قادمة دون أي حساب لدور الزمن الماضي لذا نقول:

ان الشعب لن يكون له حاضر مشرق ولا يأمل في مستقبل متجدد اذا لم تكن له أساسيات متينة وقوية في ماضيه .

والشعب التركماني كجميع الشعوب الحية يستند في أيامه الحالية على الماضي العالي في جميع جوانبه وترنو عيونه الى القادم النير عبر قواعد قوية و يستند عليها البناء الايام والسنين القادمة لأجيالنا اللاحقة.
فما هو الماضي ؟

انه الامس الذي بناه أجدادنا منذ أكثر من ستة الاف سنة. انه الأمس البعيد الذي وضعت لبنته الأولى ... سرايا الأصل التركماني الطوراني الذين قدموا الى العراق منذ أكثر من ثلاثة آلاف سنة قبل ميلاد السيد المسيح (على نبينا وعليه افضل الصلاة والسلام) عندما قدموا من الشرق وأسسوا الحضارة السومرية.

انه المقولة التي تقول ... في أي مكان يوجد الترك فتوجد القلعة ... وفي أي مكان توجد القلعة فيوجد الترك، وها هي قلاع كركوك وأربيل وتلغفر وغيرها شاخصة أمامكم .

انه زمن أحفاد الامس البعيد الذين امتلأ العالم بعلمهم وأخلاقهم.

انه النور الخالد الذي يؤرخ الرؤية العسكرية في قيام السلطان محمد الفاتح وجيشه الخالد في الدنيا والآخرة بفتح اسطنبول (القسطنطينية) قبل أكثر من 556 سنة خلت.

انه الامس الذي أسس فيه أجدادنا العديد من الدول وكانوا خير الحكام العادلين.

انه العصر الذي شع فيه نور الإسلام والعلم على ظلمات أوروبا على أيدي أشجع وأخلص السلاطين لله والارض والأمة. انه الامس الذي سالت فيه دماء الشهداء التركمان وروت الارض العراقية قبل وبعد تأسيس الدولة العراقية الحديثة.

القديمة، واحتفاظ التركمان ببعض الأفكار، والتراث الفكري والثقافي المتمثل بالشعر، او القوريات، والامثال الشعبية المتناقلة عبر العصور التاريخية، وغيرها.

وينتهي الباحث القدير الدكتور اميد إبراهيم جوزه لي الى نتائج من أهمها:

ا - ان الترك او التركمان في مدينة أربيل لهم تاريخ قديم ومستمر مر عبر مراحل وفترات مختلفة ومتعددة.

ب - كان للتركمان نفوذ وقوة خلال سيطرتهم علي مقاليد الأمور، أي الناحية السياسية لمدينة اربل حيث ان الكيانات السياسية والأسر التي حكمت المدينة كانت علي الاغلب تطغي عليها الصبغة التركمانية

ت - ارتبط تاريخ وسياسة المدينة منذ القدم مع القومية التركمانية، فقد استطاعوا اتخاذ المدينة (القلعة) ليس فقط كمركز مهم للاستقرار والاستيطان، بل أصبحت من المواقع الحساسة من النواحي السياسية والإدارية والعسكرية. ث - شكل التركمان منذ القدم اغلبية سكان المدينة.

ج - ارتبطت أحوال وأوضاع التركمان في المدينة مع القومية الكردية واتسمت العلاقة بالتعايش والاستقرار

ح - برزت اسر وعوائل تركمانية في المدينة استمدت شهرتها من قدمها او الحرف والصناعات التي يحترفونها.

خ - احتل التركمان مكانة متميزة من الناحية الاجتماعية في المدينة وهم من العناصر الاساسية لمكونات المدينة، فلهم حقوق قومية وسياسية بل وتاريخية يجب احترامها والتعامل معها كواقع معترف بها.

ويقع الكتاب القيم في ٣٣٣ صفحة وطبع طباعة انيقة وتجليد فاخر. ويضم صوراً فوتوغرافية عن ابرز معالم المدينة، اعتمد في اعداده على مصادر قيمة.

ويذكر المؤلف بان شخصيات تركمانية مهمة تولت منصب المتصرف (المحافظ) في اربل، وشهدت المدينة احداثاً وتطورات سياسية بمناسبة انقلاب بكر صدقي ١٩٣٦م ويشير الى انه من اسرة تركمانية الأصل، ويتحدث المؤلف عن ابرز الشخصيات التركمانية التي ظهرت في المدينة في هذه المرحلة.

وشارك التركمان من مدينة أربيل ضمن الوفد الشعبي التركماني الذي شارك في المسيرة الشعبية في بغداد بمناسبة قيام العهد الجمهوري والذي القي فيهم عبد الكريم قاسم خطاباً وقدم فيه الضمانات للتركمان بانهم سيلقون كل عناية ورعاية من الحكم الجديد للتمتع بحقوق المواطنة.

وبقيت مدينة اربل يشكل التركمان فيها اغلبية السكان، الا ان المدينة تعرضت الى تغييرات ديمغرافية منذ سنوات ١٩٤٧ نتيجة لتدفق الهجرات من المناطق المجاورة لها، ومع ذلك استطاع التركمان من الاحتفاظ بسيادتهم وتراثهم القومي والثقافي، من حيث المشاركة في مؤتمر المعلمين التركمان وفتح نادي الاخاء التركماني في أربيل وإصدار الصحف والمطبوعات التركمانية، وموقف التركمان من احداث وانتفاضة عام ١٩٩١ والمضايقات التي تعرضوا لها،

ويتطرق الكتاب الي انه بالرغم من هذا الاختلاط والاندماج الطبيعي الذي تم خلال المراحل التاريخية حتي وقتنا الحاضر، فان التركمان في المدينة احتفظوا بكثير من المميزات والسمات الأساسية كقومية مميزة لها من العادات والتقاليد والأعراف ما يميزها عن الآخرين، وشمل ذلك مختلف جوانب الحياة. فبالاضافة الي اللغة التي تعتبر من اهم مميزات وسمات التركمان بل تعتبر هوية أساسية تميزها عن الفئات والجماعات الأخرى، فهناك إشارات تؤكد وتدلل على هذه السمات للتركمان في اربل، والتي تبدأ من الملابس والعادات والتقاليد وسلوك الفرد التركماني في الحياة اليومية (الشخصية التركمانية)، فضلاً عن بعض المأكولات والاطعمة الخاصة بالتركمان، كذلك المعتقدات الدينية والحكايات

المغول/ الايلخانيين ثم العهد الجلائري، ودخول مدينة اربل تحت سلطة تيمورلنك، وعهد قرة قوينلو(الخروف الأسود) وآق قوينلو(الخروف الأبيض)، وينتقل بعد ذلك للحديث عن عهد الدولة الصفوية والعثمانية، وحملة نادر شاه على المدينة. وخلال سنوات الحرب العالمية الأولى احتفظت مدينة اربل بأهميتها ودورها، واستمرت الدولة العثمانية في سياستها الإدارية حيث كانت المدينة تدار من قبل قائمقام وهو من التركمان، وكانت قلعة اربل تتمتع بأهمية سياسية وإدارية وعسكرية، بل كانت تمثل بكونها من المراكز السكانية المهمة في المدينة، وان دراسة الجانب الاجتماعي ومكونات المدينة تكشف ان معظم واغلب سكانها هم من التركمان، وبشكل عام فقد كان التركمان من القوميات والفئات الاجتماعية الرئيسية لسكان المدينة ثم يأتي بعد ذلك المكونات والقوميات الأخرى التي سكنت المدينة جنباً الى جنب التركمان.

وبعد انتهاء الحرب العالمية الأولى ١٩١٨م، استطاعت بريطانيا السيطرة على مناطق واسعة من الأراضي التابعة للدولة العثمانية ومنها مدينة اربل حيث سلم المدينة الى قيادة القوات البريطانية في ١١ تشرين الثاني من عام ١٩١٨م، وبقيت المؤسسات والوظائف الإدارية والقوانين العثمانية نافذة في المدينة وكان للتركمان دور كبير في إدارة المدينة وتسلم وظائفها واستمرار دور التركمان في المدينة. ويورد المؤلف عبارة للمندوب السامي (ان أهالي اربل هم على الاغلب اترك في اللغة او العرق) ومع ذلك فقد كان للتركمان في المدينة دور كبير في الوقوف ضد سلطات وحكام بريطانيا ورفضها لسيطرة هذه القوات الخارجة على العراق بشكل عام واربل بشكل خاص.

وينتقل الباحث الفاضل بعد ذلك الى دراسة مدينة اربل في العهدين الملكي والجمهوري ويستعرض ابرز التطورات التي شهدتها المدينة، وفيما يتعلق بتنصيب الملك فيصل الأول ملكا علي العراق ان قسما من أبناء المدينة من التركمان وقفوا ضد توليه ملكا علي العراق، فلم يصوتوا له.

الغز، وهم الذين اعتنقوا الإسلام، ونزحوا من أواسط آسيا علي شكل دفعات وهجرات علي مر السنين، فسكنوا واندمجوا مع المسلمين ومن ثم كونوا كيانا سياسيا لهم، وتجمعهم لغة واحدة يتكلمون بها، وبذلك يرجع اصلهم الي عصور سحيقة في القدم.

ويتحدث الكاتب الفاضل عن الترك واربل في العصور القديمة وارتباط تأريخهم بالهجرات السومرية التي حصلت خلال الأعوام (٤٠٠٠ - ٣٠٠ قبل الميلاد) وينتهي الي القول بان السومريين هم أجداد الترك، وكانت مدينة اربل مدينة سومرية منذ القدم، كما يتطرق الكتاب القيم الي وضع مدينة اربل في العصر الإسلامي والسلاجقة وهم من القبائل التركمانية، بحيث أصبحت المدينة مركزا ومحطة عسكرية وسياسية مهمة. ثم ينتقل المؤلف الى دراسة وضع مدينة اربل في العهد الاتابكي ويعود اصل الاتابكة الي الامراء الذين ترعرعوا في كنف السلاطين السلاجقة، وأصلهم من أواسط آسيا وهم اترك، ويعود الفضل في تأسيس اماره اتابكية اربل الي الأمير(عماد الدين زنكي التركماني) ومن اهم الفترات المتميزة والذهبية لاتابكية اربل في عهد السلطان مظفر الدين كوكيري، التركماني الأصل، ويتطرق الكتاب الى العلاقة بين هذه الامارة والدولة الايوبية.

وكان لقيام الامارة الاتابكية في اربل أبلغ الأثر على وجود واستقرار التركمان في هذه المدينة والمناطق المجاورة، بل تحكم التركمان على سيادة وسياسة هذه المناطق، وكان لأمر هذه الامارة دور في ابراز أهمية المدينة من النواحي السياسية والعسكرية والحضارية والاجتماعية، وتذكر كتب التاريخ ان المولد النبوي الشريف التي بادر السلطان مظفر الي تنظيمه في اربل بحيث أصبحت المدينة محط انظار العلماء والشخصيات العلمية والزائرين من بلدان العالم الإسلامي، وكان هذا المولد يقام سنويا ويضرب به المثل بما ينفق من الأموال لتغطية مستلزمات هذه المناسبة.

ويخصص المؤلف صفحات للحديث عن مدينة اربل تحت الحكم العباسي، وفي عهد

المدينة، وكان لهذا المكون دور أساسي في بناء مجتمع حضاري متمدن في جوانب الحياة كافة لهذه المدينة منذ القدم، ويحاول هذا الكتاب الذي هو من تأليف الأستاذ الباحث الدكتور اميد ابراهيم جوزه لي ومن إصدارات مكتبة التفسير عام ٢٠١٩ م تسليط الضوء وإبراز دور التركمان في هذه المدينة التي تعتبر من الاقوام القديمة وذات تأريخ وتراث حضاري متميز، استطاعت الاحتفاظ بسماتها واصولها العرقية المستقلة منذ القدم، وهذا الجهد العلمي المتميز يحاول تحديد الهوية التاريخية لمكون اجتماعي مهم في اربل وهم التركمان بكونهم الفئة الأساسية والعنصر المهم من عناصر القوميات التي سكنت واستقرت في هذه المدينة.

وبعد دراسة عن الترك (التركمان) واصولهم ومنشأهم واستقرارهم في مختلف مناطق العراق ومنها اربل، ومدلول كلمة (الترك/ التركمان) واستعراض الآراء التي قيلت من قبل علماء ومستشرقين، والخوض في بطون الموسوعات والكتب العلمية المعتمدة، يقول المؤلف الفاضل ان التركمان هم مجموع من قبيلة الاوغوز /

والاستفادة القصوى من مفردات لهجاتها الاثنتين والثلاثين، ويتساءل قائلا: ولك ان تتصور اثنتين وثلاثين لهجة تركية، يتكلم بها ثمانية وتسعون وثمانمئة الف وأربعة وثلاثون ومئة مليون تركي، كيف تكون مادته؟ وإلام يشير ثراؤه؟ وفي هذا ليس الا التأكيد في كفايتها في تغطية احتياجات اللغة التركية، ولكن فقط فيما لو أحسن التعامل معها، واستفيد من مفرداتها المبعثرة في لهجاتها الاثنتين والثلاثين في اللغة التركية الفصيحة الموحدة (الهدف)، وهذا لا يتم بجهود أحادية فحسب، بقدر ما يتم بجهود مشتركة يجمعها مجمع لغوي جامع ومختص لضمان تلبية جميع احتياجات هذه اللغة الفصيحة الموحدة.

يقع الكتاب في ٥٢٨ صفحة وطبع طباعة انيقة وبتجليد فاخر وصدر عن مكتبة التفسير في اربل عام ٢٠١٨ م

(٢) تاريخ الترك والتركمان في اربل

ورثت مدينة اربل منذ عهود سحيقة خصوصيات متنوعة سواء أكانت عرقية لغوية مذهبية ثقافية او اجتماعية، وبحكم القدم الحضاري للمدينة الذي يمتد الي مئات بل آلاف السنين، فقد اجتذب عبر مراحلها التاريخية اقواما وقوميات متعددة، حيث استطاع هؤلاء من السكن والاستقرار في هذه المدينة، ومن بينهم الاتراك (التركمان) الذين نزحوا من موطنهم الأصلي في أواسط آسيا بفترات زمنية وعهود مختلفة، لذلك تمتد جذورهم التاريخية في اربل الى اكثر من آلاف السنين، وشكل الترك (التركمان) كيانات سياسية متميزة

تمثلت بالحكومات والامارات التي كانت لها دور سياسي وحضاري ذات أهمية كبيرة في المنطقة واصبحوا يشكلون القومية والشريحة الاجتماعية الاساسية والمهمة لهذه المدينة، الى جانب قوميات وطوائف أخرى استوطنت وسكنت مع التركمان في اربل. وانعكست مشاركة التركمان في الاحداث والتطورات التي طرأت علي هذه

قائمة علي الإقرار بحقوق السكان جميعا وعدم المس باجناسهم ودياناتهم وثقافتهم الخاصة، كما كانت علاقة السكان بالدولة العثمانية تقوم على الود في اغلب الأحوال، كما ان العلاقة بين افراد الشعب كانت جيدة، بغض النظر عن الدين او القومية او المذهب، وتعرضت الدولة العثمانية الى اخطار خارجية سياسية وعسكرية، إضافة الى اخطار داخلية، ومنها الفتن والتمردات، وتجلت إنجازات الاتراك العراقيين في العراق في مجالات الإدارة العسكرية حيث ادار الاتراك اغلب إدارات الجيش والشرطة، ومسكوا أقاليم ووزارات، كما كان لهم دور مهم في الإدارة المدنية، وتقلد الوظائف.

وفيما يتعلق بدراسة الشخصية التركية العراقية، فما ان وطأ الترك ارض العراق، حتى جمع نفسه في اطار خاص، بشخصية ثقافية متفردة نسيجها أرثه الحضاري الذي جمعه مذب نسل من يافث بن نوح، ويتميز الفرد التركي بالشجاعة والفروسية وكانوا يتقدمون الصفوف في المعارك.

فاتراك العراق في جزء من شخصيتهم العامة كانوا منسجمين مع أنفسهم ودودين مع غيرهم من الأعراق والأديان والطوائف. ويعد الصفات التي تحلو بها ومن الشجاعة والصبر والإخلاص للوطن، فالشخصية التركية او التركمانية في العراق شخصية إيجابية متزنة، اصطفت مع الاختيار بصورة عامة، وبالرغم من الظروف التي مرت بهم الا انهم حافظوا على لغتهم وتراثهم ويتعلقون بتاريخهم ويحملون اصولهم على اكتافهم، غير مستعدين للافراط بها، ما دار عليهم الزمان، وضيق عليهم المكان.

ويتطرق الكاتب أيضا الى اللغة التركية واللهجات المعروفة لها في المدن والقرى في مختلف مناطق العراق، واستخدام الحروف العربية في الكتابة والفرق بينها والحروف الحديثة، والنتائج المترتبة على ذلك، كيف تكون مادته، وينتهي الى القول بان اللغة التركية بلهجاتها المتعددة في العائلة الطورانية بنوعها الاورالية والالطائية، لغة غنية تترك اللغة العربية او تؤاخيها، فيما لو تمت العودة الى أصولها والاستماع اليها

ويخصص الكاتب صفحات للحديث عن المغولية الايلخانية. والجلثرية ٦٥٦ - ٨١٤ للهجرة، واهم الاحداث التي وقعت خلال هذه المدة، ثم ينتقل الى الحديث عن الدولة القرة القوينلية والاق قوينلية والدولة الصفوية وهذه الدول تركمانية كما هو معروف. وفيما يتعلق بالحضور التركي-التركمانى، فلم ينقطع عن العراق يوما، واشتدت حركة الانتقال اليه بحكم الجنس والثقافة الجامعة التي تجمعهم مع السابقين اليه في المدد السابقة، فضلا عن عديدهم الكبير في جيوش هذه الدول الثلاث التي استقر اغلب افرادها ان لم يكن كلهم في العراق، لاسيما في انحاء الشمالية والشمالية الشرقية كالموصل واربل والتون كوبري وكرخيني(كركوك) ودقوق ونواحي حميرين ومقرباته واطرافه، وطوز خورماتو وطريق خراسان وقصباتها ونواحيها التي هي بعقوبة واعمالها صعودا باتجاه الجبل، بندينجين(منديلي) وشهرابان وخانقين. على طول طريق بغداد - همدان.

اما العثمانيون، فانهم ينتسبون في اصلهم الى قبيلة تركمانية اوغوزية، وكانوا يعتبرون انفسهم احفاد اوغوز. وبعد ان يتناول الكاتب مراحل تطور الدولة العثمانية، التي استمرت لأكثر من ستة قرون بسبعة وثلاثين سلطانا، يتحدث عن الدولة العثمانية في العراق، ومد العثمانيين سلطانهم على المنطقة الشمالية، ومنها الجزيرة والموصل وسنجار وتلعفر والعمادية واربل وكركوك وهيت وحديثة وعانة. وكان ذلك في عهد السلطان سليم بايزيد تاسع سلاطين بني عثمان، ودخل السلطان سليمان القانوني بغداد والحق العراق بممالك العرش العثماني بصورة رسمية، وحرم على جنوده ان يمدوا أيديهم الى اهل بغداد، فما نهبوا ولا هدموا، ولا أحرقوا، وهذا ما لم يعهده اهل بغداد من الفاتحين الظافرين، واعتمد الاتراك على اهل بغداد في الإدارة. ويتحدث الكاتب عن التشكيلات الإدارية في العراق والاولوية والسنجاق التي تتكون منه، وعن ابرز المناصب فيه، وتعرض العراق الى استيلاء الشاه عباس الصفوي على بغداد، ثم دخول السلطان مراد الرابع الي بغداد، وعلاقة الدولة العثمانية بسكان العراق. فقد كانت الدولة العثمانية تنظر الى سكان العراق بعين واحدة

واهتم التركي بالعلوم فظهر علماء في مختلف فروع المعرفة، الدينية والدنيوية وفي العلوم العقلية والتطبيقية واشتركوا في الإنجازات العلمية والفنية للدين الإسلامي، واخذوا مكانهم في الحضارة والثقافة العربية الإسلامية.

وفي الباب الثاني درس المؤلف الفاضل الحضور والوجود والاستيطان التركي - التركماني في العراق، والذي تم على دفعات وموجات وبتواريخ متفاوتة، والعلاقة بين الترك والسومريين، ويستعرض الآراء التي قيلت في ذلك، ويتحدث عن الوجود التركي في العهد الأموي، ويشير الى تواجدهم بشكل جماعي في هذا العهد، وأنه كان لهم وجود بارز زمن الدولة العباسية، ويتطرق الى ازدياد تعداد الأتراك في النسيج العائلي العراقي، واستعانة الخلفاء بالأتراك في إدارة شؤون الدولة والدفاع عنها لتمييزهم بالشجاعة والاقدام وازدياد نفوذهم في مختلف مجالات الحياة.

وحتى في زمن العهد البويهى وجدت وصية لمعز الدولة البويهى (اول ملوك البويهية في العراق) لابنه عز الدولة بخيتار بالاحسان الى الأتراك والرجوع الى مقدمهم سيكتكين التركي الحاجب في مختلف شؤون الدولة، وعلي الجملة فقد كان للأتراك في العهد البويهى حضور في اصقاع العراق كافة.

ثم حل عهد الدولة السلجوقية وقيام الاتابيكيات حيث استمر دور الأتراك في إدارة شؤون الدولة واعتماد السلاطين والامراء عليهم في تدبير شؤون الحياة، وكان الأتراك رؤوسا في الشرطة وافرادا وكذلك كانوا في الجيش رؤوسا وافرادا. ويتحدث المؤلف عن المصاهرات التي تمت بين الأتراك والخلفاء، فهذا الحضور الكبير والكثيف للأتراك وهذه الكثرة العددية هي التي اقامت الاتابيكيات والامارات التركمانية العديدة، وهذه الاتابيكيات والامارات لم تقم من فراغ بقدر ما قامت لملء الفراغ الذي أحدثه ضعف الدولة السلجوقية وبالتالي انحسارها وسقوطها كنظام عام ٥٩٠ م. ومن هذه الاتابيكيات، اتابكية الموصل وatabكية اربل.

والسلطان مضفر كوك بوري التركماني، ويذكر نماذج من جهود الترك في مسائل الفقه والحديث واللغة واصولها وفي حفل المؤسسات والصروح الدينية والثقافية والعلمية.

ثم يخصص صفحات للحديث عن الشخصية التركية ومناقبتها التي ذكرها الادباء والشعراء وكتب التاريخ،

بحيث وجدنا ان الخلفاء والسلاطين والملوك والامراء والوزراء والقادة، يطلبونهم للعمل معهم، لما يتميزون به من صفات جيدة والروح العسكرية العالية التي يتحلي بها التركي، والتي اكتسبها بعد جيل في المعارك التي خاضوها دفاعا عن وجودهم وتأسيسا لكيانهم المستقل. ويقول الجاحظ في هذا الصدد (ان الترك صاروا للإسلام مادة وجندا كثيفا وللخلفاء وقاية). وعزة النفس صفة ثابتة في أبناء الترك ولا يغدرون بمن يلجأ اليهم او يستنجد بهم، ويعتزون بأنفسهم فلا يجوز لأي فرد من المجتمع التركي ان يصبح عبدا، ويمتاز التركي بالشجاعة والجرأة والشدة، إضافة الى سجايا أخرى ومنها: نجدة المحتاج والصبر والإنسانية والذكاء والنظافة والاهتمام بالادب والشعر، وبروز شعراء كبار إضافة الى الاهتمام بالملاحم وشعر التصوف، والمثنويات، ويورد نماذج لهذه الاشعار والحكايات والاساطير، ويبين انهم عرفوا بالتأليف بالعربية والفارسية والتركية، كما كتبوا بالعربية بوصفها لغة الدين والإسلام، وبالفارسية بوصفها لغة الثقافة والإدارة، وبالتركية بوصفها لغة الام، ثم سادت اللغة التركية في الكتابات والتأليف بشكل مطلق، والأمة التركية حية في فنونها المتوارثة. وفي مجال العمارة قال احد الأساتذة (ان اعظم الآثار الإسلامية وأرقاها ترجع الى عهود تركية ومغولية) التي منها عهد السلاجقة والمماليك والمغول ومغول الهند والصفييين والعثمانيين، وان اعمالا معمارية مهمة ما تزال تزين ولايات واقليم ومدن تركية واسلامية، واخرى غيرها التي وصلت اليها اليد التركية في شرق الأرض وغربها، وان بصمات المعماريين الأتراك ما تزال شاخصة في الجوامع والجسور والمدارس والمستشفيات.

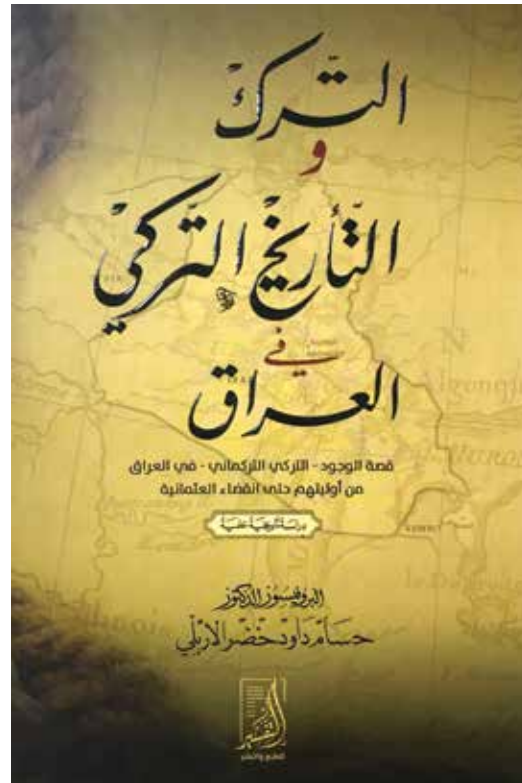
(١)

الترك او التاريخ التركي في العراق

وقبر غيزستان وطاجيكستان) وامبراطورية الهون التركية (٢٢٠ قبل الميلاد - ٢١٦ بعد الميلاد) وامبراطورية التاباج التركية (٣١٦ - ٣٩٤ م) وامبراطورية الابر (٣٩٤ - ٥٥٣ م) وامبراطورية كوك تورك (٥٥٣ - ٧٤٥ م) وامبراطورية اويغور (٧٤٥ - ٩٤٠ م ١٢٨ - ٣٣٩ للهجرة). كما ان هناك دولا وامبراطوريات تركية ظهرت بعد اعتناق الإسلام، وهي دولة القراخانيين والسلاجقة الاتراك والامارات التركية التي ظهرت في العهد السلجوقي. ويتطرق المؤلف بعد ذلك الى الدولة المغولية والامبراطورية العثمانية، باحثا عن بدايات نشوء هذه الإمبراطورية وتوسعها ومعلومات عن السلاطين العثمانيين. كما ان هناك امارات ودول تركية ظهرت في العهد العثماني، ومنها دولة بني تيمور ودولة قره قوينلو ودولة آق قوينلو والدولة الصفوية وحتى في اليمن ظهرت الدولة الرسولية ودولة المماليك البحرية في مصر والشام.

ويسلط الباحث الضوء على ديانة الترك قبل الإسلام ثم اسلامهم وان اول اتصالهم بالإسلام بوجه عام كان في مستهل الفتوحات الإسلامية في بلاد وراء النهر، في زمن الخليفة (عمر بن الخطاب ر.) ووجد الترك في المسلمين قوما غازين، ولكن دون سبي او نهب او سفك لدم طمعا في مال كما يفعل الغزاة، ووجد المسلمون في الترك قوما مقاومين جبابرة. وهناك آراء كثيرة أخرى قيلت عن اتصال الاتراك بالإسلام، وللترك دور مهم في نشر الإسلام ونهضته، وحرصوا علي الجهاد علي الفرنجة الصليبيين، وساهموا او قادوا معارك فاصلة لنشر الإسلام في مناطقهم وفي غيرها من المناطق، كمشاركة اترك بخارى وخوارزم، ويستشهد بدور عماد الدين زنكي بن آق سنقر التركماني صاحب الموصل والشام،

(قصة الوجود التركي - التركماني) في العراق من اوليتهم حتى انقضاء الدولة العثمانية) يتضح لمن يخوض في بطون الكتب القديمة والموسوعات والمصنفات مدي قدم كلمة (الترك او التركمان). وبعد ان يقلب المؤلف الباحث البروفسور الدكتور حسام داود خضر الاربلي صفحات التاريخ الموغل في القدم يقول ان التركمان، ترك لا جدال فيه. ولاشك ان تسمية (الترك) سبقت تسمية (التركمان) ويدرس الكاتب الموطن الاصلي للترك ووجودهم في الأقاليم وفي القبائل والبطون والمدن والقصبات والخيم ومدى انتشارهم عبر القارات والدول، ويقدم معلومات مستفيضة عن تركستان الشرقية والغربية وجمهوريات وسط اسيا (تركمانستان وكازخستان واوزباكستان

الثانية. ويمكن القول ان هذا الموقف كان احد اسباب معاقبة تلغفر واهمال شأنها طول تلك السنين العجاف.

النتيجة

وضعت الثورة التي اشعل اهالي تلغفر التركمانية نارها ضد المحتلين الانكليز، بصماتها بشدة على تاريخ العراق في اوائل القرن العشرين، بحيث انها اضحت الشرارة التي سهلت انطلاق ثورة الشعب العراقي في الجنوب، تلك الثورة التي تدعى في تاريخ العراق المعاصر بـ "ثورة العشرين". والواضح ان وقوف فئة قليلة لا تملك الا اسلحة متواضعة امام جيوش اكبر دولة استعمارية في العالم انذاك، لم يكن الا وليد الروح المعنوية العالية والحس الوطني المرفه ورفض العبودية والاحتلال وتعبيرا عن رغبة هذه الفئة البطلة في العيش مرفوع الرأس، في وطن يعتبرون الذود عن حياضه من اهم واجباتهم القومية والوطنية والدينية. وقد سجل الشعب التركماني في تلغفر كل ذلك بالدماء التي اريقت بيد المحتل انذاك. وكان الملفت للنظر تلاحم كافة الاهالي والعشائر وتكاتفهم ومؤازرة بعضهم البعض في تلك الايام السوداء. ولعل التاريخ يعيد نفسه حينما نجد تعرض تركمان تلغفر الى صنوف من الظلم والحصار والتشتيت والابادة الجماعية والقصف والتخريب في الايام العصيبة التي تلت الاحتلال الامريكي للعراق عام 2003 وخلال فترة وقوعها بيد عصابات داعش الاجرامية.

على انه سرعان ما فطن المواطنون التركمان في تلغفر الذين هم جزء من الشعب التركماني في العراق، الى الالاعيب القذرة التي تستخدم في الخفاء لتشتيت صفوفهم وتقسيمهم الى فئات وطوائف متناحرة، فبدأوا بالرغم من الاحداث المؤسفة التي وقعت هناك بلم صفوفهم وتقوية اللحمة والرابطة القوية التي تشد بعضهم الى البعض الآخر وسجلوا بذلك اروغ مثل للأخوة وصلة الدم والقراية والمواطنة.

وبالرغم من كل ذلك، فانه يمكن القول بان ثورة تلغفر ضد المحتل الاجنبي كانت بمثابة شرارة اشعلت فتيل الثورة ضد المحتل في جنوب العراق وبعد فترة وجيزة جدا¹³. وقد اضحت ثورة تلغفر بمثابة رمز لنضال جميع العراقيين ضد الاحتلال الاجنبي في نظر شعوب اوربا كافة وكانت سببا لتغيير الحكومة البريطانية سياستها في العراق. فقد اتضح للانكليز بعد ثورة تلغفر وما تلاها من الثورة الباسلة التي قامت في جنوب العراق، انه سوف لن يكون بوسعهم ادارة العراق ادارة مباشرة، مما دفعها الى تطبيق نظام الانتداب وفرضه على العراق كوسيلة لتحقيق مآربها الاستعمارية في العراق.

ومن النتائج الايجابية التي افرزتها هذه الثورة، زيادة تماسك وتكاتف كافة العشائر التركمانية والعربية الكائنة في المنطقة، ودفعها لهذه العشائر نحو العمل المشترك يدا بيد ضد الاحتلال الاجنبي.

يصف القائد عبد الحميد الدبوني الذي هو من اهالي الموصل والذي ناضل في صفوف الثوار، يصف هذه الثورة كما يلي: " كانت ثورة تلغفر اول مسمار تم دقه في تابوت النظام الاستعماري في العراق. وتعتبر هذه الثورة مقدمة وشرارة للثورة التي قامت في الجنوب، بحيث انها ازالت كل انواع التردد والتخوف من عدم النجاح لدى العراقيين في الجنوب"¹⁴.

ان موقف اهالي تلغفر من الثورة التي شهدها العراق في عام 1941، يمكن ان يعتبر مثالا لتطلعاتهم في العيش بحرية. فقد ارسل اهالي تلغفر وفدا الى بغداد لتهنئة قادة الجيش العراقي القائمين بالثورة ضد الانكليز والتي اطلق عليها في تاريخ العراق أسم (حركة رشيد عالي الكيلاني)، مظهرين بذلك موقفهم المؤيد لهذه الثورة. وقد احبط الانكليز هذه الحركة الثورية واحتلوا العراق طوال فترة الحرب العالمية

بدأت ثورة تلغفر في الرابع من حزيران لعام ١٩٢٩،¹³ - اما في الجنوب فان الثورة انطلقت من مدينة الرميثة بتاريخ ٣٠ حزيران من نفس العام.

قحطان عيوش التلعفري، المصدر السابق، ص: ٤١٧.¹⁴ -

دونما تمييز بين رجل وامرأة او طفل بوحشية تامة، ونهب وحرقت دور المشاركين في الثورة بوجه خاص. وقد بلغ عدد الدور التي تم حرقها اكثر من 365 داراً. وأذن هذا القائد لجنوده الذين كان اكثرهم من الهنود السيخ وقوات الكوركا (من اهالي بورما) باستباحة المدينة ونهب ما يلاقونه من ممتلكات ولثلاثة ايام متوالية. وتم اتلاف اعداد كبيرة من المواشي والاغنام.

مكث اهالي تلعفر التركمان في سفوح جبال قاراجوغ نحو ثلاثة اشهر لاقوا خلالها الكثير من المآسي والجوع والمرض. وعندما عادوا الى المدينة نتيجة وعد بعدم التعرض لهم، تم سجن وتعذيب المئات منهم واجريت عليهم وسائل تعذيب بشعة. واستوفيت ضرائب مضاعفة من الفلاحين وغيرهم من المواطنين.¹¹

النتائج التي افرزتها الثورة

تعرضت مدينة تلعفر بعد الثورة الى تخريب شامل ومرعب، وتفرق الاهالي الى كل حذب وصوب، ولم يتخلصوا من هول هذه الصدمة سنوات عديدة. وكما اوضحنا اعلاه فقد تعرض العديد منهم الى عمليات تعذيب جسدي ونفسي، وتم اعتقال وجوه المدينة ومتقيها وتعذيبهم ونفي القسم الآخر منهم الى اماكن اخرى نائية¹². ولم يقف الأمر عند حد معاقبة اهالي تلعفر في تلك الفترة، اذ ان المدينة عوملت باهمال تام من لدن الحكومات المتعاقبة سواء في العهد الملكي ام في العهد الجمهوري. وكان ذلك اهمالا متعمدا بل وكأنها عقوبة فرضت على المدينة جزاء ما اقدمت عليه، اذ لم تنفذ أية مشاريع اعمار او مشاريع زراعية او صناعية في المدينة وكأن القدر قد حكم عليها برفعها من خارطة العراق، ناهيك عن المآسي التي تعرضت لها المدينة بعد الاحتلال الامريكي للعراق في عام 2003. والملفت للنظر ان هذه العقوبة الجماعية لا زالت سارية بحق المدينة لحد يومنا هذا.

11 صبحي ساعتي، تركمان العراق على ضوء التطورات التاريخية، المصدر السابق، ص: 186.

12 نفس المصدر، ص: 186.

خسائر جدية في صفوفهم وتشتت قواتهم. ويمكن القول ايضا ان توقيت البدء بحركة التحرير هذه كان خاطئاً، اذ كان الموسم موسم صيف وكان الاهالي صائمين لحلول شهر رمضان اضافة الى انشغالهم باعمال حصاد الحبوب، وقد نتج عن هذه العوامل مجتمعة الاخفاق في الوصول الى اهداف الثورة في تحرير الارض العراقية من المحتل الاجنبي.

خطة اخلاء المدينة

وصلت اخبار الاستعدادات الهائلة للقوات الانكليزية لاستعادة المدينة الى اسماع مواطني تلعفر. ووصل الى علمهم ان هذه القوات ستقوم بهجوم مكثف للاستيلاء على تلعفر مجدداً والانتقام من الاهالي للخسائر التي تكبدتها هذه القوات على ايدي الثوار. واجتمع قادة الثورة ورجالات المدينة وقرروا اخلاء المدينة من ساكنيها لتجنبيهم الويلات ولتكد اقل عدد من الخسائر البشرية. وبدأ المواطنون باخفاء نفودهم وممتلكاتهم الثمينة والبعض من اثاثهم في مخابئ سرية حفروها تحت الارض او في مخابئ بين جدران البيوت. وبدأ زحف الالاف من الرجال ومعهم عوائلهم واطفالهم متجهين الى سفوح الجبال القريبة من المدينة ليتحصنوا فيها اتقاء بطش المحتلين. وفي نفس اليوم المصادف الثامن من شهر حزيران لعام 1920، كانت مدينة تلعفر قد اخلت تماماً الا من بعض المسنين والنسوة والمرضى العاجزين عن الحركة. وامضى الاهالي اول ليلة في العراء او في بعض القرى الواقعة على شمال المدينة. وانزل بعض الثوار العلم العراقي بايديهم من السارية كي لا يمزقه المحتلون، كما قاموا باضرام النار في وسائل النقل ومركز الشرطة ومقر القيادة العسكرية منعا من استفادة المحتل منها، ثم التحقوا بدورهم باهالي المدينة.

دخلت القوات البريطانية بقيادة الرائد كاون المدينة في اليوم التالي (9 حزيران) ومن ثلاثة محاور. وبعد ان تأكد هذا القائد من كون المدينة خالية من الثوار، قامت قواته بتخريب وحرقت وهدم المساكن والمزارع وبقتل من صادفوه

تلك الضرائب بالقوة وباستعمال وسائل التعذيب الجسدي، كانت في مجملها عوامل أجبت نيران الثورة ضد المحتل الغاصب. كما ان وجود كميات كبيرة من السلاح لدى اهالي تلغفر ولدى افراد العشائر بصورة خاصة كان عاملا يشجع الاقدام على الثورة ضد المحتل.

وكان رؤساء العشائر ينسّقون حركة الثورة في تلغفر بالاشتراك مع كبار شخصيات عشائر تلغفر التركمانية وامام الجامع الكبير ويعقدون اجتماعات متوالية للاعداد للثورة.

الثورة تبدأ...

بدأت الثورة في شهر حزيران من عام 1920. وكان الموسم موسم حصاد. ورغم انشغال القرويين بالحصاد، فانهم تقلدوا اسلحتهم والتحقوا بالثوار. وبدأت الثورة بالهجوم على القلعة التي كانت قوات الاحتلال متمركزة فيها بعد ان قطع الثوار خطوط التلغراف التي كانت تؤمّن الاتصالات بين تلغفر وبين الموصل في عدة مواضع. وادى انقطاع خطوط التلغراف الى تأخر وصول الامدادات العسكرية من القوات الانكليزية الى الحامية في تلغفر. غير ان خطة الاستيلاء على القلعة لم تتكلل بالنجاح، وتجمع الثوار على اثر ذلك في قرية تقع على مقربة من تلغفر، مما ادى الى فرار قائد حامية القلعة الانكليزي الميجر بارلو ناجيا بجلده.

وفي اليوم الرابع من شهر حزيران تمكن احد الضباط التلغفريين من قتل الكابتن ستيوارد البريطاني. وتجمع الثوار ليقوموا بحملة اخرى على القلعة تمكنوا فيها من السيطرة عليها. وشارك اهالي تلغفر وافراد العشائر القادمين من القرية المذكورة في هذه العملية. وداهم المهاجمون دوائر الدولة ومساكن الانكليز الكائنة داخل القلعة واستولوا على اسلحة الشرطة وقوات الدرك. وحينما قام بعض الجنود وثلاثة من الضباط الانكليز باطلاق النار على المهاجمين، تمكن هؤلاء من اسكاتهم عن طريق رمي قتابل يدوية عليهم وأسر نائب الحاكم السياسي البريطاني الميجر بارلو. وعندما

حاول هذا الاسير الفرار من ايديهم تم قتله من قبل الثوار. وأرسل الانكليز قطعات عسكرية من الموصل الى تلغفر مؤلفة من مدرعتين وعدد من الشاحنات العسكرية (اللوريات)، غير ان الثوار تمكنوا من تحطيم هذه القوة ايضا. والتحق عدد غير قليل من المقاتلين العرب من عشيرتي شمر والجبور الى صفوف الثوار واعلنوا عزمهم على مساندة اهالي تلغفر التركمان في حركتهم المباركة هذه، وتكلت بداية الحركة بالنجاح. وتحرك الجمع نحو تلغفر ودخلوا البلدة وسط تظاهرات الفرح والسرور. وكان اول عمل قام به الثوار هو انزال العلم البريطاني ورفع العلم الوطني على السارية بدلا عنه. وبذلك تكون تلغفر اول مدينة يرتفع فيها العلم العراقي داخل الوطن.

وفي اليوم التالي اجتمع رؤساء تلغفر التركمان بعدد من رؤساء العشائر العربية مثل عشائر شمر والجبور والجحيش والكركر والحسينات والبو مبطوط وتباحثوا معهم حول خطط التحرك نحو الموصل. وارسل المجتمعون خطابا الى جمعية العهد في الموصل لاستيضاح رأيها حول التحرك الى الموصل. كما وجه المجتمعون انذارا باسم الشعب العراقي الى الحاكم السياسي البريطاني في الموصل يتضمن وجوب مغادرته ارض العراق.

كان القوات البريطانية تملك ترسانة ضخمة من مختلف انواع الاسلحة المتطورة ومجهزة بمدافع وطائرات. ونتج عن هذا التفوق العسكري اخفاق الثوار في تحرير مدينة الموصل واضطرارهم الى الانسحاب باتجاه تلغفر. وكان من بين اسباب عدم نجاح الثورة عدم وجود قائد عام للحركة وضعف التنسيق بين قوات الثوار وبطء تقدم هذه القوات. على ان اهم عامل ادى الى هذه النتيجة السلبية، هو قلة الاسلحة التي كانت بيد الثوار وكون هذه الاسلحة قديمة وبدائية، بالقياس الى امتلاك القوات البريطانية اسلحة متطورة ومتنوعة وكثيرة. كما ان الطائرات البريطانية امطرت الثوار بسيل من القنابل مما ادى الى الحاق

هذه الفئات، وكانت المعونات المادية والدعم المعنوي تقدّم الى هؤلاء الاقليات بغير حساب. وابتعدت الادارة البريطانية كافة الموظفين العاملين في تلغفر عن وظائفهم واحلّت محلهم اشخاصا من المسيحيين. ويؤيد ذلك ان فرع الموصل لجمعية " العهد" التي كانت احدى حركات المقاومة ضد المحتلين، كان قد وزع منشور عديدة دعا فيها المواطنين من غير المسلمين الى عدم الوقوع في هذا الفخ الذي تنصبه لهم القوات المحتلة والوقوف صفا واحدا مع سائر اخوانهم العراقيين، حاثا اياهم على الوقوف على الحياء على الاقل في اية مصادمة مسلحة محتملة قد تقع بين حركات المقاومة الوطنية وبين المحتلين. كما كان رجال الدين وائمة المساجد في تلغفر يبذلون نشاطا كبيرا في دعوة المواطنين الى الثورة ضد الانكليز.

العامل القومي والوطني

كانت الجمعيات التي ألفها التركمان والعرب في الموصل تلعب دورا كبيرا في الإعداد الفكري وشحن النفوس للثورة ضد المحتلين. وتشكلت في سوريا بعد الحرب العالمية الاولى حكومة محلية من قبل المواطنين تتحرك بوازع من الشعور القومي العربي. وكان لجمعيتي "العهد" و "العلم" المؤسستين في دمشق ولفروعهما في حلب ودير الزور والموصل دور كبير في تنقيف المواطنين واعدادهم نفسيا للثورة ضد المحتلين. وقد اتحدت هاتان الجمعيتان فيما بعد واتخذت الجمعية لنفسها اسما هو "جمعية العهد العراقي". وكان الأمين العام لهذه الجمعية شخص من اهالي تلغفر يدعى ضياء يونس وينتمي الى عشيرة " البو دولة " المعروفة في تلغفر¹⁰.

العوامل المادية والاقتصادية

وفيما عدا العوامل المذكورة اعلاه، فان المعاملة التعسفية لقوات الاحتلال ضد المواطنين وفرضها ضرائب كبيرة تثقل كاهلهم وتحصيلها

10 تخرج ضياء يونس من كلية الحقوق في بغداد، وانتخب نائبا في البرلمان العراقي عن الموصل، واغتيل في عام 1937 بعد حركة بكر صدقي.

كانت الشخصيات والقادة ورؤساء العشائر يعقدون اجتماعات مكثفة خارج مدينة تلغفر للاعداد لخطّة الثورة ضد الانكليز وتفاصيل حركة المقاومة التي قرروا تفجيرها ضد المحتل، وشرعوا بعد ذلك بالاتصال برؤساء العشائر العربية الكائنة في تلك المنطقة⁸.

يؤكد الكاتب شاكّر صابر الضابط ان هذه الثورة التي عرفت لدى اهالي تلغفر بأسم (قاجا قاج)، شارك فيها كافة اهالي تلغفر والعشائر التركمانية فيها ومن بينها عشائر سيدلر وايلخانلير وفرحاتلير وقصابلر وبيرنزار وغيرهم من العشائر في تلغفر⁹.

الاسباب الرئيسية للثورة

بالاضافة الى العوامل الدينية والوطنية والقومية التي كانت من الاسباب الرئيسية لحركة المقاومة ضد المحتل والتي امتدت فيما بعد الى المناطق الجنوبية ايضا من العراق، كانت المعاملة السيئة للانكليز تجاه ابناء البلد عاملا في تأجيج النفوس ضد هؤلاء الغزاة. كما اثرت الانتصارات التي احرزتها القوى الوطنية في تركيا ضد المحتلين الاجانب تأثيرا ايجابيا في نفوس العراقيين وبالاخص لدى المواطنين في تلغفر القريبة من الاراضي التركية قياسا الى المناطق الجنوبية من العراق.

العامل الديني:

كانت النزعة الاسلامية القوية لدى العراقيين احد اهم العوامل للنضال ضد المحتلين الاجانب، وكان الاهالي في تلغفر يكتون مشاعر قوية من الكراهية للغزاة الانكليز الذين دنسوا تراب وطنهم. وكانت تصرفات افراد وقادة القوات البريطانية تزيد من هذه المشاعر. اذ كان المحتلون يعاملون افراد الاقليات الدينية من غير المسلمين معاملة متميزة وكأنهم هم حماة

1960، ص: 133 - 138..

8 صبحي ساعتي، تركمان العراق على ضوء التطورات التاريخية، مؤسسة الابحاث التاريخية والوثائقية، استانبول، 1996، ص 185.

9 شاكّر صابر الضابط، نفس المصدر، ص: 139.

أول ثورة ضد الاحتلال البريطاني للعراق
تؤكد الوقائع التاريخية ان التركمان بدأوا بالثورة ضد قوات الاحتلال البريطانية قبل ان تبدأ نيران الثورة بالاندلاع في جنوب العراق من قبل العشائر العربية والمواطنين العرب هناك. فالثابت ان المواطنين التركمان في تلعفر كان لهم شرف البدء بالثورة ضد القوات الانكليزية المحتلة للعراق بتاريخ 4 حزيران 1920 ، بينما انطلقت اول شرارة للثورة ضد الانكليز بدءا من الرميثة بتاريخ 30 حزيران من العام نفسه. ان حركة العصيان المسلح التي ارتقت الى درجة الثورة ضد الجيش البريطاني والسلطات البريطانية المحتلة للعراق، كانت بمثابة باكورة اطلقت اول شرارة لثورة الشعب العراقي ضد الاحتلال الاجنبي، ومقدمة لتلك الثورة. فقد انتشرت الثورة من تلعفر لتعم كافة انحاء العراق خلال فترة قصيرة جدا، وأظهر ذلك عزم الشعب العراقي على الوقوف بوجه المحتل ومقاومته بكافة السبل المتاحة أمامها بثورة عارمة عرفت في صفحات التاريخ باسم " ثورة العشرين".

انهزمت قوات الامبراطورية العثمانية في اواخر الحرب العالمية الاولى عام 1918 ونتج عن ذلك احتلال القوات البريطانية للعراق احتلالا عسكريا. وكما هو ثابت تاريخيا فان مدينة الموصل احتلت من قبل القوات البريطانية بعد تاريخ وقف اطلاق النار بين الطرفين المتحاربين، واجبر الانكليز الجيش العثماني على الانسحاب من الموصل، وكان ذلك خرقا لقواعد القانون الدولي بهذا الصدد. وهكذا استلم الحاكم اليااسي البريطاني ليجمن مدينة تلعفر من قائممقام تلعفر محي الدين بك. وقد اظهر الشعب العراقي برمته ونقمة ضد الاحتلال البريطاني وعزمه على الخلاص من ربة الانكليز في اقرب فرصة. وبدأ المثقفون التركمان في كركوك والموصل خاصة بالاتصال برؤساء حركة المقاومة في بغداد والمناطق الجنوبية من العراق بغية التعاون والعمل المشترك ضد المحتل⁷.

7 شاكرك صابر الضابط، موجز تاريخ التركمان في العراق، الجزء الاول، مطبعة المعارف، بغداد،

وتفيد هذه السالنامة ايضا ان جميع اهالي تلعفر هم اترك (تركمان)¹.

التكوين الأثني والبنية الاجتماعية لتلعفر
يقول الكاتب الانكليزي ادموندز في كتابه (كرد، ترك، عرب): " ان التركمان هم العنصر الغالب في تلعفر"². ويؤكد الكاتب العراقي رزوق عيسى بدوره على كون تلعفر مدينة تركمانية بقوله " ان اهالي تلعفر هم من التركمان وانهم يتكلمون بلهجة تركمانية تشابه لهجة الجاغتاي التركية"³. ويؤيد المؤرخ العراقي الشهير عبد الرزاق الحسني كون تلعفر مدينة تركمانية⁴. اما مؤلف كتاب (ثورة تلعفر) قحطان عبوش التلعفري، فانه يفيد في كتابه المذكور بما يلي: " ان قسما من اهالي تلعفر هم من أصول تركمانية، والقسم الباقي هم من اصول عربية. غير ان جميع اهالي تلعفر يتكلمون باللغة التركية ومنذ زمن بعيد، وان العادات والتقاليد السائدة في تلعفر هي نفس العادات والتقاليد لدى بعض المدن التركية القريبة من الحدود العراقية"⁵.

يتألف المجتمع التلعفري من عدد كبير من العشائر. وتتركز كل عشيرة بكثافة في مناطق معينة. غير ان هذه العشائر تتعايش فيما بينها كأفراد وجماعات في أحسن صورة، كما ان لهم جميعا عادات وتقاليد متطابقة سواء من حيث ادارة العشيرة او في شؤون الزواج والتعازي والاعياد وسائر المناسبات الوطنية والقومية. ويلاحظ بالاضافة الى ذلك ان اسماء جميع هذه العشائر هي اسماء تركمانية⁶.

- 1 انظر: سالنامة الموصل – سلسلة السالنامات العثمانية، اعداد معهد كلوبال ستراتيحي، انقره، 2005، ص 163.
- 2 ج. ادموندز، كرد ترك عرب، الترجمة العربية : كوركيس عواد، 1957 ، ص: 195.
- 3 رزوق عيسى، موجز جغرافية العراق، بغداد 1922، ص: 258.
- 4 عبد الرزاق الحسني، العراق قديما وحديثا، بغداد 1982، ص: 262.
- 5 قحطان عبوش التلعفري، ثورة تلعفر لعام 1920، بغداد 1969، ص: 60 – 61.
- 6 حبيب الهرمزي واكرم باموقجي، العشائر التركمانية في العراق، منشورات معهد كلوبال ستراتيحي، انقره، 2005، ص: 46.

ثورة تلغفر ضد الاحتلال الاجنبي في العراق *

الخطاب (ر). وفي العام 660 الهجري وقعت تلغفر ومعها الموصل بيد هولاء، ثم تعاقبت عليها الدول والامارات التركمانية مثل الاتابكيين والايلاخانيين والجلانريين والقره قويونليين والآق قويونليين ومن ثم العثمانيين. والجدير بالذكر ان التركمان استوطنوا هذه المنطقة من العراق واتخذوها وطناً لهم منذ عام 54 الهجري المصادف للعام 647 الميلادي.

تلغفر في السالنامات العثمانية

يرد ذكر تلغفر في السالنامة العائدة لعام 1325 الهجري بالشكل الآتي:

" تتألف ناحية تلغفر من تسع محلات، وهناك قلعة مشيدة على تل مرتفع في وسط المدينة التي استقت اسمها من تلك القلعة. وتوجد داخل القلعة بناية تستخدم كمقر للدوائر الحكومية، وخانان كبيران وحمام واحد وثمانية او تسعة مساجد ومدرسة للصبيان وعدد من البنايات الاخرى"

اما السالنامة المؤرخة 1330 هجرية، فقد ورد فيها ان تلغفر تتألف من تسع محلات، وان عدد الدور فيها يبلغ 1500 داراً، وانه توجد في داخل قلعة هذه المدينة بناية حكومية كبيرة واربعة او خمسة من البيوت العائدة الى الاهالي، وان فيها جدول ماء يصب من الشمال نحو الجنوب ويكفي لتلبية احتياجات الاهالي من الماء، وان اهالي البلدة مستقرون وليسوا رحالة، وانهم يشتغلون بالزراعة وتربية الحيوانات، وانهم يشتهرون بالشجاعة والكرم بدرجة كبيرة وهم في نفس الوقت يتعايشون مع العشائر المجاورة والقريبة منهم بسلام ومحبة. وتذكر هذه السالنامة المؤرخة في عام 1330 للهجرة ان اهالي تلغفر يتكلمون بلغة تركية قريبة من لهجة الجاغتاي التركية.

تعتبر ثورة تلغفر ضد الاحتلال الاجنبي للعراق من أروع صفحات النضال الوطني في بدايات القرن العشرين. وكانت هي الشعلة التي أنارت الطريق للثورة التي أندلع أوارها في جنوب العراق فيما بعد. ان الوقوف بوجه انكلترا التي كانت اقوى دولة استعمارية في العالم انذاك بأسلحة ومقاتلين محددين، لم يكن الا مثلاً للجرأة الفائقة وتعبيراً عن الوطنية الصادقة لدى هؤلاء الأبطال. وما المآسي التي حصلت في تلغفر خلال السنوات الاخيرة الا تكرار لما قاساه الشعب التركماني في تلغفر خلال ملحمة " قاجا قاج" قبل نحو مائة عام من الزمن. على ان تركمان تلغفر سرعان ما فطنوا بالأعيب القدرة التي خطط لها الكثيرون لبث الفرقة والكراهية بين ابناء المدينة الواحدة وبدأوا في العيش اخوة متحابين يدا بيد.

تشكل مدينة تلغفر نقطة البداية في الشمال الغربي من المناطق التي يسكنها تركمان العراق. ويقع هذا القضاء التابع ادارياً لمحافظة نينوى (الموصل)، في الشمال الغربي من الموصل وعلى مبعده 70 كيلومتراً من هذه المدينة. ويمتد تاريخ تلغفر الى 6000 عاماً قبل الميلاد. وكانت المدينة مسرحاً للحروب التي خاضها الحيثيون والرومان في العصور السحيقة في القدم. اما قلعة تلغفر الشهيرة التي هدمها الداعشيون الجناة^(٥)، فانها شيدت في عصر الآثوريين. وفتح المسلمون المدينة في العام الثامن من الهجرة اي في عهد الخليفة عمر بن

* هذا المقال مستل بتصرف من مقال للكاتب نشر في العدد الخامس من مجلة تحليلات الشرق الاوسط الصادرة من مركز الشرق الاوسط للدراسات الاستراتيجية – مايس 2009

وكذلك تشغيل الالاف من الايدي العاملة العاطلة لأبناء محافظة كركوك العراقية. ان الأصابع والايادي التي تحركت وحركت من خارج كركوك لغرض التأجيل (وفي نيتهم الالغاء) لحفل افتتاح المطار، انما هو هدف الى توجيه طعنة من الخلف لقتل ولادة المطار وهو ما يزال في المهد، لكن امر الله كان مفعولا وتم بعونه افتتاح المطار في شهر أكتوبر لسنة 2022 والحمد لله.

ان محافظة كركوك تشهد استقرارا أمنيا ملحوظا ونجاحات مستمرة لأبناء القوات المسلحة من ابطال جهاز مكافحة الارهاب والشرطة الاتحادية وجميع التشكيلات الامنية الاخرى والتي كانت سببا مباشرا في صدور التوجيهات من رئاسة مجلس الوزراء لتشغيل مطار كركوك الدولي واحالته للعمل عن طريق الاستثمار.

ولا يسعنا الا تقديم الشكر نيابة عن اهالي كركوك جميعا، والاشارة الى الدور الكبير والجهد العالي والمتابعة المستمرة لكل من حاول ويحاول ادخال الفرحة والسرور الى نفوس أبناء مدينتنا العزيزة من مسؤولين ونواب في مدينة كركوك وكذلك سلطة الطيران المدني والجهات الساندة الاخرى. ان اهالي كركوك الاصلاء يقدمون شكرهم الجزيل لجميع المسؤولين والنواب والوزراء ولجميع منتسبي وكوادر وزارة النقل والمواصلات وسلطة الطيران المدني لجهودهم المثابرة والكبيرة والفعالة في هذا المجال. وانهم في نفس الوقت يستنكرون الاصوات النشاز التي تتجاوز على من يعمل بجد واخلاص من أجل مصلحة مدينة كركوك ومواطنيها الأعزاء والذين هم مجموعة ممن لا يريدون الخير لأهالي مدينة كركوك. وان الطريق لافتتاح مطار كركوك قد عادت وتم افتتاح مطار كركوك الدولي لأجل خدمة جميع أهالي مدينتنا العزيزة والمساهمة في تطور محافظة كركوك في كل المجالات وفي مقدمتها المطار الدولي عبر نجاح كل المشاريع في مدينة كركوك العراقية.

المنشآت التي يجب أن تتواجد في كل مدينة كبيرة في العالم خاصة اذا كانت هذه المدينة تريد أن يكون لها إتصال مع المدن داخل الوطن والدول المجاورة وكذلك بالعالم الخارجي. حيث تعتبر المطارات بمختلف انواعها ومسمياتها مراكز للتجارة المحلية والدولية، وكذلك نقل الركاب والبضائع من وإلى كافة المناطق في جميع أنحاء العالم ومثلها مثل العديد من القطاعات الاقتصادية الاخرى المهمة للبلد. والجدير بالذكر ان من بعض اهم الميزات والفوائد المهمة للمطارات المحلية والدولية هو الدعم الاقتصادي للبلد في مختلف مناحي الحياة.

فقد اصبحت المطارات ظاهرة حضارية عالمية، فان أغلب بلدان العالم تقاس بعدد مطاراتها بحسب حركة المسافرين عبرها وكذلك سهولة الانتقال لمواطنيها والسفر عبر أكثر من منفذ، ولا ننسى كذلك دعم قطاع السياحة للبلد. وقد استبشر اصحاب وسكان مدينة كركوك الأصلاء بكافة مكوناتها وبعض من أهالي المدن الأخرى، نقول استبشروا خيرا باخبار افتتاح مطار كركوك المدني او الدولي، ولكم تسميته كيفما تشاؤون في هذا اليوم المبارك الا وهو يوم 16 تشرين الأول 2022.

وبنيت الامل على عجل من أجل حراك اقتصادي لمحافظة كركوك التي عانت ولا تزال من الالهال القسري المتعمد لأكثر من عقود وبعد الاحتلال او التحرير او البناء والهدم بل ان كثيرا من اهالي صلاح الدين وخاصة تكريت وسامراء وبيجي وطوز خورماتو، وكذلك ديالى وقسما من اهالي الموصل رحبوا وسعدوا جدا بنبا افتتاح مطار كركوك، كونه سيخفف كثيرا من متاعب السفر الى بغداد او أربيل او السليمانية.

ناهيك عن العرس الكبير الذي انتظره بشوق أصحاب واهالي كركوك. حيث انه وبالإضافة الى ما ذكر، يجب الإشارة الى المردود الاقتصادي الكبير للمطار،

افتتاح مطار كركوك الدولي

في المحافظة، الذي يمثل نقلة نوعية لمستوى الخدمات وسيوفر فرصاً للعمل، ويعمل على تسهيل النقل، وتسهيل حياة المواطنين.

ونأمل أن تكون هذه الخطوة بوابة انطلاق نحو آفاق جديدة من الإنجاز والبناء على ما تحقق من أجل المستقبل الواعد الذي نتطلع اليه، من أجل كركوك وأهلها الكرام.

تم افتتاح المطار في السادس عشر من شهر تشرين الأول سنة 2022 ، تزامناً مع حلول الذكرى الخامسة لعمليات فرض القانون في شهر أكتوبر سنة 2017.

وقد هبطت على أرض مطار كركوك الدولي الطائرة الرئاسية العراقية، وتم افتتاح مطار كركوك وحلم أهاليها جميعاً بحضور قائد المقر المتقدم للعمليات المشتركة الفريق ركن علي الفرجي، ومعاون المحافظ للشؤون الفنية المهندس علي حمادي وقائد شرطة كركوك اللواء كاوه غريب وعدد من المسؤولين في سلطة الطيران المدني والمنافذ الحدودية . وصلة بموضوع افتتاح المطار، نود تنوير القراء الأعضاء بان المطارات وخاصة المدنية والدولية منها مهمة جداً للتنمية في أية منطقة ما في العالم.

فانشاء وتشغيل المطارات المدنية في أية مدينة وخاصة في مدينة الذهب الأسود كركوك العراقية تكون حيوية للتنمية

الاقتصادية في هذه المدن والبلدان والمناطق.

وأصبحت المطارات المدنية والدولية من أهم

على بركة الله وحفظه ، حلم أهل كركوك ومكوناتها الكريمة أصبح حقيقة

في فرحة عارمة لجميع أبناء ومكونات محافظة كركوك العراقية وبعد طول انتظار، تم زف البشرى بهذا الحدث المهم حيث افتتح معالي وزير النقل الكابتن ناصر حسين الشبلي ممثل رئيس مجلس الوزراء مصطفى الكاظمي والسيدة هيام نعمت كوبرلو وزيرة المالية وكالة والسيد محافظ كركوك راكان سعيد علي الجبوري، مطار كركوك الدولي . هذا وبعث السيد رئيس الجبهة التركمانية العراقية الاستاذ حسن توران بهاء الدين تهنائه الحارة والخالصة لمناسبة افتتاح مطار كركوك الدولي يوم 16 اكتوبر 2022 حيث قال توران في معرض تهنئته باننا أكدنا دوماً على ان توفير الامن والاستقرار جزء مهم من متطلبات التنمية والاعمار، ونبارك افتتاح مطار كركوك الدولي امام الرحلات الدولية والمحلية، وهو حق مشروع لأهالي كركوك الكرام منذ عقود ، على أمل تحقيق مشاريع استراتيجية جديدة تسهم في تحسين الخدمات وتنمية اقتصاد كركوك.

ومن جانب آخر، اصدر رئيس الكتلة التركمانية في مجلس النواب العراقي النائب ارشد الصالحي برقية تهنئة بمناسبة افتتاح مطار كركوك قال فيها: نهني أهالي كركوك الكرام بجميع مكوناتهم الكريمة بمناسبة افتتاح مطار كركوك الدولي بعد سنين من الانتظار والعمل الجاد لأجل افتتاحه أمام الرحلات. واننا نؤمن عالياً جميع الجهود والمساعي الدؤوبة التي ساهمت في انجاز هذا المشروع الاستراتيجي والمهم لأبنائنا

وموحد. فمن العبث محاولة تغيير المعيار الصائب. إذ أن هذه المحاولة تندرج في خانة الذنوب. وبالتأكيد فإن أي أحد قد حاول أن يسلك ذلك الطريق قد فشل وعاد يسحب وراءه أذيال الخيبة.

ربما رأيتم ما يشير إلى ذلك سواء في السياسة الدولية أو في القضايا العقائدية. ولعلكم رأيتم من كانت صورته الملونة تزيّن أركان الشوارع قد أصبح محتاجاً في يوم لاحق لتحية مقتضبة ممن يمر من جواره ولم يحظ بها. لماذا؟ لأنه لم يفكر في إلقاء التحية على من رآهم وهو يرتقي إلى القمة، بل لم يجد في نفسه ما يوعز إليه بذلك، فترجّل ولم يجد من يلقي إليه بالتحية.

ولنتمعن أيضاً، ألا يوجد عكس ذلك؟ هناك الكثيرون بالتأكيد. فقد ترك الكثيرون ذكراً طيباً عندما كانوا على قيد الحياة وبعدما اختطفتهم يد المنون، وقال الكثيرون أنه يصعب ملء الفراغ الذي أحدثوه. فمن أية طينة ترومون أن تكونوا؟

إن المعادلة التي يجب علينا جميعاً أن ندركها هي هذه. فمن تصادم الأفكار تبرز بارقة الحقيقة ووجهها، فلندع المجال لذلك بإيمان ثابت، عندها ننجح في مسعانا وتتفوق أفكارنا ومبادئنا.

ولكن وبربكم لا تخلطوا الأمور ببعضها، فنحن نتحدث هنا عن تصادم الأفكار وتنوعها ولا نتحدث عن صدام الإنسان ورجال الفكر والعقيدة ومن يتولون مسؤولية العمل. حذار من خلط الأمور ببعضها أيها الأحبة.

وليتذكر من يسلك مثل هذا الطريق ما ذكرناه في أحاديث سابقة. قلنا لهم أنه يجدر بكم أن تلقوا التحية على من هو في جانبي الطريق عندما تصعدون بطريقكم إلى القمة، لأنكم سوف تواجهون نفس الأشخاص عندما يحين موعد نزولكم منها، وهذا محتمّ إذا كنتم تفكرون بهذا النمط. وربما سيكون الآخرون يرتقون إلى القمة وسيلقون إليك بالتحية وهم صاعدون.

ولنتذكر قليلاً ما قاله السلف الصالح:

- تميل الأشجار برأسها إلى الأرض عندما تثمر كثيراً.
- لا يمكن أن يطلّ عليك الربيع بزهرة وحيدة.
- ما يمكن أن تفعله اليد الواحدة، بينما اليدان الاثنان تصفّقان.
- من يعلم كثيراً، يخطئ كثيراً.
- لا تتكون البحيرة إلا من قطرات متعددة.

فهل أنتم تبتغون البحيرة؟ إذن عليكم الاستفادة من كل قطرة متوفرة لتكملوا ذلك. وفي دنيا الفكر نسمّي ذلك العقل المشترك.

ولنعلم أن من أهم أسباب عدم اللجوء إلى العقل والفهم المشترك هو الغرور وحب الذات، كم منّا قد تخلص من أدران هذا المرض وخلق لنفسه سجل مسيرة نظيفة ببربكم؟

إن المعيار الذي نلتزمه هو معيار واحد

من تصادم الأفكار تبرز بارقة الحقيقة

وعندما نقول إن بارقة الحقيقة تنبع من تصادم الأفكار، فإننا نقصد بذلك في يومنا هذا القرار المشترك والشورى في الأمر، ولا بد أنكم تدركون الآن أن ذلك أكثر ما نحتاجه في هذا الزمن.

ولنفكر معاً، لماذا تؤسس الجمعيات والمنابر الفكرية ولماذا يجتمع الناس من أجل فعاليات اجتماعية؟ فإذا لم تكن هناك حاجة للعقل المشترك فستكون هناك مبادرات فردية صرفه وسيفكر الشخص الواحد فيما يراه صحيحاً ويطبق أفكاره وحيداً فرداً.

ومن أمراض عصرنا أن هناك من ينال النجاح في مسعاه ويبرز اسمه بشكل لامع فيتصور أنه ليس بحاجة إلى أي أحد كان فيبدأ في اتخاذ خطوات فردية مبسترة، وللأسف فإن بعض من هؤلاء ربما يتمنى ألا ينجح أي شخص آخر في مسعاه لكي يبقى وحيداً في خانة النجاح ويتصور أن ذلك مما سيرفع من مكانته.

في حين أن الأمر هو بعكس ذلك تماماً. فعندما تخبو شعلة هذا الشخص بينما يتوهج لهيب من يستند على الفهم المشترك والتشاور واستمزاك آراء الآخرين فترتفع رايتهما بينما تنتكس الراية الأخرى.

كنت في كثير من أحاديثي إلى الفضائيات المحلية والأجنبية استشهد بمقولة اعتاد الكثيرون من أجيالنا السابقة ترديدها، عندما كان الأمر يتعلق بأهمية الحوار وتبادل الرأي بدل الانفراد بأحكام مسبقة لا تتيح للطرف الآخر بيان رأيها فيها.

وقد أورد قاموس المعلم ناجي تلك المقولة المتمثلة بعبارة "من تصادم الأفكار تبرز بارقة الحقيقة" مبيناً أن تلك المقولة تعود للشاعر والمفكر التركي الكبير نامق كمال.

لقد ذهب الأستاذ الكبير إلى التأكيد على أهمية الحوار، حتى لو كانت الأفكار متضاربة وتعاكس بعضها البعض، فمن مناقشة كل شيء يسهل الوصول إلى الحقيقة المثلى والرأي الصائب.

لا بد أنكم قد صادفتم في بعض المقالات أو الأحاديث أن هناك لوحة كبيرة معلقة في بوابات وقف نوبل تقول: إذا كان هنا اثنان يفكران بنفس الشكل، فإن أحدهما هو زائد عن الحاجة!

ولا ننسى أن مولانا جلال الدين الرومي قد قال في الزمن الغابر: إذا كنت تملك عقلاً سديداً، فصادق شخصاً عاقلاً آخر، تتدبر أمورك بالاستئناس برأيه.

KERKÜK VAKFI

قارداشلق

مجلة ثقافية فنية أدبية تراثية

السنة ٢٤ العدد ٩٦ تشرين الاول - كانون الاول ٢٠٢٢

ISSN : 1302 - 2857

قارداشلق

مجلة ثقافية فنية أدبية تراثية

صاحب الامتياز باسم وقف كركوك
المدير المسؤول
ارشاد هورموزلو

رئيس التحرير
صبحي ساعتجي

العنوان البريدي
P.K. 20 Cerrahpaşa / İSTANBUL
Tel: (0212) 584 00 75

العنوان الالكتروني
www.kerkukvakfi.com

المقر العام
Haseki Sultan Mahallesi Kuka Sokağı
Huzur Apt. No: 1 / 1
Fındıkzade / Fatih / İSTANBUL

الهيئة العلمية

د.د. ياوز اقبنار / د.د. زينب آي كن
د.د. عبدالخالق باقر / د.د. هاشم قاربوز
د.د. ماهر نقيب / د.د. صبحي ساعتجي
د.د. صائم سقاو غلو

الممثلون

حبيب هورموزلو (انقرة)
نجات كوثر اوغلو (كركوك)
علي احسان نقيب (الولايات المتحدة)

هيئة التحرير

كمال بياتلي / ايديل ارول
ارشاد هورموزلو / حبيب هورموزلو
ماهر نقيب / اجار اوكان
صبحي ساعتجي / صبحي صالت
صبحي ناظم توفيق / ناظم ترزي اوغلي

قارداشلق

مجلة محكمة

تصدر عن وقف كركوك باللغات التركية والانكليزية
والعربية مرة كل ثلاثة اشهر

*

ترجع مسؤولية المقالات التي تم نشرها الى كتابها
ويمكن اعادة نشر الصور والمقالات شريطة
الاشارة الى مصدرها

63	من تصادم الأفكار تبرز بارقة الحقيقة ارشاد الهرمزي
61	افتتاح مطار كركوك الدولي نجات كوثر اوغلو
59	ثورة تلعفر ضد الاحتلال الاجنبي في العراق حبيب الهرمزي
53	(١) الترك او التأريخ التركي في العراق اوميد يشار
47	الذي يحافظ على الماضي ينال المستقبل المشرق عباس احمد

44-46	القسم الانجيزلي
1-43	القسم التركي

Yeni çıkan ve tüm kitaplarımızı
www.kerkukkitapcisi.com'dan
alabilirsiniz.

96

العدد

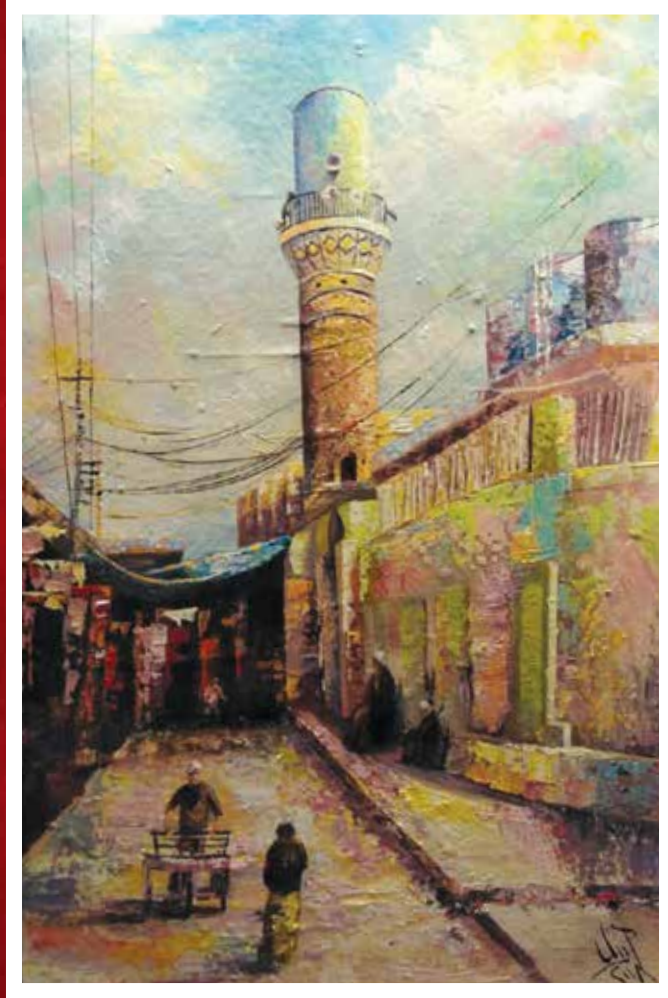
السنة 24

قارداشلىق
حامد

KARDAŞLIK
QARDASHLIQ

مجلة ثقافية فنية ادبية تراثية تشرين الاول-كانون الاول 2022

Kerkük'te Nakışlı Minare Camii

جامع ناقشلي منارة في كركوك

KERKÜK VAKFI